

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos (specializacija - specialiojo ugdymo koordinavimas) magistrantūros
studijų programa

Rima Dambrauskienė

**TĖVŲ, AUGINANČIŲ IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKUS,
PASITENKINIMAS LOGOPEDINE PAGALBA**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė-
prof. dr. Stefanija Ališauskienė*

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* tėvų pasitenkinimo logopedo teikiamomis paslaugomis bei pagalba vaikui ir šeimai ikimokykliniame amžiuje probleminių klausimų *analizė* Lietuvoje ir lyginimas su kitomis Europos šalimis. Tyrimo tikslas – įvertinti tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, pasitenkinimą logopedine pagalba.

Taikyti *teoriniai* (mokslinės literatūros ir dokumentų, antrinių dokumentų analizė), *empiriniai* (anketinė apklausa ir interviu) bei *statistiniai* metodai. Statistinėms tendencijoms nustatyti, taikyti aprašomosios statistikos metodai (absoliutiniai ir santykiniai dažniai). Anketinėje apklausoje dalyvavo 198 tėvai, auginantys ikimokyklinio amžiaus vaikus, kurie gauna logopedinę pagalbą ikimokyklinėse įstaigose. Interviu raštu dalyvavo 4 respondentai (N=4), siekiant išsiaiškinti nuomonių bei nuostatų į teikiamą pagalbą ir pasitenkinimą ja turiniui atskleisti. Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Mokslinės literatūros bei dokumentų analizė rodo, kad Lietuva, orientuodamasi į Europos Sąjungos švietimo politiką, pereina nuo orientacijos į siaurą pagalbą vaikui, grindžiamą tradicine institucine logopedo pagalba vaikui ugdymo įstaigoje, prie sisteminio ugdymo modelio, kai pagalba teikiama ne tik vaikui, bet ir šeimoms, įtraukiant jas į vaiko ugdymą.

2. Tyrimo rezultatų analizė leidžia teigti, kad dauguma tėvų teigiamai vertina logopedinę pagalbą vaikui. Itin gerai vertinamas bendravimas su vaiku bei logopedo taikomi pagalbos būdai. Tyrime dalyvavę tėvai teigiamai vertina jiems teikiamą informaciją apie vaiko kalbos lavinimo galimybes bei logopedo patarimus, kurie leidžia jaustis saugiai, suteikia naujų vaiko ugdymo idėjų.

3. Tyrimo rezultatai liudija, kad tėvų pasitenkinimą logopedine pagalba lemia sėkmingi tėvų ir specialistų tarpusavio santykiai, kai tariamasi ir derinamos nuomonės dėl galimų sprendimų. Remiantis tyrime dalyvavusių tėvų nuomone, nors specialistai įsijaučia į tėvų situaciją ir juos supranta, tačiau bendradarbiavimas dažniausiai apsiriboja logopedų patarimais.

4. Tyrimas parodė, kad tėvai logopedinės pagalbos modelį vertina kaip tinkamą vaiko kalbos ugdymui bei kitų raidos sričių tobulinimui. Respondentų nuomone, specialistai gerbia jų šeimos vertybes ir gyvenimo stilių, tačiau, jų manymu, reikėtų labiau įtraukti tėvus į vaiko kalbos ugdymo veiklas ir kalbos ugdymo programų sudarymą.

5. Tyrimo rezultatai parodė, kad specialistų nuostatos į bendradarbiavimą grindžiamos jų profesine patirtimi ir yra pozityvios, tačiau vis dar akcentuojama tėvų motyvacija bendradarbiauti. Logopedai, atsižvelgdami į tėvų lūkesčius, siekia suderinti tėvų ir vaikų pasitenkinimą ugdymo procesu bei logopedinės pagalbos veiksmingumą.

Esminiai žodžiai: pasitenkinimas logopedine pagalba, ikimokyklinis ugdymas, tėvų ir specialistų bendradarbiavimas.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. TĖVŲ, AUGINANČIŲ IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKUS, PASITENKINIMAS LOGOPEDINE PAGALBA	8
1.1. Pagalba vaikui ir šeimai ikimokykliniame amžiuje: modeliai ir strategija.....	8
1.2. Ankstyvoji ir ikimokyklinė pagalba kitose šalyse	12
1.3. Logopedo teikiamos paslaugos ikimokykliniame amžiuje	13
1.3.1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo ypatumai	14
1.3.2. Logopedinės pagalbos organizavimas ikimokyklinėje įstaigoje	17
1.3.3. Ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas įveikiant kalbos sunkumus	22
1.3.4. Tėvų pasitenkinimas logopedo teikiamomis paslaugomis ikimokyklinėse įstaigose	27
2 skyrius. TĖVŲ, AUGINANČIŲ IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKUS, PASITENKINIMO LOGOPEDINE PAGALBA TYRIMAS	30
2.1. Tyrimo metodika	30
2.2. Tiriamieji.....	32
2.3. Logopedinė pagalba vaikui teikiama ikimokyklinėse įstaigose	33
2.4. Logopedų teikiamos pagalbos tėvams vertinimas	36
2.5. Tėvų ir specialistų tarpusavio santykiai	40
2.6. Logopedinės pagalbos modelio vertinimas.....	41
2.7. Logopedo veiklos ypatumai.....	44
2.8. Logopedų nuostatų į bendradarbiavimą analizė pasitenkinimo aspektu, remiantis antrinių dokumentų ir interviu analizė.....	50
Išvados	57
Refleksija	59
Literatūra	61
Summary	67
Priedai	69

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Keičiasi vaikų ugdymo įstaigos paskirtis visuomenėje – nuo rūpinimosi vaiko sveikata, priežiūra, sąlygų dirbti tėvams sudarymo, pagalbos tėvams iki rūpinimosi vaiko socialine, emocine, kognityvine ir fizine raida, kaip investicija į brandžios visuomenės ateitį. Sėkmingą pagalbą sutrikusios raidos vaikams (jų tarpe kalbos ir komunikacijos sunkumų patiriantiems vaikams) gali lemti tinkamai organizuotas ugdymas, prioritetus teikiant vaiko galimybių bei jo individualumo ir autonomiškumo pripažinimui, taip pat atsižvelgimui į vaiko ir jo šeimos poreikius bei interesus (Ališauskienė, Selvenytė, 2004).

Logopedinės pagalbos kokybę atspindi tėvų, kaip paslaugų vartotojų, pasitenkinimas ja. Ališauskienė ir Selvenytė (2004) tėvų pasitenkinimą apibrėžia kaip jų lūkesčių ir realios pagalbos santykį. Pasitenkinimas teikiama logopedine pagalba skatina tėvų dalyvavimą, sustiprina specialistų pasitikėjimą savo veikla. Autorės pažymi, kad pasitenkinimą tirti sunku, nes šis sudėtingas konstruktas, pasak Lanners ir Mombearts (2000), yra:

- subjektyvus, atspindintis asmeninius įspūdžius, jausmus, mintis, todėl pasitenkinimas, kaip kokybės matas, dažnai neatitinka objektyvumo kriterijų;
- reliatyvus, priklausantis nuo informacijos, kurią turi tėvai, ir šios informacijos interpretavimo; tėvai gali būti patenkinti arba nepatenkinti ankstyvąja intervencija, kadangi jiems apskritai trūksta informacijos apie kitų tarnybų veiklos kokybę; gaunama pagalba dažniausiai vertinama teigiamai, nes bet koku atveju geriau gauti pagalbą, nei jos negauti visiškai;
- neaiškus, jį sunku apibrėžti ir išmatuoti (Ališauskienė, Selvenytė, 2004).

Vis daugiau dėmesio skiriama ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimui - mezgami ryšiai su tėvais, tėvai tiesiogiai įtraukiami į tam tikrą veiklą, teikiama parama ir skatinamas bendradarbiavimas. Tik pakankamai gerai informuoti tėvai gali pasitenkinti jų vaikams teikiama logopedine pagalba. Pastaruoju metu diskutuojama, kaip tinkamai organizuoti ugdymą kalbos ir komunikacijos sunkumų patiriantiems ikimokyklinio amžiaus vaikams, kaip veiksmingai teikti pagalbą tėvams, kaip plėtoti lygiaverčius santykius tarp tėvų ir specialistų, kaip skatinti dalijimąsi lūkesčiais, žiniomis, tikslais, esamais resursais ir pan.

Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra 2003-2005 m. ir 2008-2010 m. vykdo tęstinį projektą „Ankstyvoji intervencija vaikystėje“, kuriame dalyvauja 22 ekspertai iš 19 Europos šalių (taip pat ir iš Lietuvos). 2003-2005 m. Agentūra vykdė projektą, kurio metu buvo

nagrinėjama ankstyvosios intervencijos sritis Europoje. Teigiamas tėvų požiūris buvo išskirtas kaip vienas svarbiausių rodiklių, apibūdinančių ankstyvosios intervencijos vaikystėje paslaugų kokybę. Įvairiose šalyse jau daugelį metų nagrinėjama ankstyvoji intervencija vaikystėje. Tėvų pasitenkinimą paslaugomis tyrinėjo Ziviani, Cuskelly, Feeney (2010), Jinnah ir Walters (2008), Bailey, Scarborough ir Hebbeler (2003), Lanners ir Mombaerts (2000) ir kt.

Lietuvoje tėvų pasitenkinimas ugdymo paslaugomis pradėtas tyrinėti dar visai neseniai. Bužinskas, Filipavičienė, Matakaitė, Štutienė ir Tamošiūnas (2006) analizavo švietimo pagalbą šeimoms, auginančioms ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus. Šiaulių universiteto mokslininkai (Ališauskienė, Ališauskas, Miltenienė, Gerulaitis, Melienė, Šapelytė) 2007 m. ištyrė ugdymo proceso dalyvių pasitenkinimą psichologine, specialiąja pedagogine ir specialiąja pagalba bendrojo lavinimo mokyklose, dar anksčiau Ališauskienė ir Selvenytė (2004) tyrinėjo tėvų pasitenkinimą ankstyvąja intervencija, tačiau trūksta darbų analizuojančių tėvų pasitenkinimą logopedine pagalba, teikiama ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Nors pagalba vaikams, turintiems įvairių raidos sutrikimų ir sunkumų (jų tarpe ir kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos), Lietuvoje nuolat tobulinama: leidžiami dokumentai: Vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašas (2009), Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007-2012 metų programa, įgyvendinami projektai, tobulinama ugdymo ir pagalbos teikimo praktika (steigiami daugiafunkciniai centrai ir kt.), tėvų nuomonės ir jų domėjimasis apie jų vaikams teikiamą pagalbą ir vertinimai yra itin svarbūs. Tėvų pasitenkinimo logopedine pagalba tyrimo duomenys padės patobulinti šią sritį ateityje.

Iškyla **probleminiai klausimai**: *Kokie yra teoriniai logopedinės pagalbos teikimo ankstyvajame ir ikimokykliniame amžiuje prioritetai? Kaip tėvai vertina logopedinę pagalbą vaikui ir šeimai? Ko tėvai tikisi iš logopedo pagalbos, t.y. kokie jų lūkesčiai? Kaip logopedų teikiama pagalba atspindi tėvų lūkesčius? Kokios logopedų nuostatos į bendradarbiavimą su šeima?*

Tyrimo objektas - tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, pasitenkinimas logopedine pagalba.

Tyrimo tikslas – įvertinti tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, pasitenkinimą logopedine pagalba.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti teorines logopedinės pagalbos strategijas ir modelius ikimokykliniame ugdyme.
2. Atskleisti, kaip tėvai vertina logopedinę pagalbą vaikui ir tėvams bei specialistų tarpusavio santykius ikimokyklinėse įstaigose.

3. Išanalizuoti, kaip tėvai vertina logopedinės pagalbos modelį ir logopedų praktinės veiklos ypatumus ikimokykliniame ugdyme.

4. Remiantis specialistų interviu turiniu, išanalizuoti logopedų nuostatas į bendradarbiavimą.

Respondentai. Anketinės apklausos metu dalyvavo 198 tėvai (N=198) auginantys ikimokyklinio amžiaus vaikus, kuriems teikiama logopedinė pagalba. Tyrimas atliktas Kauno miesto, Šiaulių miesto, Radviliškio rajono bei Pakruojo rajono ikimokyklinėse įstaigose. Vienoje Radviliškio ikimokyklinėje įstaigoje yra 3 logopedinės grupės, kitos įstaigos – bendrojo ugdymo ikimokyklinės įstaigos. Interviu raštu dalyvavo 4 specialistai ekspertai iš Radviliškio miesto ikimokyklinių įstaigų. Apklausa vykdyta 2010 m. gegužės – 2010 m. lapkričio mėnesiais.

Tyrimo metodologija ir metodai. Tyrimas atliktas vadovaujantis trianguliacijos principu, tarpusavyje derinant kiekybinius ir kokybinius metodus (Merkys, 1999; Kardelis, 2002). Tokį pasirinkimą lėmė pasirinktas tyrimo objekto ypatumas - pasitenkinimo logopedine pagalba dalyvių įvairumas (tėvai, logopedai). Tėvams apklausti buvo sukurta anketa, remiantis standartizuotu tyrimo instrumentu – Europos tėvų pasitenkinimo ankstyvosios intervencijos paslaugomis skale (ją sukūrė Šiaulių universiteto mokslininkai bendradarbiaudami su Šveicarijos Friburgo specialiosios pedagogikos institutu). Pasirinktas individualus pusiau struktūruotas interviu raštu logopedų apklausai atlikti ir jų nuomonių bei nuostatų į teikiamą pagalbą ir pasitenkinimą ja (bendradarbiavimo tarp tėvų ir specialistų) turiniui atskleisti.

Darbo konceptualų pagrindą sudaro šiuolaikinė *humanistinė teorija* (Lepėškienė, 1996; Berger, Luckman, 1999; Morkūnienė, 2002; Teresevičienė, Gedvilienė, 2003), t.y. pagrindinės humanistinio ugdymo idėjos – savirealizacija, bendradarbiavimas, tvirti ryšiai su socialine aplinka - tampa teorine prielaida tėvų pasitenkinimui logopedine pagalba bei socialinis dalyvavimas (Ruškus, Mažeikis, 2007), kuris remiasi įgalinimo teorija. Tėvai gali aktyviai dalyvauti įveikiant vaikų kalbos ir kalbėjimo sutrikimus. Bendruomenės santykiuose dalyvavimo samprata išsiplėčia iki transcendentalaus lygio, čia dalyvavimu taip pat įvardijamas kaip kantrumas, meilės vienas kitam rodymas, pykčio ir agresijos mažinimas ir pan. (Ruškus, Mažeikis, 2007).

Taikyti teoriniai (mokslinės literatūros ir dokumentų, antrinių dokumentų analizė), empiriniai (anketinė apklausa ir interviu) bei statistiniai **metodai**. Duomenys apdoroti MS Office Excel 2007 ir SPSS (Statistical Package for the Social Sciences 11.0) programine įranga. Daugeliu atvejų taikyti įprasti aprašomosios statistikos metodai (absolūtiniai ir santykiniai dažniai, vidurkiai, procentai).

Pagrindinės sąvokos

Ankstyvoji intervencija vaikystėje – visuma tarpusavyje susijusių paslaugų, kurios prireikus teikiamos mažiems vaikams ir juos ugdančioms šeimoms tam tikru vaiko gyvenimo tarpsniu, apimančios visas specialiosios pagalbos rūšis: jo/jos vystymosi užtikrinimą ir stimuliavimą; sustiprinimą pačios šeimos kompetencijų; ir vaiko bei šeimos socialinės inkluzijos plėtotę. Ši pagalba turi būti teikiama įprastoje vaikui aplinkoje, pageidautina, kad paslaugos būtų teikiamos tarnybų, veikiančių šeimos gyvenamojoje vietoje ir būtų nukreiptos į šeimos poreikius bei remtųsi multikomandinio darbo principu (Ankstyvoji intervencija vaikystėje: situacijos Europoje analizė, 2006).

Kalbos ir komunikacijos sutrikimas pasireiškia verbaliniu negebėjimu priimti, perduoti bei suprasti sąvokas arba verbalinių, neverbalinių bei grafinių simbolių sistemos sutrikimas (Hallahan, Kauffman, 2003).

Logopedas - asmuo, įgijęs specialiojo pedagogo profesinę kvalifikaciją ir baigęs logopedo specializaciją, įvertinantis ir specialiomis priemonėmis šalinantis ar sušvelninantis vaikų bei suaugusiųjų kalbėjimo, kalbos, balso, rijimo ir komunikacijos sutrikimus“ (Dėl Lietuvos medicinos normos MN 136:2005 "Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė" patvirtinimo, 2005)

Pasitenkinti – jausti malonumą, įvykus norams, troškimams, siekiams (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas).

Specialiųjų poreikių mokinys – mokinys, kurio galimybės mokytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime yra ribotos dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2003).

Švietimo pagalba – specialistų teikiama pagalba mokiniams, jų tėvams (globėjams, rūpintojams), mokytojams ir švietimo teikėjams, leidžianti padidinti švietimo veiksmingumą (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2003).

AIV- Ankstyvoji intervencija vaikystėje.

ART- Ankstyvosios reabilitacijos tarnyba.

ES – Europos Sąjunga.

SUP – Specialieji ugdymosi poreikiai.

Magistro darbo struktūra. Ši magistro darba sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (76 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 3 lentelės, 22 paveikslai. Prieduose pateikiami tėvų anketinės apklausos pavyzdys (1 priedas), struktūruoto interviu klausimai logopedams (2 priedas), tėvų įsitraukimo į vaikų kalbos ugdymą būdų ir sričių lentelės (3 priedas), tėvų pasiūlymų dėl

logopedinės pagalbos tobulinimo lentelė (4 priedas), logopedų interviu (5 priedas). Darbo apimtis – 68 puslapiai.

1 skyrius. TĖVŲ, AUGINANČIŲ IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKUS, PASITENKINIMAS LOGOPEDINE PAGALBA

1.1. Pagalba vaikui ir šeimai ikimokykliniame amžiuje: modeliai ir strategija

Kadangi ikimokyklinis ugdymas teikiamas vaikui nuo 1 iki 5 (arba 6) metų (LR Švietimo įstatymas, 2007), tai šiame skyriuje ankstyvoji intervencija nagrinėjama kaip ikimokyklinio ugdymo dalis. Praktika rodo, kad kalbos ir komunikacijos sutrikimai ima ryškėti jau ankstyvojoje vaikystėje.

Ankstyvoji intervencija vaikystėje (AIV) – švietimo ir sveikatos priežiūros specialistų vaikui nuo gimimo iki 3 metų ir jo tėvams (globėjams, rūpintojams) teikiama pagalba, kuria siekiama kompleksiskai lavinti specialiųjų poreikių vaiko pažintines ir sensomotorines funkcijas (Specialiojo ugdymo plėtros programa, 2009).

Ankstyvoji intervencija vaikystėje – visuma tarpusavyje susijusių paslaugų, kurios prireikus teikiamos ikimokyklinio amžiaus vaikams ir juos ugdančioms šeimoms tam tikru vaiko gyvenimo tarpsniu, apimančios visas specialiosios pagalbos rūšis: jo/jos vystymosi užtikrinimą ir stimuliavimą; sustiprinimą pačios šeimos kompetencijų; ir vaiko bei šeimos socialinės inkluzijos plėtotę. Ši pagalba turi būti teikiama įprastoje vaikui aplinkoje, pageidautina, kad paslaugos būtų teikiamos tarnybų, veikiančių šeimos gyvenamojoje vietoje ir būtų nukreiptos į šeimos poreikius bei remtūsi multikomandinio darbo principu (Ankstyvoji intervencija vaikystėje: situacijos Europoje analizė, 2006).

Ališauskienė (2005) pateikia trumpesnę AIV apibrėžimą, tai „rizikos grupės ar sutrikusios raidos vaiko ugdymas ir pagalba šeimai“ (Ališauskienė, 2005, p.19).

AIV yra paslaugų sistema, kuri skatina vaiko augimą ir vystymąsi bei padeda šeimoms pirmaisiais vaiko gyvenimo metais (Early intervention, 2010).

Ankstyvosios ir ikimokyklinės pagalbos tikslas – teikti šeimoms žinių ir įgūdžių, kaip patenkinti savo vaiko poreikius, kad galėtų optimaliai vystytis. Visos paslaugos teikiamos pripažįstant šeimos įtraukimo svarbą (Early Childhood Intervention Services, 2010).

Yra trys pagrindiniai ankstyvojo ugdymo modeliai:

- Pirmasis ir pats svarbiausias modelis, pagal kurį dirba didžioji visų ikimokyklinio ugdymo įstaigų dalis, paremtas į vaiką orientuotą, ugdymo įstaigose (centruose) specialistų teikiamų paslaugų strategija. Ši strategija apima tradicinę institucinę vaikų priežiūrą ugdymo centruose, tikslines ikimokyklinio ugdymo intervencines programas ir ankstyvąją bendrąją ikimokyklinį vaikų ugdymą ikimokyklinėse įstaigose. Vaikų institucinio ugdymo modelis gali būti išplėtotas įtraukiant darbo su tėvais, šeimomis ir bendruomenėmis priemones, skirtas paremti jų indėlį ir suteikti jiems daugiau galių, kas galiausiai išplečia šį modelį iki *jungtinio* modelio.
- Antrasis pagrindinis modelis apima įvairias į vaiką orientuotas namuose teikiamas vaiko priežiūros paslaugas ir ugdymo programas, kurios paprastai vykdomos specialaus pasirengimo šiam darbui beveik neturinčių asmenų, pavyzdžiui, tėvų ir pasitelkiamų paprastų žmonių, nediplomuotų specialistų – praktikų.
- Trečiasis modelis apima daugybę įvairiausių paramos tėvams ir šeimai programų. Paprastai šios paramos šeimai sistemos ir programos siūlo daugybę paslaugų ir veiklos formų, specialiai pritaikytų įvairioms šeimų reikmėms (Ankstyvasis vaikų ugdymas ir rūpyba Europoje: socialinio ir kultūrinio nelygiateisiškumo problemų sprendimas, 2009).

Daugelis užsienio mokslininkų (Karoly, Kilburn, Connon, 2005; Shonhoff, Meisels, 2000) teigia, kad ankstyvosios ir ikimokyklinės pagalbos vaikystėje pagrindą sudaro pagalba vaikams ir jų šeimoms. Šios pagalbos tikslas – paremti ir įgalinti vaiką, jo šeimą bei susijusias tarnybas, kurti inkluzinę ir darnią visuomenę, pripažįstančią vaikų ir jų šeimų teises (Ankstyvoji intervencija vaikystėje. Situacijos Europoje analizė – pagrindiniai aspektai ir rekomendacijos, 2005). Ankstyvoji intervencija vaikystėje yra tarnybų/paslaugų ankstyvojo amžiaus vaikams ir jų šeimoms sistema; paslaugos teikiamos šeimų prašymu tam tikru vaiko gyvenimo laikotarpiu ir apima veiksmus, kurių imamasi, kai vaikui reikia specialios pagalbos, siekiant:

- užtikrinti ir skatinti vaiko raidą;
- stiprinti šeimos kompetencijas;
- skatinti socialinę šeimos ir vaiko inkluziją (Ališauskienė, 2009).

AIV apima platų paslaugų spektrą rizikos grupės vaikams ir jų šeimoms. AIV tikslai – padėti kūdikiams ir vaikams išnaudoti visas savo galimybes ir sumažinti negalios poveikį vaikui (Definition of early Childhood Intervention (ECI), 2010).

Ankstyvoji ir ikimokyklinė pagalba vaikams remiasi ekologiniu sisteminiu požiūriu, kurio esmė – vaiko ir jo šeimos raida bei pokyčiai analizuojami sistemiskai, atsižvelgiant į platesnį kontekstą. Ekologinis – sisteminis požiūris tapo vyraujančiu daugelyje šalių ir yra vertinamas kaip pagrindinis modelis. Tokius pokyčius iš dalies lėmė pasikeitę pagalbos vaikui tikslai, kaip kompleksinio proceso, kuris turėtų būti orientuotas ne tik į vaiką, bet ir į jo artimiausią aplinką

(Ankstyvoji intervencija vaikystėje. Situacijos Europoje analizė – pagrindiniai aspektai ir rekomendacijos, 2005).

Lietuvoje pagalbą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams ir jų šeimoms reglamentuoja Lietuvos Respublikos įstatymai ir tvarkos^{1, 2, 3, 4, 5, 6, 7}.

Specialiojo ugdymo plėtros programoje (2009) nurodoma, kad vykdant Europos Specialiojo ugdymo plėtros agentūros projektą „Ankstyvoji intervencija vaikystėje. Europos valstybių patirtis“, buvo sukurta nauja ankstyvosios intervencijos vaikystėje koncepcija, kurios pagrindiniai elementai: paslaugų prieinamumas, jų artumas, finansinis prieinamumas ir įvairovė. Paslaugų prieinamumas, artumas, finansinis prieinamumas ir paslaugų įvairovė yra bendri Europos AIV paslaugų požymiai (Ankstyvoji intervencija vaikystėje: situacijos Europoje analizė, 2006):

- Įvairios galimos ir lengvai prieinamos paslaugos yra teikiamos šeimos prašymu.
- Paslaugos šeimoms turi būti teikiamos kiek įmanoma anksčiau ir nemokamai arba kainuoti minimaliai, taip pat jų turima sulaukti visada, kai tik reikia ir kuo arčiau gyvenamosios vietos. Paslaugos privalo tenkinti šeimos poreikius, ir intervencija turi būti orientuota į šeimą.
- Kadangi įvairiose šalyse paslaugų pobūdis skiriasi, iškyla bendradarbiavimo, taip pat tarnybų ir resursų koordinavimo svarba teikiant šias paslaugas ir užtikrinant jų kokybę.
- Teikiant AIV, turi būti derinamos sveikatos apsaugos, socialinės ir švietimo paslaugos. Tai atitinka teorinį AIV pagrindą, pagrįstą skirtingomis disciplinomis bei socialiniais mokslais. Vaiko raidos požiūriu, sveikatos apsaugos, socialiniai ir kiti mokslai apie žmogų yra tarpusavyje susiję. Nėra vienintelio modelio, kuriuo būtų galima remtis:

¹ LR *Specialiojo ugdymo įstatymas* (1998m. gruodžio 15 d. Nr. VIII-969). Informacinis leidinys, Nr. 1-2 (56-57).

² LR Švietimo ir mokslo ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „*Dėl asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarkos*“, 2000 m. spalio 4 d. 1221/527/83, Vilnius.

³ LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „*Dėl specialiųjų poreikių asmenų priėmimo į specialiojo ugdymo įstaigų tvarkos*“, 2000 m. vasario 22 d. Nr. 158, Vilnius.

⁴ LR Švietimo ir mokslo ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „*Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiųjų poreikių ikimokyklinio amžiaus vaikams namuose tvarkos*“, 2000 m. liepos 5 d. Nr. 916/385, Vilnius.

⁵ LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „*Dėl specialiojo ugdymo skyrimo tvarkos*“, 2000 m. rugpjūčio 17 d. Nr. 1056, Vilnius.

⁶ LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „*Dėl švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarkos*“, 2000 m. rugpjūčio 17 d. 1057, Vilnius.

⁷ LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „*Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo*“, 2004 m. birželio 3 d. Nr. ISAK 838, Vilnius.

skirtingos teorijos leidžia plačiai suvokti AIV, sutelkiant dėmesį į vaiką, šeimą ir bendruomenę, pereinant nuo „medicininio“ link „socialinio“ modelio (Ankstyvoji intervencija vaikystėje: situacijos Europoje analizė, 2006).

Nuo 1996 metų prie pirminės sveikatos priežiūros įstaigų Lietuvos didžiuosiuose miestuose veikia 38 ankstyvosios reabilitacijos tarnybos (Specialiojo ugdymo plėtros programa, 2009). Ankstyvosios reabilitacijos paslaugas teikia specialistų komanda, kurią sudaro gydytojas, turintis pediatro, vaikų neurologo ar fizinės medicinos ir reabilitacijos gydytojo licenciją ir socialinio pediatro sertifikatą, medicinos psichologas, logopedas, kineziterapeutas, specialusis pedagogas, ergoterapeutas, slaugytojas, socialinis darbuotojas⁸. Gydytojas vadovauja specialistų komandai, koordinuoja jos darbą, atsako už veiklos kokybę. Tačiau „Specialiojo ugdymo plėtros programoje“ (2009) nurodoma, kad ankstyvosios intervencijos paslaugų prieinamumas nepakankamas - ankstyvoji pagalba neteikiama miesteliuose ir kaimuose gyvenantiems vaikams ir jų šeimoms. Ikimokyklinio amžiaus vaikai, turintys sensorinių sutrikimų, jokios pagalbos taip pat negauna net ir miestuose veikiančiose ankstyvosios reabilitacijos tarnybose, nes tokia pagalba šių tarnybų nuostatuose nenumatyta.

2009 metų lapkričio 22 d. įsigaliojo „Vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašas“⁹, kurio tikslas - gerinti vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygas, užtikrinti kompleksinės pagalbos teikimą šiems vaikams ir jų tėvams, šiam tikslui pasiekti nurodyti šie uždaviniai:

- gerinti ugdymo, socialinių, sveikatos priežiūros paslaugų, švietimo pagalbos vaikui ir jo tėvams prieinamumą – didinti ugdymo programas vykdančių ir paslaugas teikiančių įstaigų, įvairinti paslaugas;
- stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą siekiant užtikrinti veiksmingą kompleksinę pagalbą vaikams ir jų tėvams;
- gerinti kompleksinės pagalbos kokybę, tobulinti šios srities specialistų kvalifikaciją;
- valstybiniu ir vietos savivaldos lygmenimis vykdyti vaikų gyvenimo ir ugdymosi sąlygų situacijos kaitos stebėseną.

Šio aprašo įgyvendinimo priemonių plane taip pat numatyta parengti bei patvirtinti ankstyvojo kūdikių ir vaikų raidos sutrikimų nustatymo mokymo programą šeimos gydytojams ir slaugytojams bei aprūpinti šeimos gydytojus priemonėmis kūdikių ir vaikų raidos sutrikimų patikrai atlikti. Mokslininkų yra įrodyta, kad ankstyvoji identifikacija ir intervencija sustiprina

⁸ LR Sveikatos apsaugos ministro įsakymas – Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000m. gruodžio 14d. įsakymo Nr. 728 „Dėl vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos antrinio ir tretinio lygio paslaugų organizavimo principų, aprašymo ir teikimo reikalavimų“ pakeitimo, 2005m. spalio 26d. Nr. V-798, Vilnius.

⁹ Vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašas (2009).

vaiko pasiruošimą mokyklai. Aprašo įgyvendinimui savivaldybėse steigiami nauji tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorių etatai, kurie turėtų koordinuoti kompleksinės pagalbos teikimą vaikams nuo gimimo iki 7 metų ir jų tėvams (globėjams).

Apibendrinant AIV modelį Lietuvoje, galima teigti, kad funkcionuojanti ankstyvosios intervencijos sistema užtikrina, kad nė vienas vaikas, kuriam nuo gimimo reikia specialiosios ir logopedinės pagalbos, neturėtų būti paliktas be paramos. AIV paslaugos yra nemokamos; jos prieinamos daugelio miestų gyventojams (išskyrus kaimo vietas). ART specialistų komandos yra multiprofesinės ir gana stabilios. Formaliai pagalba yra tęstinė – ji nenutrūksta, kai vaikas pereina iš vienos įstaigos ar pagalbos proceso etapo į kitą (Ališauskienė, 2009).

1.2. Ankstyvoji ir ikimokyklinė pagalba kitose šalyse

Lietuvoje vaikų dalyvavimo ikimokykliniame ugdyme aprėpties rodiklis 2008 m. buvo mažesnis už 2006 m. Europos Sąjungos šalių vidurkį. Eurostato duomenimis, 2006 m. ES šalyse ikimokykliniame ugdyme dalyvavo vidutiniškai 74% trejų ir 87% ketverių metų amžiaus vaikų, o Lietuvoje atitinkamai 55% ir 60%, 2008 m. – 64% trimečių ir 68% keturmečių. 2006 m. Italijoje, Prancūzijoje, Belgijoje ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankė 100%, Suomijoje, Airijoje, Lenkijoje – mažiau nei pusė visų keturmečių.

Visos Europos šalys teikia akredituotas ir subsidijuojamas AIV paslaugas, bet kai kuriose šalyse (Čekijos Respublikoje, Graikijoje, Airijoje, Nyderlanduose, Lenkijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Lichtenšteine) valstybės finansuojamų paslaugų teikimas vaikams iki 3 metų amžiaus labai ribotas arba jo visai nėra, o tokių subsidijuojamų įstaigų lankymo lygis labai žemas (Ankstyvasis vaikų ugdymas ir rūpyba Europoje: socialinio ir kultūrinio nelygiateisiškumo problemų sprendimas, 2009). Vis dėlto, daugelyje užsienio šalių (JAV, Prancūzijoje, Vokietijoje ir kt.) ankstyvajam sutrikusio vystymosi vaikų tyrimui ir vertinimui teikiama didžiulė reikšmė. Ališauskienės (2005) teigimu, naujausios Vakarų šalių ankstyvosios intervencijos idėjos, grindžiamos integracijos, įtraukimo, dalyvavimo, inkliuzijos, interdiscipliniškumo ir orientacijos į vaiką šeimoje principais. Ankstyvoji intervencija daugelyje užsienio šalių remiasi tokiomis nuostatomis:

- socialinė pagalba daro poveikį šeimos gyvenimui,
- vaiko poreikiai geriausiai tenkinami, tenkinant šeimos poreikius,
- šeimos turi teisę koreguoti intervencijos procesą.

2003-2004 metais daugelyje Europos šalių buvo vykdomi išsamūs ankstyvosios intervencijos tyrimai, kuriuos atliko Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. Ataskaitą Agentūra parengė kartu su nacionaliniais ankstyvosios intervencijos vaikystėje ekspertais. Šio

dokumento tikslas – apibendrinti Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros projekto, vykdyto 2003-2004 metais, veiklos analizę apie pagrindinius AIV aspektus įvairiose Europos šalyse (Ankstyvoji intervencija vaikystėje: situacijos Europoje analizė, 2006).

Europoje aiškiai išsiskiria du paslaugų organizavimo modeliai. Pagal pirmąjį modelį paslaugos mažamečiams vaikams teikiamos vientiso ugdymo ciklo įstaigose, kuriose kartu ugdomi visi priešmokyklinio amžiaus vaikai. Kiekvienoje įstaigoje visoms įvairaus amžiaus vaikų grupėms vadovauja ta pati vadovų komanda, o už vaikų ugdymą atsakingi darbuotojai paprastai turi vienodą išsilavinimą, ir jų atlyginimas nepriklauso nuo prižiūrimų vaikų amžiaus. Vientiso ugdymo modelis vyrauja Šiaurės Europos šalyse (išskyrus Daniją), Latvijoje ir Slovėnijoje. Pagal antrąjį modelį, kuris Europoje paplitęs plačiausiai, AIV teikiamos paslaugos skirstomos pagal vaikų amžiaus grupes (paprastai išskiriamos vaikų grupės nuo gimimo iki 3 metų ir nuo 3 iki 6 metų). Kiekvienas paslaugų teikimo tipas gali priklausyti skirtingų ministerijų kompetencijai. Yra keletas šalių, kuriose greta vienas kito gyvuoja abu modeliai, tai - Danija, Graikija, Ispanija, Kipras ir Lietuva (Ankstyvasis vaikų ugdymas ir rūpyba Europoje: socialinio ir kultūrinio nelygiateisiškumo problemų sprendimas, 2009). Tačiau yra ir daug skirtumų susijusių su AIV teikimu, paslaugų teikimo pradžia ir pabaiga, atsakingos institucijos už AIV.

Europos Sąjungos šalyse ypač akcentuojama tėvų ir ugdymo įstaigos darbuotojų partnerystė su tėvais ir kitomis suinteresuotomis visuomenės grupėmis, kurioms yra svarbi vaikų ugdymo kokybė. Tėvų švietimas pasireiškia kaip bendradarbiavimo „tėvai – ugdymo įstaiga“ sistemos dalis (Juodaitytė, Gaučaitė, Kazlauskienė, 2009).

AIV modelyje tėvai užima svarbų vaidmenį daugelyje šalių. Pasak Juodaitytės ir kt. (2009) Norvegijos, Danijos, Prancūzijos, Bulgarijos, Italijos, Portugalijos ir kt. šalių valstybinuose ir privataus pobūdžio darželiuose sėkmingai veikia institucijos veiklą koordinuojantys komitetai, į kurių sudėtį, be savininkų, pedagogų, įeina ir tėvai. Jų dalyvavimas yra reglamentuojamas valstybių dokumentų. Anglijoje Sure Start Childrens Centre programos valdyme tėvai vaidina bene pagrindinį vaidmenį, nes tarybą sudaro apie pusė tėvų. Paslaugas teikiančių institucijų, organizacijų, atskirų specialistų. Jų funkcija – padėti tėvams spręsti su vaiko ugdymu ir priežiūra susijusias problemas per kompleksinę informacijos ir konsultavimo paslaugų teikimą. Autorės pažymi, kad kai kuriose šalyse ryškėja kitų visuomenės grupių įtraukimas į partnerystės sistemą. Estijoje stiprinami bendradarbiavimo tinklai tarp sveikatos, švietimo ir vaiko teisės.

Juodaitytė ir kt. (2009) daro prielaidą, kad „daugelyje Europos Sąjungos šalių pagrindinis tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo būdas, o neretai ir tikslas yra informacijos pateikimas, kai tuo tarpu JAV informacija tarnauja daugiau kaip priemonė, padedanti siekti kokybiškesnio vaikų ugdymo ir priežiūros“ (Juodaitytė, Gaučaitė, Kazlauskienė, 2009, p. 45).

1.3. Logopedo teikiamos paslaugos ikimokykliniame amžiuje

Remiantis ikimokyklinį ugdymą teikiančių įstaigų statistiniais duomenimis, kalbos ir komunikacijos sutrikimus turi 18 proc. 4–5 metų vaikų, lankančių ikimokyklinines grupes.

1.3.1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo ypatumai

Statistikos departamento išankstiniais duomenimis, 2009 m. pradžioje šalyje gyveno 181 tūkst. 1–6 metų amžiaus vaikų, iš jų 95,1 tūkst. lankė lopšelius-darželius, darželius arba bendrojo lavinimo mokyklų ikimokyklinio ugdymo grupes. Vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ugdyme, dalis kasmet didėjo: 2000 m. – 41%, 2005 m. – 53%, 2008 m. – 58% visų 1–6 metų amžiaus gyventojų. Mieste ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankė 77%, kaime – 24% šio amžiaus grupės vaikų (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Ikimokyklinio ugdymo įstaigos mieste ir kaime (Statistikos departamento duomenys)

	2000	2005	2007	2008
Įstaigų skaičius	714	656	649	654
mieste	501	491	486	503
kaime	213	165	163	151
Jose vaikų, tūkst.	90,1	90,0	93,1	95,1
mieste	80,6	79,9	82,1	84,0
kaime	9,5	10,1	11,0	11,1
Vietų skaičius, tūkst.	82,4	86,1	88,9	93,9
mieste	71,9	75,1	77,3	83,4
kaime	10,5	11,0	11,6	10,5

Ikimokyklinio ugdymo paskirtis suprantama kaip pagalba vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninius, socialinius, pažintinius poreikius¹⁰. Ikimokyklinis ugdymas vyksta šeimoje, o tėvams (globėjams) pageidavus ar atsakingoms už vaiko teisių apsaugą institucijoms rekomendavus, pagal ikimokyklinio ugdymo programą ir teikiamas vaikui nuo 1 iki 5 (arba 6) metų. Šios ugdymo pakopos programą vykdo lopšeliai, lopšeliai-darželiai, darželiai, mokyklos-darželiai ir kitos mokyklos, laisvasis mokytojas ar kitas švietimo teikėjas. Ikimokyklinio amžiaus

¹⁰ LR Švietimo įsakymas, 2003 m. birželio 28 d, Nr. IX-1630, Vilnius.

vaiką namuose auginančiai šeimai teikiama švietimo pagalba Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka¹¹.

Ikimokyklinis ugdymas Lietuvoje suprantamas kaip pradinė švietimo sistemos grandis, kuri tobulinama, atsižvelgiant į bendrąsias visuomenės švietimo ir žmogaus ugdymo idėjas. Šiai grandžiai Lietuvos švietimo sistemoje skiriama nemažai dėmesio. Lietuva, orientuodamasi į ES švietimo politiką, nukreiptą į ugdymo ir socialinių paslaugų integravimą, teikiant paramą vaikui ir šeimai, pereina nuo siauros institucinės krypties specializacijos (lopšelis, darželis, mokykla, globos namai) prie visapusiško ugdymo (Ikimokyklinio ugdymo plėtra: ar keisime finansavimo modelį? 2006). Ališauskienė (2009) pažymi, kad ankstesnė intervencija orientuota tik į vaiką dabar suvokiama plačiau – dėmesys kreipiamas ne tik į vaiką, bet ir į jo šeimą, taip pat į bendruomenę, kurioje vaikas gyvena, akcentuojamos vaiko ir aplinkos sąveikos, t.y. nuo klinikinio – korekcinio modelio pereinamas prie socialinio modelio. Juodaitytės (2001) teigimu, ikimokyklinio ugdymas orientuojasi į šias socialines-educacines idėjas:

- bendrąsias, antropocentrines vaiko, kaip žmogaus, socialinių galimybių sampratas;
- vaiko, kaip nuolat besikeičiančio individo, vertinimus, jo raidos pokyčius, kurie vyksta per visavertę veiką su aplinka;
- šeimos, kaip vaikų ugdymo institucijos, socialinis-educacinis vertinimas, įtraukiant naują tėvų teisių ir pareigų sampratą, bei plėtojant konstruktyvaus jų dalyvavimo ugdant vaikus galimybes;
- ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir šeimos - lygiaverčių partnerių, tobulinančių vaikų ugdymą bei kuriančių naują vaikų darželio, kaip socialinės-educacinės institucijos, modelį, sąveikos vertinimai.

Barselonos siekių pagrindu parengtose Europos Komisijos ministrų komiteto rekomendacijose (priimtose komiteto ministrų 2002 m. rugsėjo 18 d. 808-jame Ministrų Atstovų susitikime) teigiama, jog vaiko dienos priežiūra turėtų būti organizuojama tenkinant visus jo poreikius ir interesus; prieinama visiems vaikams, nepaisant šeimos ekonominės padėties (Ruškus ir kt., 2009).

Juodaitytė ir kt. (2009) pažymi, kad ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas padeda vaikui kryptingai ugdytis, o šeimai sėkmingai derinti darbo ir šeimos pareigas, todėl labai svarbu, kad šeima žinotų, kokias galimybes teikia ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas šio amžiaus vaikams, kada ir kur galėtų kreiptis dėl ugdymo pagal ikimokyklinio ir/ar

¹¹ LR Švietimo ir mokslo ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiuju poreikiu ikimokyklinio amžiaus vaikams namuose tvarkos“, 2000 m. liepos 5 d. Nr. 916/385, Vilnius.

priešmokyklinio ugdymo programas, švietimo pagalbos ar kitokių paslaugų, kurias šiuo metu teikia savivaldybės teritorijoje esančios įstaigos ir asmenys.

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugų plėtra yra vienas iš esminių veiksnių, laiduojančių lygias mokymosi starto galimybes visiems vaikams. Valstybinė švietimo strategija 2003-2012 metams šiuo metu yra pagrindinis Lietuvos švietimo raidos viziją ir jos įgyvendinimo būdus pabrėžiantis dokumentas. Šios strategijos nuostatose konstatuojama, kad užtikrinant švietimo plėtotės prieinamumą, tęstinumą ir socialinį teisingumą siekiama išplėsti ikimokyklinio ugdymo paslaugas, visų pirma, sudaryti ikimokyklinio ugdymo galimybes socialinę atskirtį patiriantiems ir socialinės rizikos šeimų vaikams. Siekiant išsiaiškinti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo ypatumus, Švietimo ir mokslo ministerija atlieka tyrimus. 2004 m. atliktas tyrimas „Ikimokyklinio ugdymo pasirinkimo galimybės Lietuvoje“ (2004) atskleidė priežastis, kodėl tėvai nesinaudoja ikimokyklinio ugdymo teikiamomis paslaugomis:

- *nelankstaus paslaugų organizavimo.* Tėvams ekonomiškai nenaudinga vesti vaiką į vaikų darželį nereguliariai (49,8%).
- *menkos vaikų darželių įvairovės.* Jos pasigenda net 52,7% tėvų, kurių vaikai nelanko darželio. 27,4% tėvų norėtų daugiau darželių, dirbančių pagal specializuotas, netradicines programas. 26,1% tų, kurių materialinė ir socialinė padėtis gera, pasigenda privačių darželių. Blogesnės materialinės ir socialinės padėties tėvus labiausiai domina savaitiniai darželiai, nes jie prioritetą teikia socialinėms paslaugoms. Kaime gyvenantys tėvai jaučia medikų paslaugų stoką vaikų darželyje.
- *abejonių dėl vaikų saugumo darželyje.* 57,8% tėvų nepasitiki vaikų apsauga nuo fizinių sužalojimų darželyje. 28,4% tėvų nesinaudoja ikimokyklinio ugdymo teikiamomis paslaugomis remdamiesi nuostata, jog darželį lankantys vaikai dažniau serga (Švietimo būklės tyrimų apžvalga, 2008).

2005 m. atliktas tyrimas „Švietimo pagalba šeimoms, auginančioms ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus“ (2005), šio tyrimo duomenimis, švietimo pagalba yra labiau prieinama ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupes lankančioms vaikams bei jų šeimoms. Trečdalis ugdymo grupių nelankančių priešmokyklinio amžiaus vaikų tėvų nežino, kur galima gauti pagalbos. Penktadalis priešmokyklinės grupes lankančių vaikų tėvų teigė, kad nežino, kokios pagalbos jų vaikui reikėtų arba kokios įstaigos ją teikia. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigų mokytojai pripažįsta mažiausiai dėmesio skiriantys tėvų švietimui (Švietimo būklės tyrimų apžvalga, 2008).

Pastaraisiais metais gyvėja ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo valdymo, organizavimo ir turinio formavimo decentralizavimo procesai – stiprėja vietos savivaldos vaidmuo, tačiau edukacinių ir socialinių paslaugų organizavimo sistema vis dar nelanksčiai

prisitaiko prie specifinių tėvų poreikių ir galimybių¹². Menka ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo organizavimo modelių, švietimo pagalbos formų įvairovė, trūksta paslaugų, ypač specialiųjų poreikių turintiems ar migruojančių šeimų, ankstyvojo (0–3 metų) amžiaus vaikams.

Karoly, Kilburn, Connon (2005) atkreipia dėmesį, kad visuomenės nariai vis dažniau pripažįsta pirmųjų vaiko gyvenimo metų svarbą jo fiziniam, emociniam, socialiniam ir intelektiniam tobulėjimui. Autorės taip pat pažymi, kad tarpsnyje nuo gimimo iki 5 metų patiriami vystymosi sunkumai apsunkina tolimesnę vaiko raidą. „Jeigu tenkinamos tam tikros sąlygos, ikimokyklinis ugdymas gali svariai prisidėti kovojant su nepalankiomis ugdymo galimybėmis. Pačios veiksmingiausios intervencinės programos apima intensyvių, anksti pradedamą, vaiko reikmėms skirtą centralizuotą ugdymą, derinamą su aktyviu tėvų įtraukimu ir jų švietimu, vaikų ugdymo veiklos šeimoje programomis ir paramos šeimai priemonėmis“ (Ankstyvasis vaikų ugdymas ir rūpyba Europoje: socialinio ir kultūrinio nelygiateisiškumo problemų sprendimas, 2009, p.11).

Ankstyvajame amžiuje vaikai patiria daug sunkumų susijusių su kalbos plėtote. Žukauskienė (2001) teigia, kad kalbos mokomės visą gyvenimą, tačiau sparčiausiai – ikimokykliniais metais. Kalba progresuoja taip greitai, jog psicholingvistai dažnai net stebisi, kad vaikas negali pakankamai panaudoti savo naujų sugebėjimų. Ikimokyklinis amžius – sensitivitys kalbos periodas, taigi iškyla daug sunkumų susijusių su kalba, kuriuos padeda įveikti logopedai.

1.3.2. Logopedinės pagalbos organizavimas ikimokyklinėje įstaigoje

Specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimo ir tenkinimo tvarką reglamentuoja LR Švietimo ir mokslo ministro, LR Sveikatos apsaugos ministro ir LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarkos“ (2000). Vaikai, turintys kalbos ir komunikacijos sutrikimų – gausiausia specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų grupė.

Asmenims, turintiems kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų, teikiama logopedinė pagalba. Komunikacijos sutrikimas – tai santykinai nuolatinis nukrypimas nuo priimtų kalbėjimo, kalbos ir bendravimo normų. Šios grupės sutrikimams būdinga :

- 1) kalbėjimas ir bendravimas kalba neatitinka vaiko amžiaus;
- 2) juos lemia periferinio kalbėjimo aparato bei centrinės nervų sistemos pažeidimai ar funkciniai sutrikimai;

¹² *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007-2012 metų programa*, 2007. Prieiga internete [žiūrėta 2010-09-05]: <<http://www.lygus.lt/seimairdarbas/files/2007-2012%20programa.doc>>

- 3) yra stabilūs ir savaime neišnyksta;
- 4) kalbos ir komunikacijos sutrikimai gali nulemti mokymosi sunkumus;
- 5) neigiamai veikia asmenybę (Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003).

Kalbėjimo sutrikimams priskiriami fonetiniai kalbėjimo sutrikimai ir kalbėjimo tempo sutrikimai. Kalbos sutrikimas nustatomas, kai: 1) kalbos raida neatitinka amžiaus normos; 2) kalbos sutrikimai nėra dialektiniai, klaidos dėl kalbos nemokėjimo; 3) kalbos sutrikimus lemia psichofiziologinių kalbėjimo mechanizmų nepilnavertė veikla; 4) kalbos sutrikimai yra stabilūs, savaime neišnyksta; 5) jie neigiamai veikia asmenybę; 6) sutrikimai įveikiami atitinkamomis logopedinėmis pratybomis (Garšvienė, Ivoškuvienė, 1993).

Logopedinė pagalba reikalinga, jei vaikui nustatomi: klausos sutrikimai; pažintinių procesų neišlavėjimai ar raidos sulėtėjimas; silpni burnos raumenys; įgimti sklaidos trūkumai (gomurio ir/ar lūpų nesuaugimai); autizmas; kvėpavimo problemos; rijimo sutrikimai; galvos smegenų traumos (Nelson, 2008).

Bankauskienė ir Jegelevičienė (2006) pažymi, kad kalbos ir komunikacijos sutrikimai, atsižvelgiant į jų sunkumą, turi įtakos socialinės adaptacijos procesui. Šių sutrikimų turintys vaikai paprastai yra jautresni, mažiau pasitiki, jiems reikia ilgesnio prisitaikymo periodo, galima logofobija. Kalbos ir komunikacijos sutrikimai trukdo sėkmingam socialinių kontaktų užmezgimui bei palaikymui, mažina bendradarbiavimo, keitimosi informacija su bendraamžiais galimybę. Tai gali formuoti žemesnį socialinį statusą grupėje, gali atsirasti didesnė rizika elgesio sutrikimams. Nevisavertė kalba trukdo dalyvauti tiek žaidybinėje, tiek ugdomojoje veikloje.

Logopedinę pagalbą teikia logopedas – „asmuo, įgijęs specialiojo pedagogo profesinę kvalifikaciją ir baigęs logopedo specializaciją, įvertinantis ir specialiomis priemonėmis šalinantis ar sušvelninantis vaikų bei suaugusiųjų kalbėjimo, kalbos, balso, rijimo ir komunikacijos sutrikimus“¹³. Įsakyme išskirtos šios logopedo pareigos:

- teikti kvalifikuotą logopedo pagalbą vaikams ir suaugusiesiems, turintiems kalbėjimo, kalbos, balso, rijimo ir komunikacijos sutrikimų, vadovaudamasis Logopedų paslaugų teikimo tvarkos aprašu;
- bendradarbiauti su kitais asmens bei visuomenės sveikatos priežiūros, slaugos ir socialinės rūpybos darbuotojais bei specialistais;
- skleisti kalbėjimo, kalbos, balso, rijimo ir komunikacijos sutrikimų prevenciją;
- laikytis profesinės etikos principų, gerbti pacientų teises;
- tobulinti profesinę kvalifikaciją Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka;
- pildyti privalomus dokumentus įstaigos nustatyta tvarka;

¹³ Dėl Lietuvos medicinos normos MN 136:2005 "Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė" patvirtinimo, 2005. Prieiga internete [žiūrėta 2010-09-05]: <http://sena.sam.lt/lt/main/teisine_informacija/medicinos_normos?id=25812>

- teikti informaciją Sveikatos apsaugos ministerijos, teisėsaugos institucijų prašymu Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka^{ten pat}. Logopedas padeda įveikti visus kalbėjimo, balso, rašytinės ir sakytinės kalbos sutrikimus, nepriklausomai nuo jų etiologijos, vaikams, paaugliams, suaugusiems ir pagyvenusiems žmonėms.

Logopedų, dirbančių mokyklose, vykdančiose ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio, adaptuotą pradinio, pagrindinio, vidurinio, pradinio ir pagrindinio specialiojo ugdymo bei profesinio mokymo programas, veiklą reglamentuoja nuostatai¹⁴. Juose nurodomos šios logopedų funkcijos:

- įvertina mokinių kalbos raidos ypatumus, nustato kalbos ir kitus komunikacijos sutrikimus, specialiuosius ugdymosi poreikius mokykloje ar, esant žymiai ribotam mokinio mobilumui dėl ligos ar patologinės būklės, mokinio namuose;
- siūlo skirti specialiąją pedagoginę pagalbą mokiniams, turintiems kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų. Teikti sąrašą mokinių, kuriems numato teikti specialiąją pedagoginę (logopedo) pagalbą, suderina su mokyklą aptarnaujančia pedagogine psichologine tarnyba ir teikia tvirtinti mokyklos vadovui, o jam šį sąrašą patvirtinus, pateikia mokyklos specialiojo ugdymo komisijai;
- bendradarbiaudami su mokytojais, specialiujų poreikių mokinių tėvais (globėjais, rūpintojais), kitais asmenimis, tiesiogiai dalyvaujančiais ugdymo procese, mokyklą aptarnaujančios pedagoginės psichologinės tarnybos specialistais, numato specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tikslus ir uždavinius, jų pasiekimo būdus ir metodus, atitinkančius specialiuosius mokinių poreikius bei galimybes, ir juos taiko;
- sudaro individualiąsias, pogrupines ir grupines specialiujų poreikių mokinio/mokinių kalbos ugdymo programas, jas taiko, rengia savo veiklos ataskaitą;
- šalina specialiujų poreikių mokinių kalbos ir kitus komunikacijos sutrikimus;
- padeda mokytojams pritaikyti mokiniams, kuriems paskirta specialioji pedagoginė pagalba, mokomąją medžiagą ir mokymo priemones;
- padeda mokytojams rengti mokinių, kuriems paskirta specialioji pedagoginė pagalba, ugdymo programas;
- konsultuoja mokytojus, specialiujų poreikių mokinių tėvus (globėjus, rūpintojus) ir kitus asmenis, tiesiogiai dalyvaujančius ugdymo procese specialiosios pedagoginės pagalbos mokiniams teikimo klausimais;

¹⁴ LR ŠMM ministro 2006 m. kovo 31 d. įsakymas Nr.ISAK-614 „Dėl logopedų, dirbančių mokyklose, bendrųjų pareiginių nuostatų patvirtinimo“. Prieiga internete [žiūrėta 2010-08-17]:<<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska>>

- rengia ir naudoja specialiosios pedagoginės (logopedinės) pagalbos teikimo procese specialiąsias mokymo priemones, skirtas specialiųjų poreikių mokinių kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų lavinimui;
- tvarko ir pildo savo darbo dokumentus;
- dalyvauja mokyklos specialiojo ugdymo komisijos veikloje;
- taiko savo darbe logopedijos naujoves;
- šviečia mokyklos bendruomenę aktualiais kalbos raidos, kalbos neišlavėjimo ar sutrikimų prevencijos ir jų šalinimo, specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo klausimais, formuoja mokyklos bendruomenės ir visuomenės teigiamą požiūrį į specialiųjų poreikių mokinius.

Anglijoje logopedai atsakingi už šias darbo sritis: sveikatos skatinimas; prevencinis darbas; kalbos, komunikacijos ir rijimo sutrikimų įvertinimas; individuali ir grupinė terapija; konsultavimas; mokymasis ir švietimas; paslaugų teikimas; moksliniai tyrimai; kokybės užtikrinimas; komandinis darbas (Communicating Quality3, 2006).

Europos šalių logopedų asociacijas vienijanti organizacija¹⁵ (32 asociacijos iš 28 Europos Sąjungos šalių) apibrėžia logopedų funkcijas:

1) *Prevenција* – logopedai kiekviename etape siekia užkirsti kelią kalbos ir komunikacijos sutrikimams atsirasti, tai apima: mokymą; informaciją; įvertinimo procedūras ankstyvajame amžiuje ir suaugusiems; kitus veiksmus pritaikytus prie kliento ir jo aplinkos.

2) *Vertinimas ir diagnostika* – visapusiškas raidos ir komunikacinės kompetencijos vertinimas, atsižvelgiant į individualius klientų poreikius ir jų socialinę aplinką. Vertinimas yra tęstinis procesas į kurį dažnai įtraukiami kitų sričių specialistai. Logopedai nustato sutrikimą ir numato įveikimo planą.

3) *Intervencija*. Terapija būna tiesioginė ir netiesioginė. Terapija gali padėti reabilituotis ir integruotis į socialinį gyvenimą, ji apima profesinį orientavimą ir konsultavimą bei ankstyvąją intervenciją. Logopedai siekia įveikti sutrikimus, kad žmonės galėtų savarankiškai dalyvauti socialinėje, švietimo ir darbo aplinkoje. Intervencija nepriklauso nuo amžiaus, kadangi kalbos sutrikimai gali būti bet kuriame žmogaus amžiaus tarpsnyje. Jei kalbos ir komunikacijos sutrikimai atsiranda dėl medicininės patologijos, logopedai papildo gydytojų darbą. Logopedai bendradarbiauja su kitais specialistais.

4) *Profesionalus elgesys*. Logopedai privalo laikytis etikos kodekso. Jie yra atsakingi už savo profesinę veiklą ir vykdo vyriausybės priimtus įstatymus.

¹⁵ *Professional Profile of the Speech and Language Therapist* (1997). Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-29] : < http://www.cplol.eu/eng/profil_professionnel.html >

5) *Kvalifikacijos kėlimas*. Logopedai turėtų: gilinti savo žinias ir asmeninius įgūdžius dalyvaudami tęstiniuose mokymuose; perteikti savo žinias ir įgūdžius rengiant publikacijas, dalyvaujant posėdžiuose, seminaruose; konsultuoti studentus ir prižiūrėti jų praktiką; rengti rekomendacijas mokslinių tyrimų programose.

Lyginant šias bendras visoms šalims logopedų funkcijas su Lietuvos įstatymuose apibrėžtomis funkcijomis, akivaizdu, kad Europos šalių logopedų asociacijas vienijančios organizacijos nurodytos funkcijos apima platesnį spektrą, daug dėmesio skiriama ne tik pačiam kalbos sutrikimo įveikimui, bet ir prevenciniam darbui bei profesinei etikai. Bendra tai, kad logopedai siekia nustatyti kalbos sutrikimus ankstyvajame amžiuje, daug dėmesio skiriama kalbos sutrikimų įveikimui bei kvalifikacijos kėlimui. Be to, Lietuvoje išskirtos funkcijos labiau orientuotos į pagalbos teikimą vaikams, o Europos šalių logopedų asociacijas vienijančios organizacijos dokumente apibrėžiama pagalba tiek vaikams, tiek suaugusiems.

Bendros paskirties ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigose, kurių grupėse yra integruota po keletą specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų, dažniausiai dirba logopedas. Logopedo etatas steigiamas, jeigu ugdymo įstaigą lanko 25-30 kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų turinčių vaikų (tarp jų – kochlearinių implantų naudotojų). Jei komunikacijos sutrikimų turinčių vaikų ugdymo įstaigoje perpus mažiau, įsteigiama pusė logopedo etato (Giedrienė, Gudžinskienė, Monkevičienė, Petronienė, 2010). Pasak Garšvienės ir Ivoškuvienės (1993), ankstyvo korekcinio logopedinio darbo tikslas yra nuosekliai lavinti ikikalbinio periodo funkcijas, nulemiančias savalaikį kalbos ir kartu vaiko asmenybės formavimąsi. Ankstyvas logopedinis darbas užkerta kelią antraeiliams ir trečiaeiliams kalbos sutrikimams (kalbos neišsivystymas, rašomosios kalbos sutrikimai ir kt.). Mokslininkės logopedinį darbą skirsto į du etapus:

- parengiamojo etapo uždaviniai – kalbėjimo padargų ruošimas tarti garsus, poreikio kalbėti ugdymas, pasyviojo žodyno aktyvinimas, sensorinių funkcijų lavinimas, kvėpavimo ir balso funkcijos korekcija bei mokymas bendrauti;
- antrojo etapo uždaviniai yra ugdyti garsines komunikacines galimybes, koreguoti artikuliaciją, atpalaiduoti raumenų įtampą arba ją skatinti, išmokyti kontroliuoti kalbėjimo padargų padėtį, lavinti balso funkciją ir kvėpavimą, ugdyti artikuliacinių judesių pajutimą.

Logopedai, dirbantys ikimokyklinėse įstaigose įvertina vaikų specialiuosius ugdymosi poreikius, aptaria individualius darbo su vaiku planus, programas, būdus, metodus, tempą, teikia rekomendacijas su vaiku dirbančiam pedagogui bei tėvams. Logopedinė pagalba teikiama vaikams, turintiems kalbos ir komunikacijos sutrikimų, nepriklausomai nuo to, ar kalbos sutrikimas yra pirminis, ar lydi kitą raidos sutrikimą (klausos, intelekto ir t.t.). Ikimokykliniame

amžiuje daugiausia dėmesio skiriama garsų tarimo mokymui. Kai vaikai negali įprastu būdu kalbėti, logopedo užduotis – pritaikyti alternatyvios komunikacijos sistemą, parinkti reikiamas augmentinės komunikacijos priemones ir išmokyti naudotis jomis (Galkienė, 2005, p.177).

Giedrienė ir kt. (2010) pažymi, kad dažnai specialistai dirbdami ikimokyklinėje įstaigoje „dirba“ su vaiko problema, dažnai pamiršdami bendruosius vaiko ugdymo tikslus. Taigi specialistai dirbdami ikimokyklinio ugdymo įstaigoje neturėtų pamiršti šių svarbių dalykų:

- Orientuotis ne tik į vaiko raidos sutrikimo pobūdį, jo problemą, bet ir į bendrus ugdymo(si) tikslus, ugdytinas jo kompetencijas.
- Apmąstyti, kaip galėtų prisijungti prie bendros grupės veiklos ir pagalbą vaikui dažniau teikti grupėje, o ne izoliuotai kabinete.
- Dirbdami su vaiku atskirai kabinete pratybas turėtų labiau sieti su grupėje vykstančia veikla.
- Korekcinės, terapinės krypties veiklai suteikti kuo daugiau natūralumo, žaismės, kuo dažniau džiuginti vaiką.
- Aptarti atskirų vaikų atvejus kartu su pedagogais, kitais specialistais, administracija.
- Kuo intensyviau bendradarbiauti su vaikų tėvais ne tik jų problemų įvertinimo, bet ir ugdymo, pasiekimų refleksijos klausimais (Giedrienė ir kt., 2010).

Monkevičienė ir kt. (2008) nustatė, kad apie pusė ikimokyklinį ugdymą teikiančių įstaigų taiko integruotą specialiųjų poreikių vaikų ugdymą įprastos raidos vaikų grupėse. Dešimtadalis įstaigų turi atskiras grupes specialiųjų poreikių vaikams. Ketvirtadalis įstaigų vadovų teigia, jog specialiųjų poreikių vaikai jų įstaigose neugdomi. Taigi netenkinamas tėvų poreikis ugdyti specialiųjų poreikių vaiką artimiausioje įstaigoje. Ikimokyklinio ugdymo įstaigose daugiausia grupių vaikams su kalbos ir komunikacijos sutrikimais, daug mažiau – su intelekto, klausos, regos, judesio ir padėties, elgesio sutrikimais. Kaimo vietovių ugdymo įstaigose atskirų grupių specialiųjų poreikių vaikams beveik nėra, tačiau tik šeštadalis įstaigų taiko integruotą specialiųjų poreikių vaikų ugdymą. Ugdant specialiųjų poreikių vaikus įstaigose, dažniausia forma – individualus specialisto darbas su vaiku kabinete (taiko du trečdaliai įstaigų), rečiau taikomos formos – grupiniai užsiėmimai specialisto kabinete ir specialisto darbas su vaiku grupėje (taiko trečdalis įstaigų).

Ališauskienė ir kt. 2007 m. atlikę tyrimą „Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis“ nustatė, kad sąlygiškai geriausiai šalyje teikiama logopedinė pagalba, lyginant ją su psichologinės bei specialiosios pedagoginės (specialiojo pedagogo) pagalbos teikimo lygiu.

Pasak Nelson (2008), tėvai yra labai svarbūs vaikams įveikiant kalbos sutrikimus. Daug greičiau įveikiami kalbos sutrikimai, kai į šį procesą įtraukiami ir tėvai.

Montie ir jo kolegos (Montie et al., 2006) nustatė, kad teigiamas poveikis vaikų kalbos ir pažinimo įgūdžių lavinimui priklauso nuo suaugusiųjų (pedagogų) dalyvavimo vaikų veikloje ir suaugusiųjų bei vaikų sąveikos intensyvumo laipsnio (Ankstyvasis vaikų ugdymas ir rūpyba Europoje: socialinio ir kultūrinio nelygiateisiškumo problemų sprendimas, 2009).

1.3.3. Ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas, įveikiant kalbos sunkumus

Bendradarbiavimas ugdymo procese tiek Europos, tiek ir nacionaliniuose švietimą ir specialųjį ugdymą reglamentuojančiuose dokumentuose pripažįstamas kaip vertybė ir siekiamybė, o kai kurie užsienio šalių autoriai (Walther-Thomas ir kt., 2000) bendradarbiavimą vertina kaip priemonę (kaip esminę integracijos/inkliuzijos sąlygą), leidžiančią siekti numatytų tikslų (Miltenienė, 2005).

Barselonos siekių pagrindu parengtose Europos Komisijos ministrų komiteto rekomendacijose (priimtose komiteto ministrų 2002 m. rugsėjo 18 d. 808-jame Ministrų Atstovų susitikime) tėvų įtraukimas pripažįstamas kaip būtinas kokybiškų paslaugų aspektas, garantuojantis vaiko ugdymo tęstinumą. Atsakomybės dalijimasis vaiko ugdymo klausimais tarp tėvų ir ugdytojų, garantuoja partneriškus santykius, pagrįstus nuolatiniu konstruktyviu dialogu, tarpusavio pasitikėjimu, supratimu, pagarba, informacijos ir ekspertinių žinių dalijimusi. Numatoma, jog tėvų įtraukimas į vaiko ugdymo procesą turėtų būti vystomas skirtingais būdais ir lygmenimis (Ruškus ir kt., 2009).

Toller (2009) pabrėžia, kad bendradarbiavimas nepasireiškia automatiškai, kai specialistai dirba kartu. Pasak Miltenienės (2005) bendradarbiavimo, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius, pagrindą sudaro komandos narių bendra veikla planuojant, sprendžiant problemas, priimant sprendimus specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo procese. Veiksniai, lemiantys bendradarbiavimo proceso vyksmą ir rezultata, yra susiję su konkrečiu socialiniu kultūriniu ir instituciniu kontekstu (politinėmis struktūromis, įstatymais, kultūriniais ypatumais, dalyvaujančių asmenų nuostatomis ir kt.), atsakingų asmenų gebėjimu organizuoti veiklos procesą numatant turinį konkrečiame (kiekvienu atveju vis skirtingame) kontekste. Mokslininkė sukonstravo bendradarbiavimo modelį, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius, ji teigia, kad „Lietuvos situacijai būdinga tiek tėvų, tiek ir pedagogų orientacija į vaiko negalę (sutrikimą), didesnis pagalbos pedagogams poreikis ir akcentuojama bendraamžių įtraukimo svarba siekiant vaiko socialinės adaptacijos“ (Miltenienė, 2005, p.150).

Šeimų įtraukimas į vaiko ugdymo procesą yra būtinas. Šeimų ir tarnybų partnerystė suteikia geresnes galimybes tenkinti vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius. Nepriklausomai nuo to, ar šeimos yra linkusios lengvai priimti paramą ir pagalbą, linkusios kooperuotis su specialistais, ar yra priešiškos, nelinkusios bendrauti ir bendradarbiauti, specialistai privalo *siekti įtraukti* šeimas į vaiko raidos ir pasiekimų vertinimo, veiklos planavimo bei individualios programos vykdymo procesus¹⁶.

Bendradarbiavimą su šeima pabrėžia daugelis mokslininkų (Ališauskienė, Ruškus, 2002; Ališauskienė, 2002; Gevorgianienė, 2003; Miltenienė, 2005; Ušeckienė, 2002; Toller, 2009; Jinnah, Walters, 2008). Šiais tyrimais nustatyta, kad dauguma pedagogų palaiko bendradarbiavimo idėjas, pripažįsta svarbų specialistų ir tėvų vaidmenį, tačiau specialistų nepasitenkinimą kelia vaidmenų (funkcijų) atsakomybės ribų neapibrėžtumas, tėvai nepatenkinti informacijos apie specialųjį ugdymą stoka (Kaffemanienė, Žukaitė, 2008). Užsienio mokslininkai jau gana seniai analizuoja tėvų įtraukimo į ugdymo procesą ypatumus. Bronfenbrenner (1979; 1988) teigia, kad siekiant veiksmingo ugdymo proceso būtina įtraukti ir tėvus bei bendruomenę, nes visa vaiką supanti aplinka turi siekti tų pačių tikslų (Jinnah, Walters, 2008).

Gevorgianienė (2003) išskyrė sėkmingo komandos darbo prielaidas, kurias suskirstė į psichologinius ir organizacinius aspektus:

- 1) Psichologiniai aspektai: atvirumas, sąžiningumas; pagarba, pasitikėjimas, pasirengimas iš kitų mokytis; dalijimasis bendra atsakomybe; socialiniai gebėjimai; savirefleksijos gebėjimai.
- 2) Organizaciniai aspektai: dažni komandos narių tiesioginiai susitikimai; komandos lyderis, tarpininkas; susirinkimų laikas ir vieta; problemų sprendimas konsensuso (bendro susitarimo) principu; periodiška komandos darbo refleksija.

Taigi, kad komanda dirbtų sėkmingai, jos nariai turi turėti tam tikrų socialinių ir organizacinių gebėjimų. Autorė pažymi, kad tik „kompleksiškas vaiko poreikių tenkinimas laiduoja visapusišką jo asmenybės raidą, padeda išvengti ugdymo fragmentiškumo, nenuoseklumo“ (Gevorgianienė, 2003, p. 219).

Kaffemanienė ir Žukaitė (2008), analizuodamos auklėtojų ir logopedų nuostatas į bendradarbiavimą, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus, nustatė, kad didžioji dalis ikimokyklinių ugdymo įstaigų auklėtojų bei logopedų adekvačiai suvokia bendradarbiavimą – gebėjimą siekti bendrų darbo rezultatų, dalijimąsi su darbu susijusia informacija bei atsakomybe.

¹⁶ *Tėvų, specialistų ir specialiųjų poreikių turinčių vaikų bendradarbiavimo plėtotė ugdymo institucijose (Ankstyvosios reabilitacijos tarnybose ir bendrojo lavinimo mokyklose)* (2003). Tyrimo ataskaita. Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-25] : <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/.../ataskaita_smm_03.doc>

Tėvų dalyvavimas yra būtinas, teikiant paslaugas specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams, kadangi tėvai yra pirmieji vaiko mokytojai ir pažįsta savo vaiką geriausiai (Help for babies (0-3) Early Intervention Information FROM NICHCY). Šeimų ir tarnybų partnerystė suteikia geresnes galimybes tenkinti vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius¹⁷.

Ankstyvosios reabilitacijos tarnybos ir šeimos bendradarbiavimo modelyje¹⁸, paremtame holistiniu požiūriu bei socialinių modelių grupės metodologiniu pagrindu, buvo išskirti šie kriterijai: šeimos įgalinimas, šeimos individualumo pripažinimas, pasikeitimas informacija, pozityvumas, bendras problemos sprendimas ir sprendimo priėmimas, konkretumas, empatija, kalbos paprastumas, specialistų komandos santykių stabilumas ir ART veiklos organizavimas.

Pasak Ališauskienės ir Čegyčės (2008), specialistų ir šeimos partnerystė, kaip *darbo su šeima* pagrindas ugdant vaiką, galimas tik tada, kai specialistai geba inicijuoti lygiaverčius santykius su šeima, skatina ją išreikšti lūkesčius, susijusius su pagalba vaikui, akcentuoja derybas ir dalijimąsi bendrais siekiais, kartu priima sprendimus. Juodaitytė ir kt. (2009) pastebi, kad keičiasi tėvų vaidmenys – iš pasyvių paslaugų vartotojų į aktyviai veikiančius, siūlančius įvairias idėjas, pagalbą, pasirengusius tartis, diskutuoti dėl veiksmingų vaikų ugdymo būdų. Ugdymo kokybę garantuoja pedagogų ir tėvų partneryste pagrįstas ikimokyklinis ugdymas.

Formuojant ikimokyklinio ugdymo vaikystėje koncepciją, būtina atsižvelgti į tėvų poreikius¹⁹. Jau vaikų darželyje tėvai pageidauja kokybiško ugdymo, kurį turėtų garantuoti ugdymo programos, papildomos švietimo paslaugos, aukščiausios kvalifikacijos specialistai ir kt. Ikimokyklinio ugdymo paskirtis ne tik ugdyti ir globoti vaikus, bet ir teikti švietimo pagalbą ugdytiniams tėvams. Tokiu būdu ryškėja šiuolaikinėse ikimokyklinio ugdymo institucijose dar viena darbo sritis - šeimų pedagoginės ir psichologinės pagalbos, jų švietimo ir konsultavimo sistemos plėtotė, kuri įgalintų pedagogą teikti tėvams švietimo, konsultavimo, socialinės paramos paslaugas.

Ikimokyklinio ugdymo komandos ir specialistai turėtų dirbti interdisciplininiu būdu, t.y. jie turi taikyti vienodus veiklos principus, tikslus ir darbo strategijas. Nevienodos nuomonės turi būti integruotos ir koordinuotos, stiprinant visapusišką holistinį, o ne dalinį požiūrį. Bendradarbiavimo procese svarbūs šie dalykai:

¹⁷ Tėvų, specialistų ir specialiųjų poreikių turinčių vaikų bendradarbiavimo plėtotė ugdymo institucijose (Ankstyvosios reabilitacijos tarnybose ir bendrojo lavinimo mokyklose)(2003). Tyrimo ataskaita. Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-25] : <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/.../ataskaita_smm_03.doc>

¹⁸ Tėvų, specialistų ir specialiųjų poreikių turinčių vaikų bendradarbiavimo plėtotė ugdymo institucijose (Ankstyvosios reabilitacijos tarnybose ir bendrojo lavinimo mokyklose)(2003). Tyrimo ataskaita. Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-25] : <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/.../ataskaita_smm_03.doc>

¹⁹ *Ikimokyklinio ugdymo pasirinkimo galimybės Lietuvoje* (2004). Tyrimo ataskaita. Prieiga internete [žiūrėta 2010-09-05] : <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/ikimokyklinio_ugdymo_2004.doc>

- pasidalijimas informacija komandos nariams leistų papildyti vienas kitą, tobulinti įgūdžius ir kompetencijas;
- sprendimai komandoje turi būti priimami remiantis diskusija ir susitarimu;
- paskirtas atsakingas komandos specialistas turėtų koordinuoti visą pagalbą šeimai ir vaikui bei garantuoti tvirtus ryšius su šeima. Tai padėtų išvengti bereikalingų vienpusių tarnybos ir šeimos kontaktų.
- skirtingų sričių specialistai turi išmanyti, kaip dirbti kartu (Ankstyvoji intervencija vaikystėje. Situacijos Europoje analizė – pagrindiniai aspektai ir rekomendacijos, 2005).

Ruškus ir kt. (2009) aprašo Epstein išskirtas šešias tėvų įtraukimo į ugdymo institucijos gyvenimą formas:

1. Vaikų auklėjimas padeda šeimoms sukurti namų aplinką siekiant palaikyti vaikus kaip ugdymo proceso dalyvius.
2. Komunikacija – efektyvių formų kūrimas, kurių dėka tėvai daugiau sužino apie ugdymo institucijos programas ir vaikų daromą pažangą.
3. Savanoriavimas – tėvų paramos ir pagalbos sutelkimas ir organizavimas.
4. Mokymas(is) namuose. Informacijos teikimas tėvams kaip jie gali padėti savo vaikams atliekant namų darbus, kitas veiklas, susijusias su ugdymo procesu, įvairiais sprendimais ir planavimu.
5. Sprendimų priėmimas. Apima tėvų dalyvavimą mokyklos sprendimuose, ugdant tėvus-lyderius ir atstovus.
6. Bendradarbiavimas su bendruomene. Identifikuoja ir integruoja resursus ir paslaugas iš bendruomenės stiprinant ugdymo įstaigos programas, šeimų praktikas ir vaikų ugdymą.

Siekiant patobulinti komandų darbą ikimokyklinėse įstaigose organizuojami įvairūs mokymai²⁰, kuriuos inicijuoja ir organizuoja Švietimo ir mokslo ministerija bei Ugdymo plėtotės centras.

Užsienyje populiarios tėvų, auginančių įvairių problemų turinčius vaikus, savipagalbos grupės, tačiau Lietuvoje plačiau žinomos anoniminių alkoholikų ir psichinės sveikatos paslaugų vartotojų bei tėvų, auginančių vaikus su protine negalia savipagalbos grupės. Muceniekas (2003) aprašo savipagalbos grupių principus:

- Jūs nesate vienišas – pagrindinis savipagalbos principas;

²⁰ *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007-2012 metų programa*, 2007. Prieiga internete [žiūrėta 2010-09-05]: <<http://www.lygus.lt/seimairdarbas/files/2007-2012%20programa.doc>> (mokymų ciklas „Komandinio darbo mokymai ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas įgyvendinančių institucijų auklėtojams ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams“).

- Žmonės susiburia į savipagalbos grupes, nes yra patyrę panašių sunkumų arba šiuo metu su jais susiduria;
- Savipagalbos grupės nariai turi prisiimti atsakomybę už savo problemos sprendimą. Jie turi būti pasirengę padėti sau ir kitiems. Iš pradžių daugelis žmonių dalyvauja savipagalbos grupėse, norėdami patenkinti savo poreikius. Tai gali būti papildoma pagalba, besiskirianti nuo profesionalios pagalbos, arba kaip alternatyva šiuolaikinėms sveikatos ir socialinėms paslaugoms.
- Žmonės susirenka į savipagalbos grupes ne tik dėl bendro poreikio gauti pagalbą ir paramą. Pagrindinė priežastis – visiems bendra situacija, problema ar būseną.
- Savipagalbos pranašumas – grupės nariai įvairiais būdais padeda vienas kitam ir kartu patys gali gauti pagalbą iš kitų. Šios grupės yra grindžiamos bendradarbiavimo ir dalijimosi patirtimi principais.
- Grupės nariai turi būti atsakingi už grupės organizavimą ir veiklą;
- Savipagalbos grupės skaičius gali būti įvairus. Dažniausiai grupės dydis priklauso nuo grupės veiklos.

Pačios veiksmingiausios intervencinės programos apima intensyvių, anksti pradedamą, vaiko reikmėms skirtą centralizuotą ugdymą, derinamą su aktyviu tėvų įtraukimu ir jų švietimu, vaikų ugdymo veiklos šeimoje programomis ir paramos šeimai priemonėmis²¹. Vertinant ankstyvąją intervenciją vienas iš svarbiausių rodiklių – tėvų pasitenkinimas.

1.3.4. Tėvų pasitenkinimas teikiamomis paslaugomis ikimokyklinėse įstaigose

Tėvų pasitenkinimas teikiamomis paslaugomis yra ypač svarbus ikimokyklinio ugdymo vertinimo rodiklis (Ziviani ir kt., 2010; Jinnah ir Walters, 2008).

Sąvoka „pasitenkinti“ apibūdinama, kaip jausti malonumą, įvykus norams, troškimams, siekiams (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas). Pasitenkinimo pagalba sąvoką galima apibrėžti, kaip skirtumą tarp ugdymo dalyvių lūkesčių ir realios pagalbos (Ališauskienė ir kt. 2008). Pasak Dulskio (2008), vartotojų pasitenkinimas paslaugomis gali būti vertinamas įvairiais būdais. Tam gali būti naudojami kokybiniai bei kiekybiniai tyrimo metodai. Kokybiniai tyrimai naudojami siekiant įvertinti tam tikrą paslaugą vartotojų akimis, išsamiai sužinoti apie vartotojų patyrimą bei lūkesčius. Kiekybinių tyrimų pagalba vartotojų pasitenkinimą galime įvertinti skaičiais bei gauti statistikai patikimos informacijos, kurios pagalba galima įvertinti paslaugų teikėjo veiklą ar identifikuoti tobulintinas veiklos sritis. Būtent pastarieji yra susiję su vartotojų pasitenkinimo

²¹ *Ankstyvasis vaikų ugdymas ir rūpyba Europoje: socialinio ir kultūrinio nelygiateisiškumo problemų sprendimas* (2009). Prieiga internete [žiūrėta 2010-08-24] : <<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents>>

matavimais ir tiesiogiai susiję su šiuo metu Vidaus reikalų ministerijos užsakymu baigiama rengti viešųjų paslaugų vartotojų pasitenkinimo tyrimo metodika.

2003-2005 metais Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra vykdė projektą, kurio metu buvo nagrinėjama ankstyvosios intervencijos sritis (AIV) Europoje. „Būti patenkintu“ tai kompleksinė sąvoka, kurią tėvai ir profesionalai praktikai dažnai supranta ir apibūdina skirtingai, todėl projekto metu buvo išskirti ir nagrinėjami tam tikri pasitenkinimo aspektai, stengiantis atsakyti į klausimus: kaip tėvai vertina AIV modelį; kaip jie vertina jų vaikui ir jiems teikiamą pagalbą; koks ryšys užsimezgė tarp tėvų ir specialistų praktikų; ar paslaugos prieinamos; kaip organizuojamas darbas ir pan. Projekto metu buvo išsiaiškinta tėvų nuomonė apie ankstyvosios intervencijos vaikystėje organizavimą Lietuvoje. Dauguma tėvų, dalyvavusių šiame projekte, teigiamai vertina pagalbą AIV srityje, tačiau pagrindinė tyrimo išvada – tėvai mano, kad specialistai praktikai vis dar vaidina „ekspertų“ vaidmenį AIV procese, o pati pagalba yra daugiausia nukreipta į terapijos vaikui teikimą ir nelabai siekiama įtraukti šeimos narius ir plėtoti vaiko ir jo/jos tėvų, šeimos socialines narių kompetencijas (Euronews on special needs education, Nr. 15, 2006).

Jinnah ir Walters (2008) atkreipia dėmesį į tai, kad tėvų požiūris gali būti neobjektyvus, tačiau jis vis tiek svarbus vertinant specialistų teikiamas paslaugas. Pasak autorių, kai tėvai yra įsitraukę į ugdymo procesą, jų pasitenkinimas yra didesnis, tačiau atkreipia dėmesį ir į tai, jog aktyvūs tėvai gali turėti daug daugiau žinių nei specialistai ir tai gali daryti įtaką nepasitenkinimui paslaugomis.

Atliktas tyrimas „Ikimokyklinio ugdymo pasirinkimo galimybės Lietuvoje“(2004) atskleidė, kad tik 35% tėvų nurodo, jog jiems pakanka specialistų teikiamų paslaugų ikimokyklinėse institucijose. Tyrimo rezultatų analizė leidžia daryti prielaidą, jog dauguma tėvų pageidauja logopedo ir psichologo paslaugų ikimokyklinio ugdymo institucijose. Dalis tėvų pasigenda specialiojo pedagogo ir mediko paslaugų. Psichologo poreikį daugiau akcentuoja tėvai, gyvenantys miestuose ir miesteliuose, o kaimo darželiuose pasigendama specialaus pedagogo ir mediko paslaugų.

Bužinskas ir kt. (2006) išsiaiškino, kad pagalbos teikimo mastai dideliu laipsniu atitinka tėvų nurodomus šios pagalbos poreikius tiek pagal mastą, tiek pagal įvairovę. Tačiau mokslininkai abejoja, kad tėvai nepakankamai suvokia kai kurių pagalbos rūšių, ypač psichologinės pagalbos poreikį, nes šį poreikį nurodo labai nedidelė jų dalis. Gaunamos švietimo pagalbos kokybę tėvai vertina labai gerai. Ši aplinkybė vertintina atsargiai nes tikėtina, kad ne visi tėvai suvokia švietimo pagalbos būtinumą. Tai iliustruoja toks faktas, kad beveik penktadalis lankančių grupes priešmokyklinio amžiaus vaikų tėvų prisipažino, kad nežino, kokios pagalbos

jų vaikui reikėtų arba kokios įstaigos ją teikia, o net trečdalis nelankančių ugdymo grupių priešmokyklinio amžiaus vaikų tėvų nežino, kur galima gauti pagalbą.

Mokslinės literatūros, dokumentų analizė rodo, kad už vaikų visavertį ugdymą ir integraciją į visuomenę atsakingos trys Lietuvos Respublikos ministerijos – Švietimo ir mokslo, Socialinės apsaugos ir darbo, Sveikatos apsaugos. Ikimokyklinis ugdymas teikiamas vaikui nuo 1 iki 5 (arba 6) metų. Ankstyvosios intervencijos paslaugos teikiamos siekiant užtikrinti ir skatinti vaiko raidą, stiprinti šeimos kompetencijas bei skatinti socialinę šeimos ir vaiko inkluziją. Yra trys pagrindiniai ankstyvojo ugdymo modeliai: pirmasis paremtas į vaiką orientuotų, ugdymo įstaigose (centruose) specialistų teikiamų paslaugų strategija, antrasis modelis apima įvairias į vaiką orientuotas namuose teikiamas vaiko priežiūros paslaugas ir ugdymo programas, kurios paprastai vykdomos specialaus pasirengimo šiam darbui beveik neturinčių asmenų, trečiasis modelis apima daugybę įvairiausių paramos tėvams ir šeimai programų. Ikimokyklinės pagalbos vaikystėje pagrindą sudaro pagalba vaikams ir jų šeimoms. Formaliai pagalba yra tęstinė – ji nenutrūksta, kai vaikas pereina iš vienos įstaigos ar pagalbos proceso etapo į kitą. Savivaldybėse pradėti steigti nauji tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorių etatai, kurie turėtų koordinuoti kompleksinės pagalbos teikimą vaikams nuo gimimo iki 7 metų ir jų tėvams (globėjams). Europoje aiškiai išsiskiria du paslaugų organizavimo modeliai. Pagal pirmąjį modelį paslaugos mažamečiams vaikams teikiamos vientiso ugdymo ciklo įstaigose, šis modelis vyrauja Šiaurės Europos šalyse (išskyrus Daniją), Latvijoje ir Slovėnijoje. Pagal antrąjį modelį, kuris Europoje paplitęs plačiausiai, paslaugos skirstomos pagal vaikų amžiaus grupes (paprastai išskiriamos vaikų grupės nuo gimimo iki 3 metų ir nuo 3 iki 6 metų). Yra keletas šalių, kuriose greta vienas kito gyvuoja abu modeliai, tai - Danija, Graikija, Ispanija, Kipras ir Lietuva. Lietuva, orientuodamasi į ES švietimo politiką, pereina nuo siauros institucinės krypties specializacijos prie visapusiško ugdymo – pagalba teikiama ne tik vaikui, bet ir šeimoms. Įveikiant vaikų kalbos sunkumus svarbus logopedų ir tėvų bendradarbiavimas, pastarųjų pasitenkinimas logopedine pagalba yra vienas iš teikiamos pagalbos kokybiškumo vertinimo kriterijų. Tėvai, kurių vaikai gauna logopedinę pagalbą, ją vertina teigiamai, tačiau tėvų pasitenkinimas yra labai subjektyvus.

2 skyrius. TĖVŲ, AUGINANČIŲ IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKUS, PASITENKINIMO LOGOPEDINE PAGALBA TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika

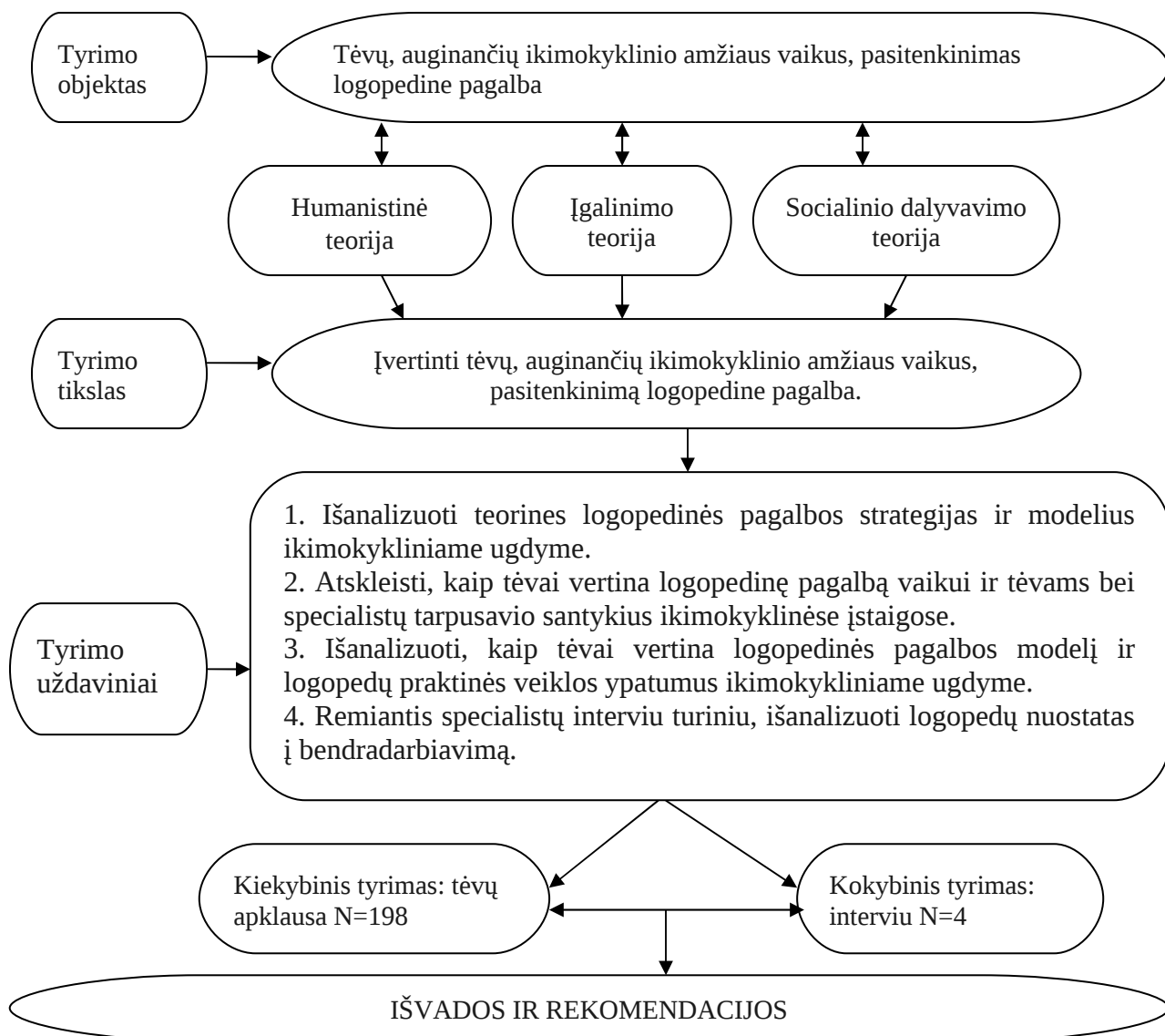
Tyrimo, kurio tikslas - įvertinti tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, pasitenkinimą logopedine pagalba – buvo atliktas instituciniu – lokaliu lygmeniu. Apklausa vykdyta 2010 m. gegužės – 2010 m. lapkričio mėnesiais, siekiant išvelgti, kaip tėvai, auginantys ikimokyklinio amžiaus vaikus, vertina pasitenkinimą logopedine pagalba. Tėvų apklausai buvo sukurta pusiau struktūruota anketa (žr. 1 priedą), remiantis Europos tėvų pasitenkinimo ankstyvosios intervencijos paslaugomis skale (ją sukūrė Šiaulių universiteto mokslininkai bendradarbiaudami su Šveicarijos Friburgo specialiosios pedagogikos institutu). Anketą sudarė 2 blokai: demografiniai duomenys (asmeninė informacija, informacija apie vaiką, gaunantį logopedinę pagalbą ikimokyklinėje įstaigoje ir informacija apie ikimokyklinę įstaigą) ir klausimai apie pasitenkinimą logopedine pagalba (pagalba tėvams, pagalba vaikui, tėvų ir specialistų tarpusavio santykiai, pagalbos modelis, tėvų teisės, logopedo veiklos ypatumai). Dėl didelės klausimyno apimties (iš viso 57 klausimai), daugumą sudarė uždaro tipo klausimai (53 klausimai) ir 4 atviro tipo klausimai. Taikant struktūruotą interviu raštu (4 klausimai) atlikta

ekspertų apklausa, siekiant išsiaiškinti nuomonių bei nuostatų į teikiamą pagalbą ir pasitenkinimą ja turiniui atskleisti.

Tiriamieji dalyvavo anonimiškame tyrime, respondentams trumpai buvo pristatomas tyrimo tikslas, po to išdalintos anketos, pasakoma instrukcija ir parodomas žymėjimo pavyzdys. Tyrimo imtis (tiriamųjų tėvų grupės) sudaryta atsitiktinės (tikimybinės) atrankos būdu. Buvo numatyta apklausti 230 tėvų. Pavyko apklausti **198** tėvus (anketų grįžtamumas 86%). Atsitiktinai pasirinktose Kauno miesto ikimokyklinėse įstaigose buvo išdalinta 20 anketų. Tėvų užpildytos ir gražintos 11 anketų (anketų grįžtamumas 55%). Šiaulių miesto lopšeliuose/darželiuose buvo išdalinta 20 anketų. Tėvų užpildytos ir gražintos 19 anketų (anketų grįžtamumas 95%). Pakruojo rajono viename lopšelyje/darželyje buvo išdalinta 40 anketų. Tėvų užpildytos ir gražintos 33 anketos (anketų grįžtamumas 83%). Radviliškio rajone visuose lopšeliuose/darželiuose buvo išdalinta 150 anketų. Tėvų užpildytos ir gražintos 135 anketos (anketų grįžtamumas 90%). Tyrimo duomenys buvo apdoroti *SPSS (Statistical Package For Social Science)* programine įranga ir Excel programa. Daugeliu atvejų taikyti įprasti aprašomosios statistikos metodai (absoliutiniai ir santykiniai dažniai), t. y. analizuojami kiekvieno atsakymų į anketos klausimus *varianto dažnis* ir *kiekvieno atsakymo procentinis dažnis*, kuris gaunamas kiekvieno atsakymo variantų skaičių dalijant iš stebėjimų skaičiaus, t. y. bendro apklaustųjų skaičiaus.

Anketų atvirų klausimų apdorojimas. Turinio (content) analizės metodas buvo pasirinktas kokybinių tyrimų duomenims apdoroti (interviu ir anketų atviriems klausimams). Šis metodas naudojamas siekiant atrasti temas, sąvokas ir išsiaiškinti reiškinius. Turinio elementai grupuojami į kategorijas pagal semantinį panašumą ir reikšmes (Kardelis, 2002; Kaffemanienė, 2006). Respondentų atsakymai buvo sugrupuoti į kategorijas, o jose pateikti tikslūs respondentų atsakymai (leksiniai – semantiniai vienetai). Po kiekvieno leksinio – semantinio vieneto nurodytas anketos numeris. Iš minėtų kategorijų ir leksinių – semantinių vienetų sudarytos lentelės (3 priedas).

Apibendrinus pateiktą teorinę dalį ir atsižvelgus į tyrimo tikslą bei uždavinius, buvo suformuluotas tyrimo turinys ir sudarytas tyrimo dizainas (žr. 1 pav.)

1 pav. Tyrimo dizainas

2.2. Tiriamieji

Tėvų, kurių vaikams teikiama logopedinė pagalba, atranka – atsitiktinė (t .y. kai kiekvienas generalinės visumos narys turi galimybę pakliūti į imtį) laikoma patikimesne už tikslinę.

Duomenys apie tėvus. Tyrime dalyvavo 198 tėvai. Daugiausia tiriamųjų patenka į 31-35 metų intervalą (30%), maždaug vienodas respondentų skaičius, kurie patenka į 20-25 metų intervalą (22%) ir 26-30 metų intervalą (21%). 11% respondentų nenurodė savo amžiaus. Didžiąją dalį tiriamųjų sudarė moterys - 92%, o likusieji (8%) vyrai. Tyrime dalyvavo 174 mamos, 15 tėčių, 8 močiutės/seneliai ir 1 globėjas. Maždaug trečdalis (34%) respondentų augina

2 vaikus, šiek tiek mažiau (29%) – 1 vaiką, o daugiavaikių šeimų yra 15%. Vienas iš auginamų vaikų gauna logopedinę pagalbą ikimokyklinėje įstaigoje.

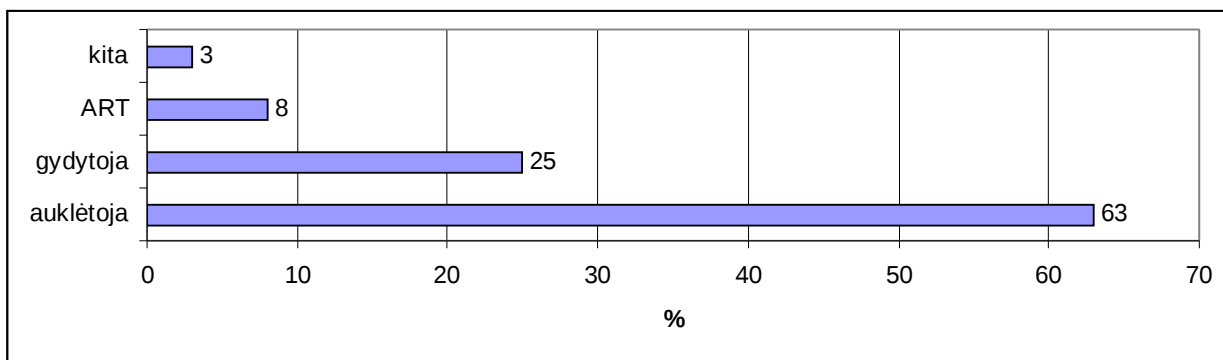
Apibendrinant galima teigti, kad didesnė dalis tiriamųjų yra 31-35 metų amžiaus, be to tyrime dalyvavo daugiau mamų nei tėčių.

Duomenys, apie respondentų vaikus, gaunančius logopedinę pagalbą ikimokyklinėse įstaigoje. Tyrime dalyvavę tėvai nurodė, kad jų vaikai, gaunantys logopedinę pagalbą, pasiskirsto taip: 55% berniukų ir 45% mergaičių. Maždaug vienodas skaičius šešiamečių ir penkiamečių gauna logopedinę pagalbą - atitinkamai 32% ir 33%. Trimečių vaikų grupę sudaro tik 8% vaikų. Tai galima paaiškinti tuo, kad bendrojo ugdymo ikimokyklinių įstaigų logopedai praktikoje orientuojasi į pagalbos teikimą vyresnio ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams, dėl didelio vaikų skaičiaus, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, dėl logopedų trūkumo ikimokyklinėse įstaigose ir pan. Vaikų, gaunančių logopedinę pagalbą, pasiskirstymas pagal gimimo eiliškumą: pirmas vaikas šeimoje (43%), antras vaikas (41%), trečias vaikas (7%), ketvirtas vaikas (1%), penktas vaikas (1%). 82% respondentų nurodė, kad jų vaikai turi kalbos raidos sunkumų, 8% - motorinės raidos problemų, po 4% - bendrosios raidos problemų ir regos, po 1% - klausos problemų ir kitų. Vaikai, turintys kompleksinių sutrikimų, kurių derinyje du ir daugiau sutrikimų (bendrosios raidos, motorinės raidos, sensorinės raidos ir kalbos ir komunikacijos), taip pat gauna logopedinę pagalbą, tačiau logopedinės pagalbos prioritetas – pirminio pobūdžio t. y. kalbos ir komunikacijos sutrikimus turintys vaikai.

Duomenys apie specialistus, teikiančius logopedinę pagalbą ikimokyklinio amžiaus vaikams. Tyrimo metu apklausti 4 logopedai: 3 dirba Radviliškio miesto ikimokyklinėse įstaigose ir 1 poliklinikoje.

2.3. Logopedinė pagalba vaikui teikiama ikimokyklinėse įstaigose

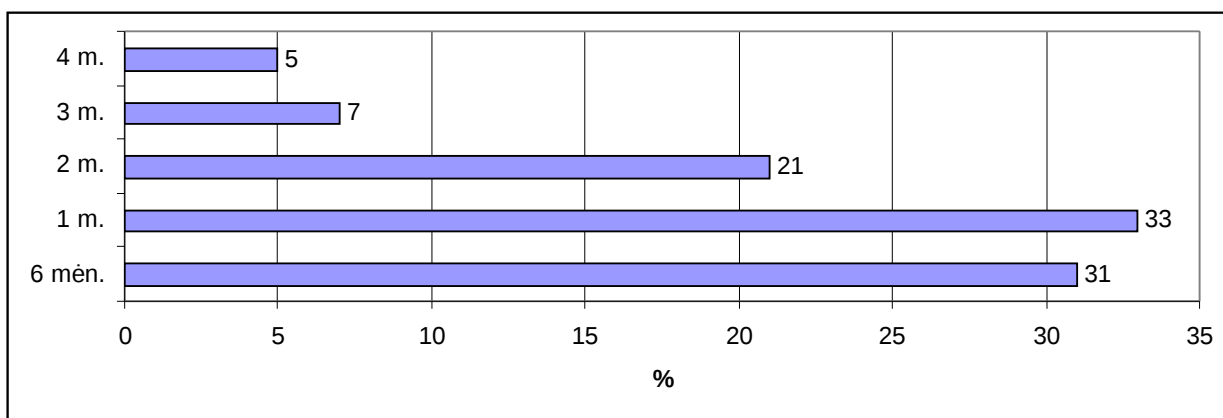
Logopedinės pagalbos poreikį tėvų teigimu, jie dažniausiai sužino iš grupių auklėtojų. Informaciją apie logopedinės pagalbos poreikį gaunama iš įvairių šaltinių (žr. 2 pav.)

2 pav. Informacijos šaltiniai apie logopedinės pagalbos teikimą, %

2 paveikslo duomenys atskleidžia, kad tėvai apie logopedinės pagalbos teikimą sužino iš šių šaltinių (mažėjančia tvarka): auklėtojų (63%), gydytojų (25%), ART specialistų (8%) ir 3% tėvai pažymėjo kitus šaltinius (iš žurnalų ir knygų, interneto, iš poliklinikos logopedės, iš bendradarbių). Tai, kad dauguma tėvų sužino apie logopedinę pagalbą iš auklėtojų, galima paaiškinti tuo, kad tėvai tiek atvesdami vaiką į ugdymo įstaigą, tiek jį pasiimdami bendrauja su auklėtojais, su specialistais susitinka retai, taigi auklėtojos - tarpininkės tarp specialistų ir tėvų.

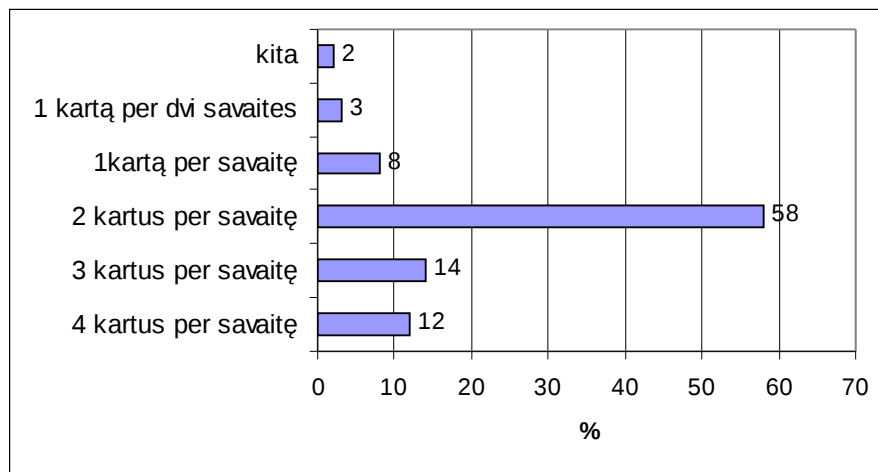
Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, logopedinės pagalbos *trukmė* vaikams ikimokliniame amžiuje (žr. 3 pav.)

3 pav. Logopedinės pagalbos trukmė ikimokyklinėje įstaigoje, %

Dauguma respondentų nurodė, kad jų vaikams logopedinė pagalba teikiama 1 metus (33%) ar pusę metų (31%). Vaikų skaičius mažėja priklausomai nuo teikiamos logopedinės pagalbos laikotarpio. Galime daryti prielaidą, kad vaikų kalbos ir komunikacijos sutrikimai dažniausiai įveikiami per 3-4 logopedinio darbo metus. Taip pat tikėtina, kad logopedinę pagalbą gauna vyresnio ikimokyklinio amžiaus vaikai, t. y. 5-6 metų amžiaus.

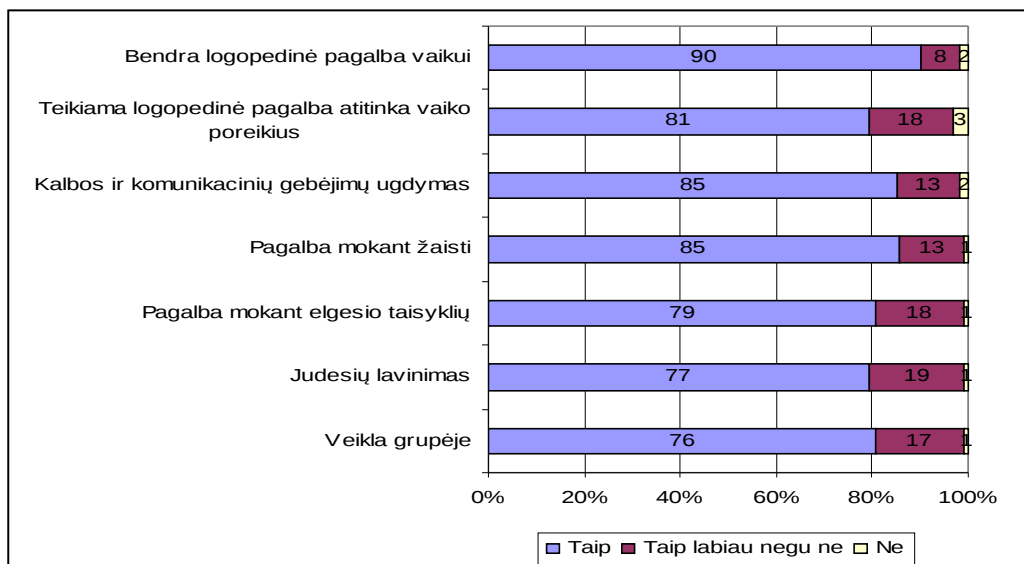
Logopedinių pratybų *intensyvumas* atsispindi 4 paveiksle. Logopedinės pagalbos intensyvumas priklauso nuo kalbos ir komunikacijos sutrikimo pobūdžio, ugdymo įstaigos specifikos bei žmogiškųjų išteklių.

4 pav. Logopedinių pratybų lankymo intensyvumas, %

4 paveikslo duomenys rodo, kad logopedinė pagalba dažniausiai teikiama 2 kartus per savaitę (58%). Galima numanyti, jog tokio intensyvumo pagalba teikiama bendrojo ugdymo ikimokyklinėse įstaigose. Tikėtina, kad intensyvesnė pagalba teikiama 3 kartus per savaitę (pažymi 14% respondentų) ir - 4 kartus per savaitę (12% respondentų) gali būti teikiama logopedinėje grupėje. 3% respondentų teigia, kad jų vaikams logopedinės pratybos vyksta tik kartą per dvi savaites, todėl manoma, kad logopedinė pagalba daugiau konsultacinio pobūdžio.

Logopedo teikiamos pagalbos vertinimą iliustruoja 5 paveikslas.

5 pav. Logopedo teikiamos pagalbos vaikui vertinimas, %

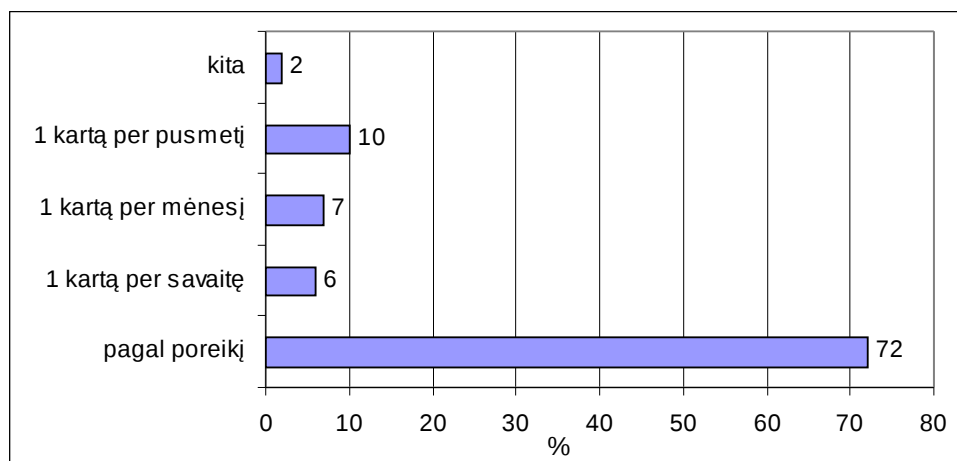
5 paveikslo duomenys rodo, kad visa išskirta pagalba vaikui vertinama gerai, mažėjančia tvarka: bendrai logopedinė pagalba vaikui (90%), kalbos ir komunikacinių gebėjimų ugdymas ir pagalba mokant žaisti (po 85%), teikiama logopedinė pagalba atitinka vaiko poreikius (81%), pagalba mokant elgesio taisyklių (79%), judesių lavinimas (77%), veikla grupėje (76%). Tyrimo

duomenys patvirtina Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros 2003-2005 m. projekto išvadas, kad dauguma tėvų teigiamai vertina pagalbą.

Išanalizuoti ir kiti pagalbos vaikui aspektai: specialistų bendravimo būdai, ugdymo metodai, noras eiti į darželį bei į logopedines pratybas. Analizuojant specialistų bendravimo būdus su vaiku, paaiškėjo, kad močiutės/seneliai nėra patenkinti šiais būdais: tik pusė sutiko, kad bendravimo būdai su vaiku yra tinkami ir ketvirtadalis labiau linkę vertinti labiau teigiamai nei neigiamai. Kiti šeimos nariai specialistų bendradarbiavimo būdus vertina gerai.

Analizuojant specialistų taikymo metodus, išryškėjo ta pati tendencija: visi šeimos nariai vertina gerai (73-100%), tik močiutės/seneliai blogiau (50%). Didžioji dalis respondentų mano, kad jų vaikams patinka eiti į darželį, tačiau 13% tėčių ir 12% močiučių/senelių teigia, kad jų vaikams nepatinka eiti į darželį, o taip manančių mamų yra tik 5%. Gauti tyrimo duomenys rodo, kad vaikams labiau patinka eiti į logopedines pratybas, nei į darželį, taip mano 100% globėjų, 88% mamų, 80% tėčių ir 75% močiučių/senelių.

Specialistų ir tėvų bendradarbiavimo svarba aptarta teorijoje. Tėvų bendravimo su specialistais intensyvumas pateikiamas 6 paveiksle.

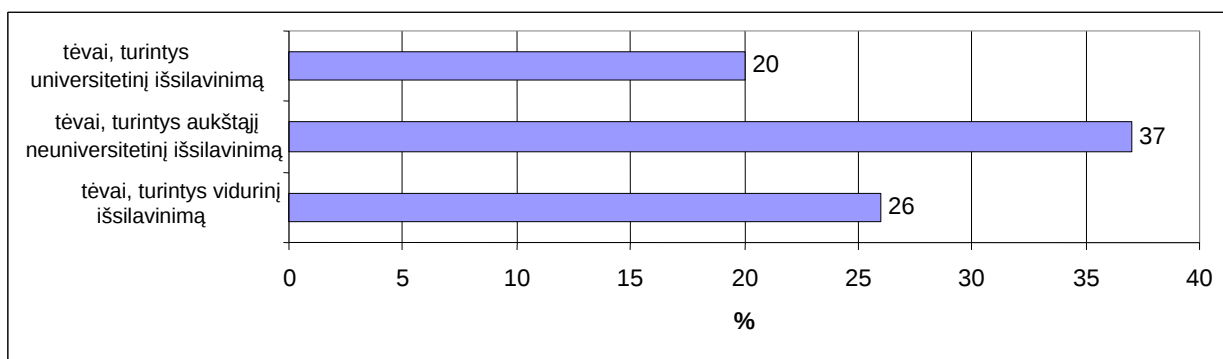

6 pav. Specialistų ir logopedų bendravimo intensyvumas, %

Išanalizavus duomenis paaiškėjo, kad dažniausiai tėvai su logopedais bendrauja pagal poreikį (72%). Likusiųjų respondentų bendravimo su specialistais intensyvumo dažnis (mažėjančia tvarka): vieną kartą per pusmetį (10%), vieną kartą per mėnesį (7%), vieną kartą per savaitę (6%), kita (2%). Tyrimo duomenys rodo, kad tėvai konsultacijų dėl vaiko kalbos ugdymo neplanuoja, o konsultuojasi pagal poreikį.

2.4. Logopedo teikiamos pagalbos tėvams vertinimas

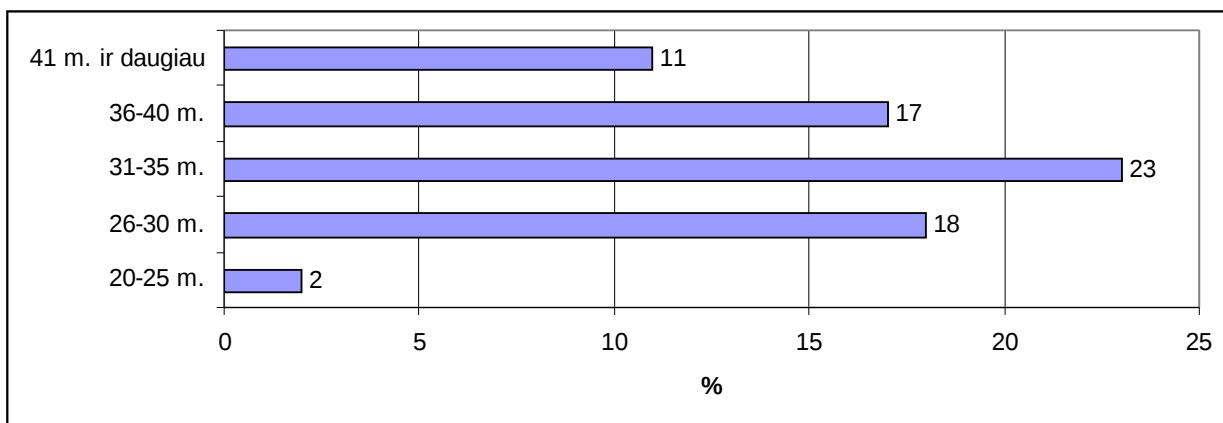
Tyrimo metu siekta atskleisti, kaip tėvai vertina *logopedų teikiamą informaciją apie vaiko kalbos raidą* (žr. 7 pav.).

7 pav. Logopedų teikiamos informacijos apie vaiko kalbos raidą teigiamas vertinimas, %

Visų grupių respondentai teigiamai vertina bendros informacijos apie vaiko kalbos raidą pateikimą. Likusieji (15%) abejoja ir tik maža dalis 2% respondentų akcentuoja, šios informacijos trūkumą. Galima daryti prielaidą, kad tėvams pakanka informacijos apie vaiko kalbos raidą, kurią teikia logopedai.

Kitu klausimu išsiaiškinta, ar informacija apie logopedo pagalbą padeda tėvams suprasti, kaip geriau ugdyti vaiko kalbą. Atsakymai pavaizduoti pagal amžiaus grupių pasiskirstymą (žr. 8 pav.)

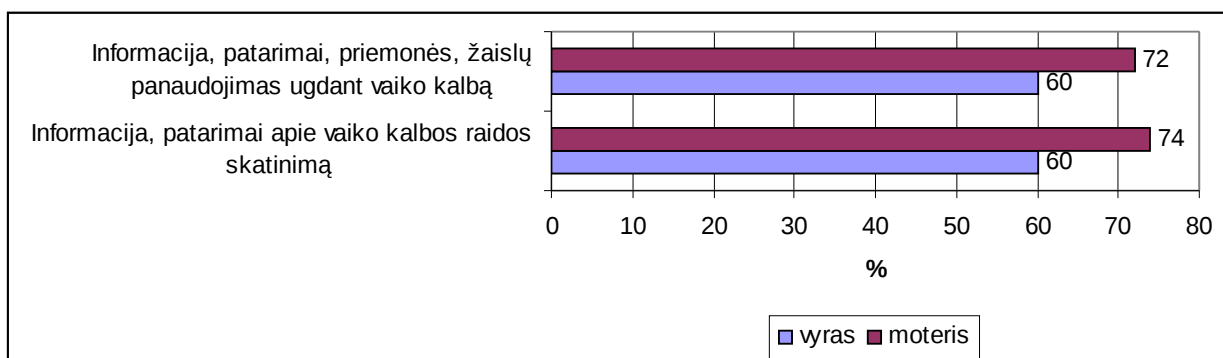
8 pav. Logopedų pagalbos, kuri padėtų ugdyti vaiko kalbą, teigiamas vertinimas, %

Visų amžiaus grupių respondentai teigia, kad informacija apie logopedo pagalbą padeda suprasti, kaip geriau ugdyti vaiko kalbą. Tik po vieną respondentą iš 3 amžiaus grupių (20-25m., 26-30m., 36-40m.) mano, kad informacija apie logopedo pagalbą nepadeda suprasti, kaip ugdyti vaiko kalbą.

Ikimokyklinės įstaigos specialistai daugumai respondentų padėjo pastebėti vaiko galimybes ir kalbos sunkumų įveikimo būdus. 70% respondentų teigia, kad specialistai padeda

pastebėti vaiko galimybes ir kalbos sunkumų įveikimo būdus, tačiau 6% respondentų tam nepritaria.

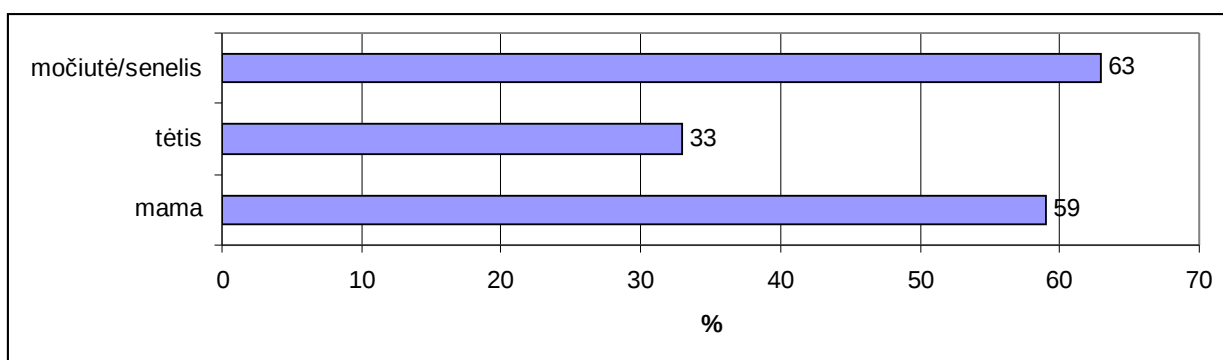
Logopedų rekomendacijų tėvams apie vaiko kalbos raidos skatinimą ir ugdymo priemonių panaudojimą ugdant vaikų kalbą vertinimas analizuojamas lyčių aspektu (žr. 9 pav.).

9 pav. Logopedų rekomendacijų apie vaiko kalbos raidos skatinimą ir ugdymo priemonių panaudojimo galimybes ugdant kalbą vertinimas, %

Skiriasi moterų ir vyrų informacijos, patarimų apie vaiko kalbos raidos skatinimą vertinimas. Šią informaciją geriau vertina moterys (mamos) (74%) nei vyrai (tėvai) (60%), vyrai labiau linkę abejoti (33%). Ta pati tendencija pastebima ir vertinant informaciją, patarimus, kokias priemones, žaislus naudoti, ugdant vaiko kalbą. Teigiamai šią informaciją vertina 72% moterų (mamų) ir 60% vyrų (tėvų).

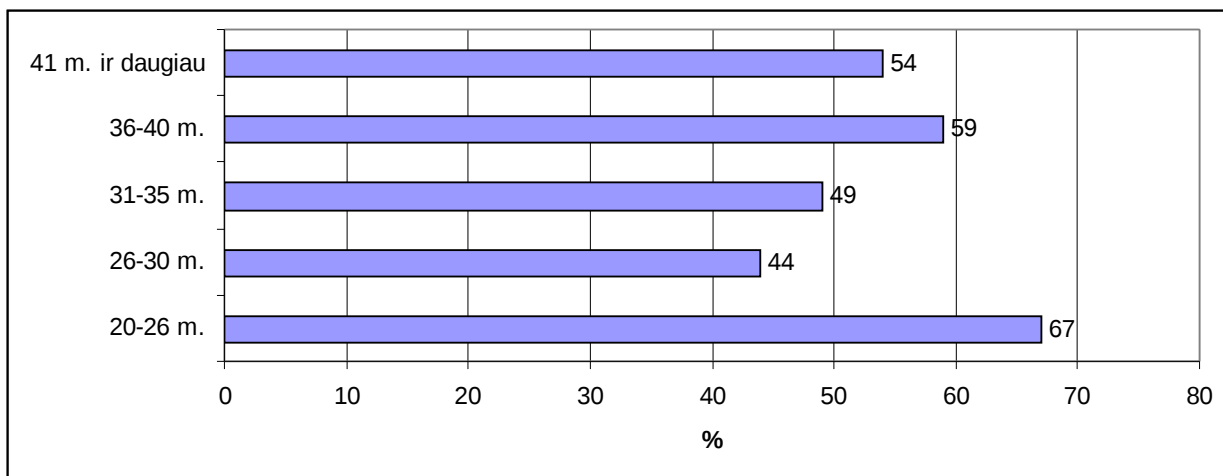
Logopedų teikiamą informaciją apie kitą vaikui reikalingą pagalbą iliustruoja 10 paveikslas.

10 pav. Logopedų teikiamos informacijos apie kitą vaikui reikalingą pagalbą teigiamas vertinimas, %

Daugiau nei pusė močiučių/senelių (63%) ir mamų (59%) teigiamai vertina informaciją apie kitą jų vaikui reikalingą pagalbą, tačiau taip manančių tėčių yra tik trečdalis (33%). Galima daryti prielaidą, kad mamos ir seneliai dažniau bendrauja su logopedais, todėl ir sužino apie kitą vaikui reikalingą pagalbą.

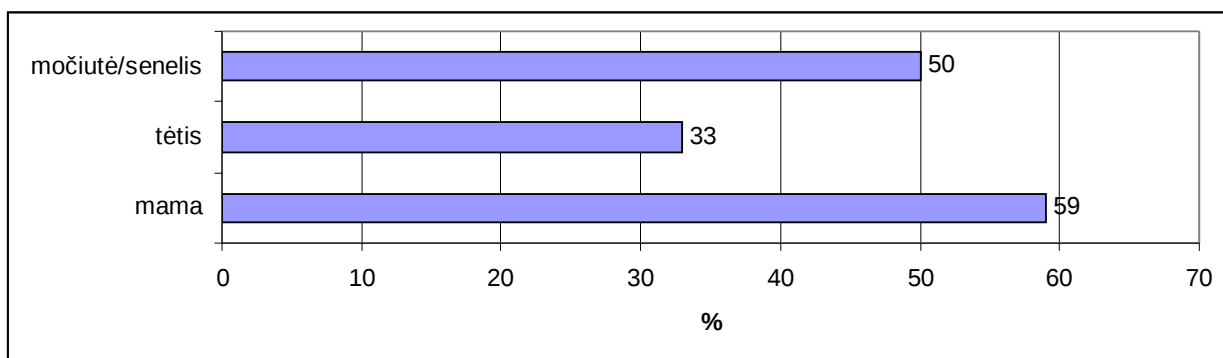
Siekiant atskleisti kiek sėkmingas logopedų teiktų rekomendacijų tėvams, dėl vaikų kalbos ugdymo, pritaikymas iliustruojamas analizuojant duomenis amžiaus grupių aspektu (žr. 11 pav.).

11 pav. Logopedų rekomendacijų pritaikymo, ugdant vaikų kalbą, sėkmingumo vertinimas, %

Didžiausią malonumą, ugdant vaikų kalbą patiria jauniausios grupės respondentai (67%), tačiau toje pačioje grupėje stebimas ir didžiausias nepasitenkinimas (33%). 26-35 metų ir 41 metų ir daugiau amžiaus grupėse maždaug penktadalis nepatiria malonumo, gaunant patarimų iš logopedų, kaip ugdyti vaikų kalbą. Apibendrinus duomenis, galima teigti, kad 36-40 metų amžiaus grupės respondentai patiria malonumą, ugdant vaikų kalbą dažniausiai.

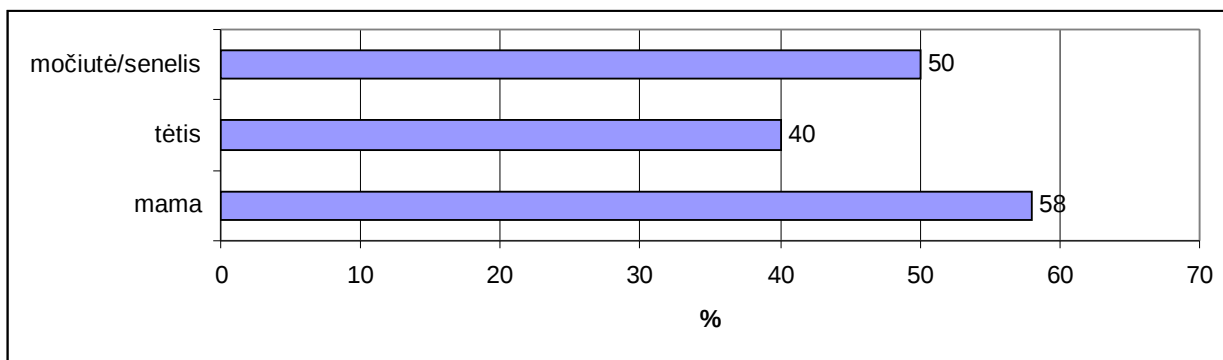
Saugumo jausmas analizuojamas 12 paveiksle.

12 pav. Saugumo jausmo pajautimas, logopedui teikiant pagalbą, %

Nustatyta, kad visų šeimos narių grupių didžioji dalis respondentų patiria saugumo jausmą, kai logopedai teikia vaikams pagalbą. Tačiau stebima tendencija, kad vyrai labiau linkę abejoti, nei kiti šeimos nariai.

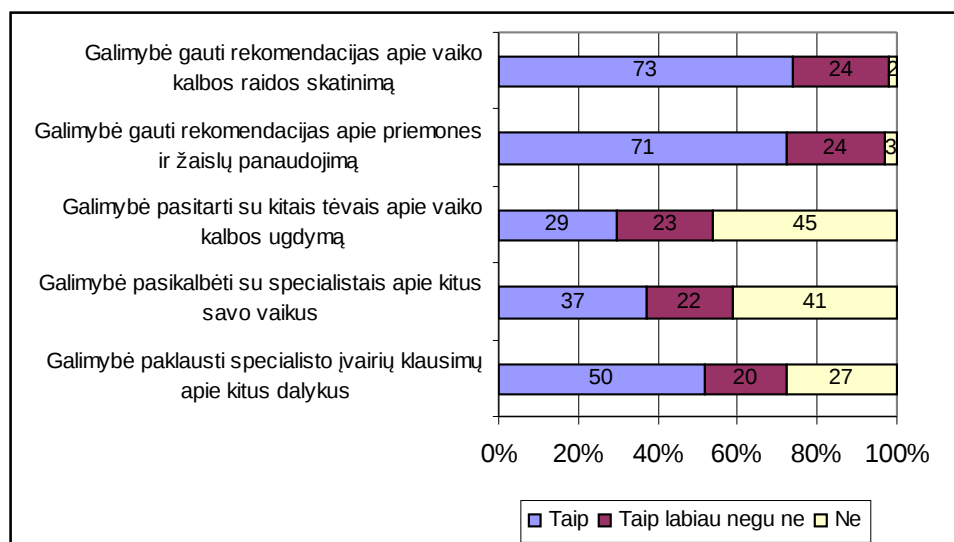
Tyrimu siekta išsiaiškinti ar logopedų teikiamos rekomendacijos tėvams, skatina naujas vaikų kalbos ugdymo namuose idėjas. Tėvų vertinimai atsispindi 13 paveiksle.

13 pav. Logopedų teikiamų rekomendacijų tėvams, skatinančių naujas idėjas ugdant vaiko kalbą namuose, vertinimas %

Maždaug pusė mamų (58%) ir močiučių/senelių (50%) mano, kad logopedo patarimai apie vaiko kalbos ugdymą namuose suteikia naujų idėjų. Po 40% tėčių pasirinko atsakymus „taip“ ir „labiau taip negu ne“. Nėra nei vieno močiutės/senelio pasirinkusio atsakymo „ne“, taigi galima daryti prielaidą, kad logopedo patarimai visada suteikia naujų idėjų. Visuose atsakymuose stebimas tėvų abejojimas, atsakant į klausimus.

14 paveiksle bendravimo tendencijos analizuojamos 2 aspektais: *konsultavimo* (rekomendacijos apie vaiko kalbos raidos skatinimą, rekomendacijos apie priemones ir žaislų panaudojimą, ugdant vaiko kalbą) ir *tarpusavio santykių* (galimybė paklausti specialisto įvairių klausimų apie kitus dalykus, pasikalbėti su specialistais apie kitus savo vaikus bei pasitarti su kitais tėvais apie vaiko kalbos ugdymą).

14 pav. Bendradarbiavimo su kitais tėvais ir specialistais vertinimas, %

Dažniausiai bendradarbiavimas plėtojasi konsultavimo aspektu: rekomendacijų teikimą apie vaiko kalbos raidos skatinimą (73%) ir apie priemonių ir žaislų panaudojimą (71%). Prasčiau

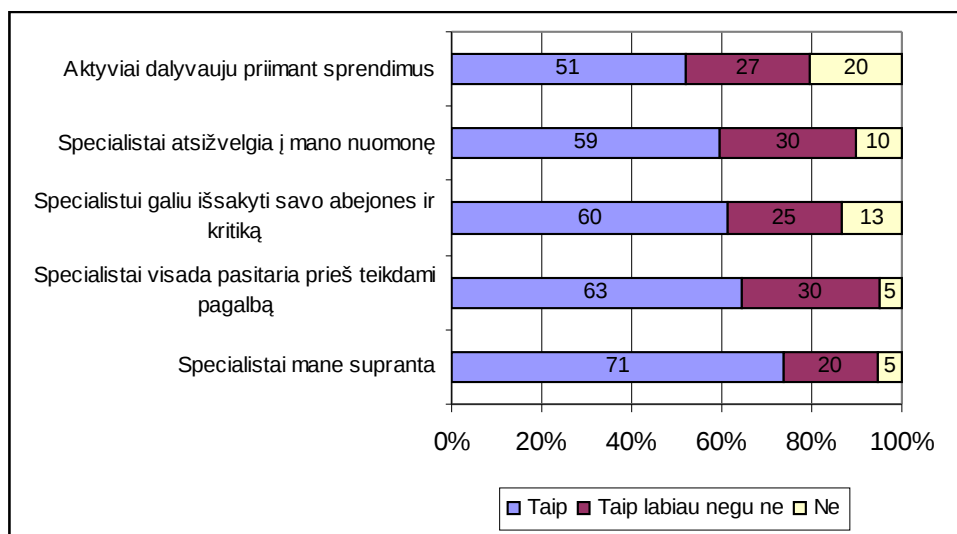
vertinami, tėvų nuomone, tarpusavio santykiai, kai nori paklausti, pasikalbėti, pasitarti. Galima daryti prielaidą, kad tėvai nesijaučia lygiaverčiais kalbos ugdymo proceso dalyviais.

Savipagalbos grupės yra veiksmingas modelis įgalinantis ir paskatinantis tėvus veikti, kuris gali būti suprantamas kaip pagalbos tėvams teikimo forma. Tyrime atskleista, jog ugdymo įstaigose minimaliai veikia tėvų savitarpio pagalbos grupės, nors jų veikla padėtų tėvams formuoti ir keisti nuostatas. Į savipagalbos grupes renkasi žmonės, norintys padėti sau ir kitiems.

Apibendrinant, galima teigti, kad tėvai teigiamai vertina jiems teikiamą informaciją apie vaiko kalbos ugdymo galimybes bei logopedo patarimus, kurie leidžia jaustis saugiai, suteikia naujų vaiko ugdymo idėjų.

2.5. Tėvų ir specialistų tarpusavio santykiai

Siekiant atskleisti tėvų ir specialistų bendradarbiavimo ypatumus, buvo pateikti penki teiginiai tėvų vertinimui: „Specialistai mane supranta“, „Specialistai visada pasitaria prieš teikdami pagalbą“, „Specialistui galiu išsakyti savo abejones ir kritiką, susijusią su logopedine pagalba“, „Specialistai atsižvelgia į mano nuomonę dėl logopedinės pagalbos“, „Aktyviai dalyvauju priimant sprendimus, susijusius su pagalba mano vaikui“ (žr. 15 pav.).

15 pav. Tėvų ir specialistų bendradarbiavimas, %

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad geriausiai įvertintas teiginys „Specialistai mane supranta“. (71% respondentų pasirinko atsakymą „taip“). 63% respondentų teigia, kad specialistai visada pasitaria prieš teikdami pagalbą, panašus skaičius respondentų (apie 60%) teigia, kad gali išsakyti savo abejones ir kritiką ir į tai atsižvelgia specialistai. Respondentų atsakymai rodo, kad tėvai nėra lygiaverčiai ar partneriai ugdymo proceso dalyviai, pakankamai didelis skaičius respondentų (20%) teigia, kad jie nedalyvauja priimant sprendimus, susijusius su pagalba vaikui.

Tyrimo duomenys patvirtino kitų mokslininkų (Ališauskas ir kt., 2010; Ališauskas ir Jomantaitė, 2008; Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros 2003-2005 m. projekto, 2006) iškeltą problemą – tėvai vis dar nėra lygiaverčiai partneriai, specialistai vaidina „ekspertų“ vaidmenį, o pagalba nukreipta į terapijos vaikui teikimą ir retai siekiama plėtoti šeimos socialines narių kompetencijas. Bendradarbiavimas apsiriboja logopedų patarimais tėvams, kaip tinkamai ugdyti vaikų kalbą namuose.

Tėvų *dalyvavimas ugdant vaikų kalbą* labai svarbus. Tyrimo dalyvių išitraukimas į vaikų kalbos ugdymą atskleidžiamas tėvams dalyvaujant atvirose logopedinėse pratybose bei atliekant kalbos ugdymo užduotis namuose. Abi nurodytos priemonės, maždaug vienodai vertinamos vyrų ir moterų: vyrų atsakymai pasiskirstė tolygiai (po 40%), o moterys geriau vertina dalyvavimą logopedo pratybose kartu su vaiku (47%) nei užduotis namuose (44%), tačiau skirtumas labai nedidelis. Respondentai dar išskyrė (žr. 3 priedą): *bendravimą su vaiku* („Bendravimas su vaiku apie viską ir nuoširdžiai“, „Kuo daugiau bendraujame su dukra po vizito pas logopedę“ ir kt.), *kalbos lavinimo pratimus ir žaidimus* („Pirštukų ir veido mimikos lavinimas žaidžiant“, „Vaiko išmokti ir su noru sakomi eilėraščiai nori nenori įtraukia į vaiko kalbos ugdymą“ ir kt.), *logopedės konsultacijas* („Kalbuosi ir konsultuojuosi su logopede dėl dukros kalbos lavinimo“, „Informacijos suteikimas apie kitas pagaldas (masažas)“ ir kt.).

Apibendrinant tyrimo duomenis galima teigti, kad tėvams sudėtinga įsitraukti į logopedinės pagalbos procesą. Praktika rodo, kad logopedai gavę tėvų raštišką sutikimą vertina vaikų kalbą tėvams nedalyvaujant. Su tėvais bendrauja grupės auklėtojos, kadangi logopedų darbo specifika (logopedų darbo laikas, logopedinio kabineto vieta) apriboja tiesioginius kontaktus su vaikų tėvais. Logopedai susitinka su tėvais tik konsultacijų ir susirinkimų metu.

2.6. Logopedinės pagalbos modelio vertinimas

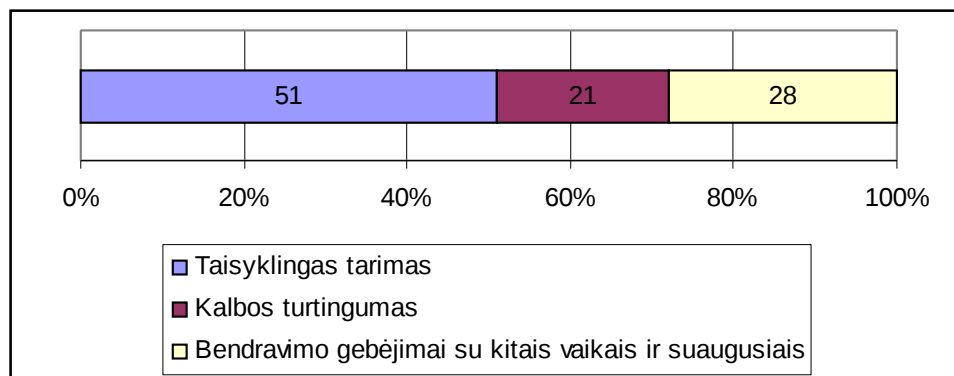
Logopedinės pagalbos modelis analizuojamas pagal pateiktą struktūrą: *logopedinė pagalba – praktika; tėvų lūkesčiai ir prioritetai; tėvų teisės ir jų žinojimas* (žr. 3 priedą)²².

Logopedinė pagalba – praktika. Paaiškėjo, kad tėvai mano, jog *trūksta specialistų, teikiančių pagalbą*, taip teigia 11% moterų ir 7% vyrų. Maždaug vienodas skaičius vyrų (73%) ir moterų (77%) sutinka su teiginiu, kad *specialistai ragina aktyviai ugdyti vaiko kalbą namuose*, su tuo nesutinka tik po 7% vyrų ir moterų. Išsiaiškinta, kad net trečdaliui vyrų ir penktadaliui moterų *mokant vaiką kalbėti namuose, nelieka laiko kitiems reikalams*. Didžioji dalis respondentų sutinka, kad *vaiko kalbos vertinimas ir aptarimas yra tinkamas*, tam nepritaria tik

²² Detalesnė pagalbos modelio analizė pateikiama 3 priede 3 lentelėje.

2% moterų ir 13% vyrų. Gauti tyrimo duomenys atskleidė, kad net 27% vyrų ir 16% moterų mano, specialistai nebendradarbiauja su kitų įstaigų (PPT, poliklinikos) specialistais.

Siekiant išsiaiškinti tėvų nuomonę apie vaikų kalbos ugdymo prioritetus, buvo pateiktas klausimas „Kas jūsų nuomone, yra svarbiausia ugdant vaikų kalbą?“ ir pateikti trys galimi variantai (taisyklingas tarimas, kalbos turtingumas, bendravimo gebėjimai su kitais vaikais ir suaugusiais) bei palikta galimybė parašyti savo atsakymą.

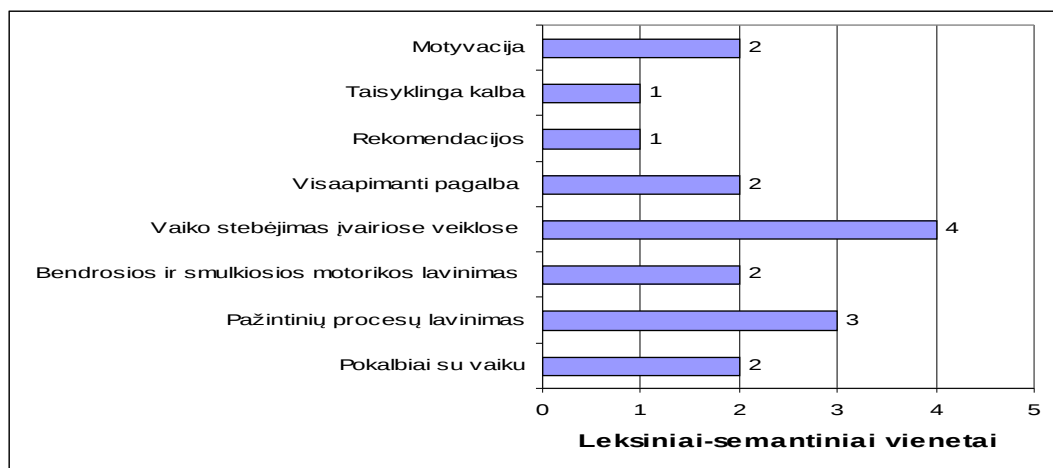

16 pav. Tėvų išskirti prioritetai, ugdant vaikų kalbą, %

16 paveikslo duomenys atskleidžia, kad tėvams svarbiausia ugdant vaiko kalbą yra taisyklingas tarimas (51%), toliau mažėjančia tvarka: bendravimo gebėjimai su kitais vaikais ir suaugusiais (28%), kalbos turtingumas (21%).

Tėvų lūkesčiai ir prioritetai. Tyrimo metu išanalizuotas pagalbos modelis tėvų požiūriu. Duomenys pateikiami lyčių aspektu (žr. 3 priedą 3 lentelę). Daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių moterų (69%) ir vyrų (53%) nurodo, kad *specialistai gerbia jų šeimos vertybes ir gyvenimo stilių*, su šiuo teiginiu nesutinka tik 3% moterų. Didžioji dalis moterų (73%) ir vyrų (67%) sutinka, kad *specialistai vertindami vaiko kalbos raidą, atkreipia dėmesį ir į kitas vaiko savybes*. Vertinant, ar specialistai pažymi vaiko gebėjimus ir galimybes didelio skirtumo tarp lyčių nenustatyta – dauguma sutinka su šiuo teiginiu visiškai (78% moterų ir 67% vyrų).

Remiantis respondentų atsakymais į klausimą „Kas yra svarbiausia ugdant vaiko kalbą?“ sudarytos kategorijos pagal atsakymų leksinius – semantinius panašumus (žr.17 pav.).

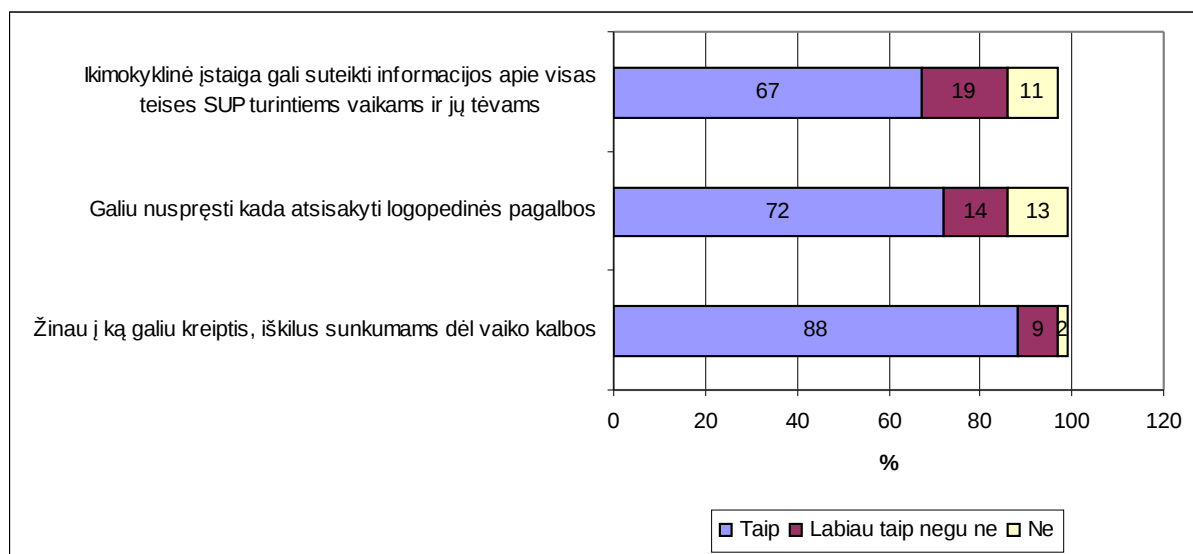

17 pav. Tėvų išskirtos vaikų logopedinės pagalbos sritys (N=198)

Tėvų nuomone, ugdant vaikų kalbą svarbu: vaiko stebėjimas įvairiose veiklose („Specialistai turėtų stebėti vaikų kalbą per veiklas grupėje ir renginių metu, kad geriau suprastų vaikų kalbos problemas“, „Vaiko visapusiškas pažinimas“ ir kt.), pažintinių procesų lavinimas („Sukoncentruoja dėmesį“ ir kt.), motyvacija („Vaiko motyvacijos išlaikymas“ ir kt.), visaapimanti pagalba („Turi būti visa apimanti pagalba ir ne tik taisyklingo tarimo mokymas, bet žodyno turinimas, vaiko bendravimo ugdymas. Tai vieninga sistema“), bendrosios ir smulkiosios motorikos lavinimas („Žaidimai, skirti pirštukams lavinti“), pokalbiai su vaiku („Pokalbiai apie savijautą, aplinką, emocijas, kasdieninius dalykus“), gramatiškai taisyklinga kalba („Taisyklingi sakiniai vaiko kalboje“) ir rekomendacijos („Rekomendacijos, padedančios suprasti vaiko emocijas“).

Tėvų teisės ir jų žinojimas. Tyrimo duomenys atskleidė, kad ne visada specialistai aptaria su tėvais kalbos ugdymo planą, taip teigia maždaug pusė vyrų ir penktadalis moterų. Mokslinės literatūros analizė, rodo, kad būtina supažindinti tėvus su kalbos ugdymo planu, tačiau ugdymo praktika rodo, kad dažnai tai būna tik formalumas. Gruzijos mokslininkai (Jinnah ir Walters, 2008) nustatė, kad tėvų dalyvavimas kalbos ugdymo programos sudaryme teigiamai veikia pasitenkinimą pagalba. Maždaug pusė respondentų teigia, kad gali prisidėti prie vaiko gebėjimų vertinimo. Gruzijos mokslininkų (Jinnah, Walters, 2008) tyrimų rezultatai panašūs, tėvai retai dalyvauja įvertinant vaikų kalbą. Vertinant pasitikėjimą specialistų kompetencija, tendencijos išlieka tos pačios, t.y. tiek vyrai, tiek moterys pasitiki specialistų kompetencija.

Tėvų teisių žinojimas svarbi ugdymo kokybės dalis, tik turintys žinių tėvai, gali padėti savo vaikui. Tyrimo metu gauti duomenys, leidžia įvertinti tėvų nuomonę apie jų teises (žr. 18 pav.).

18 pav. Tėvų teisių žinojimas, %

Gauti duomenys rodo, kad didelė dalis respondentų (88%) žino į ką gali kreiptis, iškilus sunkumams dėl vaiko kalbos, šiek tiek mažiau respondentų (72%) žino kada gali atsisakyti logopedinės pagalbos, tačiau 13% respondentų to visai nežino, 14% respondentų abejoja. Duomenys atskleidžia, kad 11% tėvų mano, jog ikimokyklinė įstaiga negali suteikti informacijos apie visas teises susijusias su SUP turinčių vaikų ugdymu. Galime daryti prielaidą, kad vyksta nepakankamai veiksmingas bendradarbiavimas tarp ugdymo įstaigos administracijos ir tėvų.

Paaiškėjo, kad net penktadalis vyrų ir dešimtadalis moterų **nežino, ko gali tikėtis iš ikimokyklinės ugdymo įstaigos logopedo**. Tai atspindi bendradarbiavimo spragas. Tačiau logopedų ir kitų specialistų bendradarbiavimas darželyje vertinamas teigiamai abiejų lyčių respondentų.

Apibendrinant, galima teigti, kad tobulinant logopedinės pagalbos modelį ikimokyklinėje įstaigoje, reikėtų daugiau dėmesio teikti logopedinės pagalbos planavimui ir teikimui, šiuos procesus aptariant su tėvais. Tai skatintų tėvų pasitenkinimą logopedine pagalba.

2.7. Logopedo veiklos ypatumai

Analizuojant logopedinės pagalbos ypatumus, paaiškėjo, kad net ketvirtadalis respondentų nežino, kokias darbo metodikas taiko logopedas jų vaikui bei nebendradarbiauja su logopedu, įvertinant vaiko kalbos raidą.

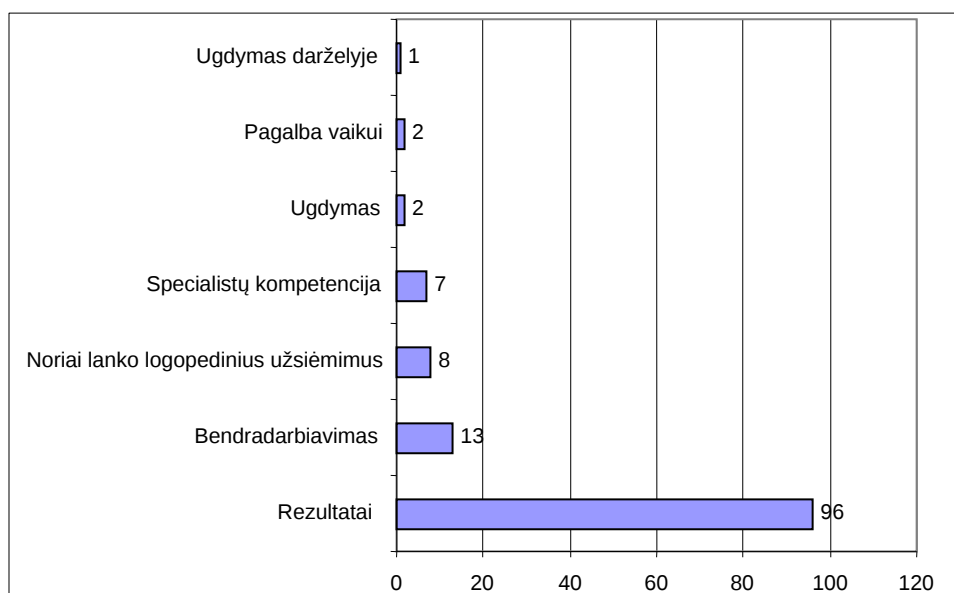
Tėvų nuomonė apie logopedinės pagalbos organizavimo ypatumus, %

Logopedinės pagalbos organizavimo ypatumai	%
Žinau, kokias darbo metodikas taiko logopedas mano vaikui	44
Bendradarbiauju su logopedu, įvertinant vaiko kalbos raidą	44
Bendradarbiauju su logopedu sudarant vaiko kalbos ugdymo programą	24
Namuose atliekame rekomenduojamas užduotis vaiko kalbai ugdyti	62
Logopedas numato realias vaiko kalbos raidos galimybes	70
Logopedas paaiškina, kodėl vėluoja mano vaiko kalbos raida	61
Pasitikiu logopedo kompetencija ir neabejodamas/a patikiu jam savo vaiką	72
Manau, kad vaikui užtenka gaunamų logopedinių pratybų	63

Tyrimo duomenys rodo, kad dažnai tėvai nėra įtraukiami sudarant vaiko kalbos ugdymo programas (52% respondentų pasirinko atsakymą „Ne“), vyrai visai nedalyvauja, sudarant vaiko kalbos ugdymo programas, o ketvirtadalis moterų nurodė, kad dalyvauja. Galime daryti prielaidą, kad vaikų kalbos ugdymas neapsiriboja vien darbu pratybų metu, tėvai padeda vaikams atlikti rekomenduojamas užduotis kalbai ugdyti namuose (62% tėvų šiam teiginiui pritarė ir 24% labiau sutinka nei nesutinka). Respondentų atsakymams lytis neturi reikšmės. Didžioji dalis respondentų sutinka, kad logopedas numato realias vaiko kalbos raidos galimybes. 15% tyrimo dalyvių nežino, kodėl vėluoja jų vaikų kalbos raida, to logopedas jiems nepaaiškina. Dauguma respondentų pasitiki logopedų kompetencija ir neabejodami patiki jiems savo vaiką. 16% respondentų mano, kad reikėtų daugiau logopedinių pratybų jų vaikams.

Apibendrinant logopedinės pagalbos organizavimo ypatumus, galima teigti, kad aktyviausiai vaikų kalbos ugdymo procesą planuoja logopedai, o tėvų iniciatyva plėtojama nepakankamai. Jie retai dalyvauja individualaus ugdymo plano kūrime, o tai riboja bendradarbiavimo su šeima plėtotę.

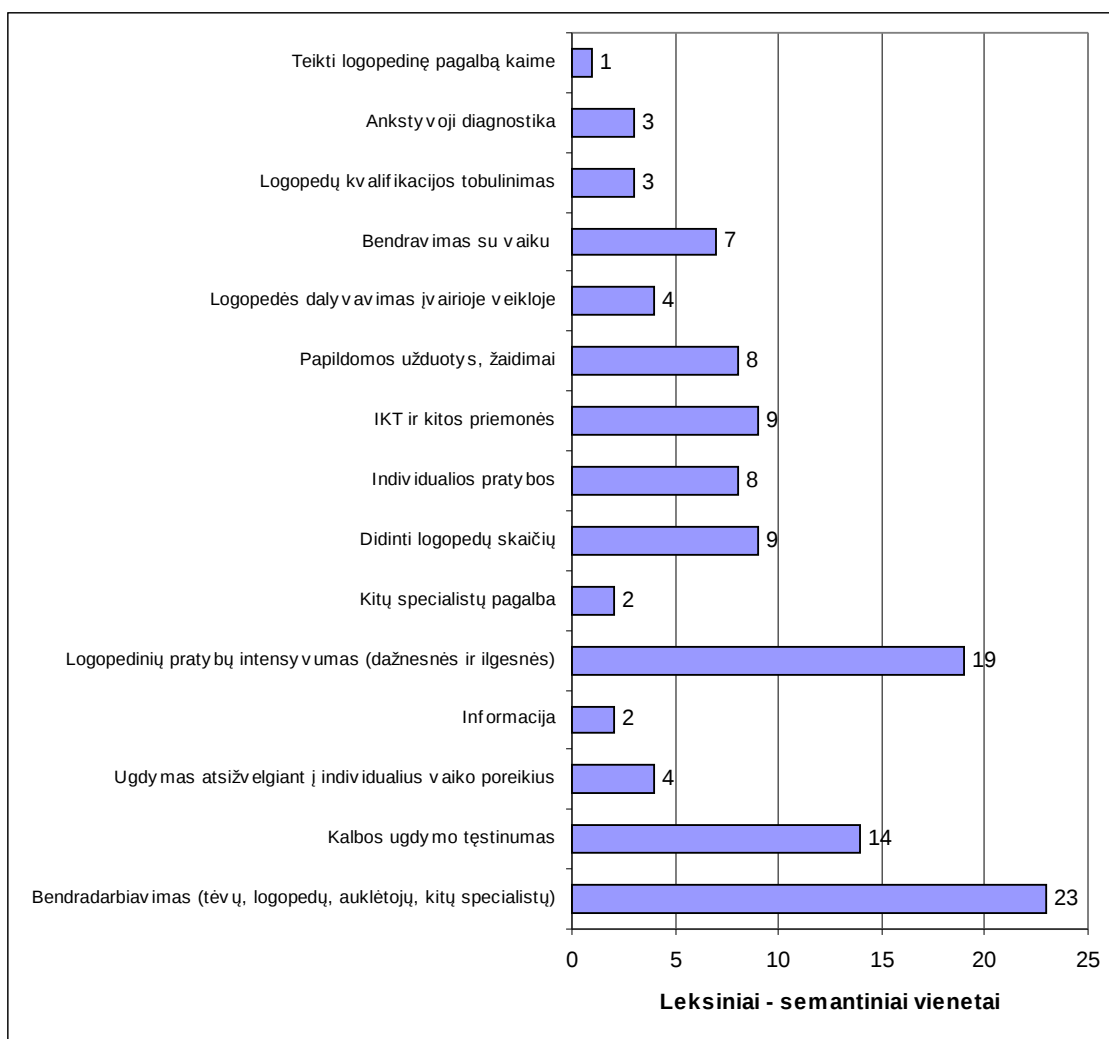
Siekiant išsiaiškinti pasitenkinimo logopedine pagalba sąvoką, buvo pateiktas atviras klausimas: „Jūsų nuomone, kas rodo Jūsų pasitenkinimą logopedine pagalba?“ (žr. 19 pav.).

19 pav. Pasitenkinimas logopedine pagalba (N=198)

Sugrupavus respondentų atsakymus pagal leksinius-semantinius panašumus į kategorijas (žr.3 priedą), galima suformuluoti pasitenkinimo logopedine pagalba sąvokos aiškinimą. Taigi *pasitenkinimas logopedine pagalba* – tai *pasiiekti kalbos ugdymo rezultatai* („Džiaugsmas kaip vaikas geriau reiškia mintis, tobulėja, lengviau bendrauja“, „Malonus jausmas kai aiškiai kalba vaikas“, „Kai vaiko kalboje pamatai šviesos spindulėlį tamsiame kambaryje“, „Teigiami rezultatai, atspindintys mano vaiko kalboje. Svarbu išvelgti net menkiausią rezultatą ir suvokti kad tai ilgo ir kantraus darbo pasekmė“), *tėvų ir logopedų bendradarbiavimas* („Kai kartu su manimi aptariami vaiko kalbos sunkumai ir stipriosios pusės. Taip pat rekomendacijos kaip per žaidimą būtų galima ugdyti vaiko kalbos gebėjimus. Skundų ir nepasitenkinimo išklausymas, nesėkmių aptarimas (jei yra)“, „Mes puikiai sutariame su logopede, esu patenkinta jos darbu“, „Pasitikėjimas specialisto darbu, teikiant pagalbą, informuojant apie vaiko gebėjimus, pasiekimus ir tolimesnių veiksmų vaiko gebėjimus tobulinti numatymas“ ir kt.), *vaiko noras lankyti logopedinius užsiėmimus* („Mano duktė labai noriai lanko užsiėmimus ir nuolat prašo pratimus pakartoti namuose, visada pasakoja ko išmoko tą dieną“, „Pačio vaiko noras lankyti pratybas, vaiko pastangos“, „Kai mano vaikas noriai lanko logopedines pratybas“ ir kt.), *kompetetingi specialistai* („Logopedo kompetencija, tinkami profesiniai gebėjimai“, „Tvirtos dalykinės žinios, programų išmanymas ir jų panaudojimas praktinėje veikloje“ ir kt.), *pagalba vaikui* („Tinkamas pagalbos suteikimas išmanančių specialistų“), *ugdymas, atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius* („Vaiko kalbos ir komunikacijos ugdymas atitinkantis individualius vaiko poreikius“) ir *kokybiškas ugdymas* („Kai nereikia dirbti namuose, puikiai viską išmoksta darželyje su logopede“).

Tyrimo metu buvo išsiaiškinti tėvų pasiūlymai dėl logopedinės pagalbos tobulinimo (žr. 20 pav.).

20 pav. Tėvų pasiūlymai dėl logopedinės pagalbos tobulinimo (N=198)

Respondentų atsakymai pagal leksinius-semantinius panašumus sugrupuoti į 15 kategorijų (žr. 4 priedą). Taigi tėvai nurodė 15 sričių, kurias reikia tobulinti, tai: visų pirma bendradarbiavimas tarp logopedų, tėvų, auklėtojų ir kitų specialistų („Auklėtoja turėtų padėti vaikams įtvirtinti garsų tarimą grupėje“, „Detaliau reikėtų aptarti pagalbos teikimo būdus su tėvais, vertėtų bendradarbiaujant su auklėtojomis pritaikyti pagalbą ir ugdomojoje veikloje“, „Vaikų tėvams reikia bendradarbiauti su logopedu“, „Bendradarbiauti su kitais specialistais“, „Reikėtų tobulinti grįžtamąjį ryšį iš logopedo - nelabai žinau realią situaciją, kokios priemonės taikomos mano vaikui“ ir kt.), logopedinių pratybų intensyvumas („Logopedinė pagalba turėtų būti teikiama 4 ar 5 kartus per savaitę“, „Teikti intensyvesnę pagalbą vaikams“, „Pagal galimybes didinant užsiėmimų skaičių“ ir kt.), kalbos ugdymo tęstinumas („Tėvai galėtų stebėti logopedines pratybas, o po to matytus būdus pritaikytų ir taisyklingai koreguotų vaiko tarimą namuose“, „Skiriant namų užduotis, manau, tai efektyviausia, nes aš praleidžiu daugiausia laiko su savo

vaiku“, „Logopedo teikiamą veiklą pratęsti namuose“ ir kt.), didinti logopedų skaičių („Turėtų būti mažesnis vaikų skaičius skiriamas vienam logopedui“, „Vaikučių daug, o specialistų trūksta, kad vaikai laiku gautų pagalbą“, „Įsteigti papildomų logopedų etatų, kad galėtų teikti pagalbą ir kitiems vaikams, o ne tik nuo 4-erių metų“ ir kt.), IKT ir kitų priemonių panaudojimas užsiėmimų metu („Užduotys, kurios būtų pateiktos kompiuteriniu variantu“, „Materialinės bazės stiprinimas (žaidimai, metodinė medžiaga ir pan.)“, „Turtinti ugdymo aplinką, reguliariai papildyti priemonių fondus šiuolaikinėmis ugdymo priemonėmis“ ir kt.), individualios pratybos („Geriausiai pagalba suteikiama kai yra individualus darbas su vaiku, o ne 3-4 vaikai per užsiėmimą“, „Jei būtų kada galimybė, manau, kad tik individualus darbas (logopedas+1 vaikas) gali duoti maksimalius rezultatus“, „Reikia galimybių, kad logopedas dirbtų tik individualiai su vaiku“ ir kt.), bendravimas su vaiku („Daugiau bendrauti su vaiku“, „Kuo daugiau kalbėti su vaiku“ ir kt.), logopedės dalyvavimas įvairioje veikloje („Dažniau dalyvautų logopedė darželio renginiuose kartu su vaikais“, „Organizuoti įvairias veiklas, projektus“ ir kt.), ugdymas atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius („Išvelgti kiekvieno vaiko individualumą ir išskirtinumą, pajauti jo pasaulį ir prie jo prisiderinti“, „Nebūtų per sunkūs logopediniai pratimai, dėl kurių atsiranda baimė lankytis pas logopedę“ ir kt.), ankstyvoji kalbos ir kalbėjimo sutrikimų diagnostika („Kuo anksčiau įvertinti vaiko kalbos problemos ir taisomi kalbos sutrikimai“, „Ankstyvoji diagnostika-lopšeliniam amžiui nustatyti tam tikrus sutrikimus ir pradėti juos šalinti ir nelaukti 3 metų amžiaus“ ir kt.), logopedų kvalifikacijos tobulinimas („Nuolat logopedams tobulintis seminaruose ir t.t.“ ir kt.), kitų specialistų pagalba („Tai geriausiai žino logopedai ir kiti specialistai“), informacijos suteikimas („Tėvams reikia daugiau informacijos apie tai kaip ir kodėl reikia padėti vaikui namie“ ir kt.), logopedinės pagalbos teikimas kaime („Daugiau dėmesio skirti kaime gyvenantiems vaikams ir teikti jiems logopedine pagalbą“).

Kai kurie tėvai patenkinti esama logopedine pagalba, tai iliustruoja tokie atsakymai: „Gaunama logopedine pagalba esu patenkinta“, „Manau, kad darote viską, kad pagalba vaikui būtų veiksminga“, „Šiuo klausimu pasiūlymų neturiu, nes manau, kad šiuo metu vaikui suteikiama logopedinė pagalba yra kvalifikuota“.

Apibendrinant tėvų apklausos rezultatus, galima teigti, kad didžiausia vaikų grupė gaunanti logopedinę pagalbą yra 5-6 metų. Dažniausiai ikimokyklinėse įstaigose logopedinė pagalba teikiama du kartus per savaitę. Tėvai apie logopedinės pagalbos teikimą sužino iš šių šaltinių (mažėjančia tvarka): auklėtojų, gydytojų, ART specialistų ir kitų šaltinių (iš žurnalų ir knygų, interneto, iš poliklinikos logopedės, iš bendradarbių). Tėvai konsultacijų dėl vaiko kalbos ugdymo neplanuoja, o konsultuojasi pagal poreikį. Informacija apie logopedo pagalbą padeda suprasti, kaip geriau lavinti vaiko kalbą namuose. Didžiausią malonumą, ugdant vaikų kalbą patiria jauniausios grupės respondentai, tačiau toje pačioje grupėje stebimas ir didžiausias

nepasitenkinimas, todėl 36-40 metų amžiaus grupės respondentai patiria malonumą, ugdant vaikų kalbą dažniausiai. Tėvai jaučiasi saugūs, kai logopedai teikia pagalbą jų vaikams. Maždaug pusė tėvų ir mamų nebendruoja su kitų vaikų tėvais apie vaiko kalbos ugdymą, tikėtina, kad tai susiję su šeimos kultūra. Ikimokyklinio ugdymo įstaigose savipagalbos grupės tėvams neorganizuojamos, nors veikla šiose grupėse tėvams padėtų formuoti ir keisti nuostatas. Pagalba vaikui vertinama gerai, mažėjančia tvarka: bendrai logopedinė pagalba vaikui, kalbos ir komunikacinių gebėjimų ugdymas ir pagalba mokant žaisti, teikiama logopedinė pagalba atitinka vaiko poreikius, pagalba mokant elgesio taisyklių, judesių lavinimas, veikla grupėje. Didžioji dalis respondentų mano, kad jų vaikams patinka eiti į darželį. Gauti tyrimo duomenys rodo, kad vaikams labiau patinka eiti į logopedines pratybas, nei į darželį. Tėvai nėra lygiaverčiai ugdymo proceso dalyviai, penktadalis respondentų teigia, kad jie nedalyvauja priimant sprendimus, susijusius su pagalba vaikui. Bendradarbiavimas apsiriboja logopedų patarimais tėvams, kaip tinkamai ugdyti vaikų kalbą namuose. Daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių moterų ir vyrų nurodo, kad specialistai gerbia jų šeimos vertybes ir gyvenimo stilių. Paaiškėjo, kad tėvai mano, jog trūksta specialistų, teikiančių pagalbą. Išsiaiškinta, kad net trečdaliui vyrų ir penktadaliui moterų mokant vaiką kalbėti namuose, nelieka laiko kitiems reikalams. Tyrimo duomenys atskleidė, kad ne visada specialistai aptaria su tėvais kalbos ugdymo planą, taip teigia maždaug pusė vyrų ir penktadalis moterų. Paaiškėjo, kad net penktadalis vyrų ir dešimtadalis moterų nežino, ko gali tikėtis iš ikimokyklinės ugdymo įstaigos logopedo. Tai atspindi bendradarbiavimo spragas. Tačiau logopedų ir kitų specialistų bendradarbiavimas darželyje vertinamas teigiamai abiejų lyčių respondentų. Maždaug pusė respondentų teigia, kad gali prisidėti prie vaiko gebėjimų vertinimo. Vertinant pasitikėjimą specialistų kompetencija, tiek vyrai, tiek moterys pasitiki specialistų kompetencija. Abiejų lyčių respondentai mano, kad pagalbos modelį dar reikia tobulinti. Tėvams atrodo, kad ugdant vaikų kalbą svarbu: vaiko stebėjimas įvairiose veiklose, pažintinių procesų lavinimas, motyvacija, visaapimanti pagalba, bendrosios ir smulkiosios motorikos lavinimas, pokalbiai su vaiku, gramatiškai taisyklinga kalba ir rekomendacijos. Gauti duomenys rodo, kad didelė dalis respondentų žino į ką gali kreiptis, iškilus sunkumams dėl vaiko kalbos, šiek tiek mažiau respondentų žino kada gali atsisakyti logopedinės pagalbos. Duomenys atskleidžia, kad dešimtadalis tėvų mano, jog ikimokyklinė įstaiga negali suteikti informacijos apie visas teises susijusias su SUP turinčių vaikų ugdymu, taigi vyksta nepakankamai efektyvus bendradarbiavimas tarp ugdymo įstaigos administracijos ir tėvų. Analizuojant logopedinės pagalbos ypatumus, paaiškėjo, kad net ketvirtadalis respondentų nežino, kokias darbo metodikas taiko logopedas jų vaikui bei nebendradarbiauja su logopedu, įvertinant vaiko kalbos raidą. Apibendrinant logopedinės pagalbos organizavimo ypatumus, galima teigti, kad aktyviausiai vaikų kalbos ugdymo procesą planuoja logopedai, o tėvų

iniciatyva plėtojama nepakankamai. Jie retai dalyvauja individualaus ugdymo plano kūrime, o tai riboja bendradarbiavimo su šeima plėtotę. Vertinant tėvų pasitenkinimą logopedine pagalba svarbūs šie aspektai: pasiekti kalbos ugdymo rezultatai, tėvų ir logopedų bendradarbiavimas, vaiko noras lankyti logopedinius užsiėmimus, kompetetingi specialistai, pagalba vaikui, ugdymas, atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius ir kokybiškas ugdymas. Tėvai nurodė 15 sričių, kurias reikia tobulinti, tai: bendradarbiavimas tarp logopedų, tėvų, auklėtojų ir kitų specialistų, logopedinių pratybų intensyvumas, kalbos ugdymo tęstinumas, didinti logopedų skaičių, IKT ir kitų priemonių panaudojimas užsiėmimų metu, individualios pratybos, bendravimas su vaiku, logopedės dalyvavimas įvairioje ugdomojoje veikloje, ugdymas atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius, ankstyvoji kalbos ir kalbėjimo sutrikimų diagnostika, logopedų kvalifikacijos tobulinimas, kitų specialistų pagalba, informacijos suteikimas, logopedinės pagalbos teikimas kaime. Kai kurie tėvai patenkinti esama logopedine pagalba.

2.8. Logopedų nuostatų į bendradarbiavimą analizė pasitenkinimo aspektu, remiantis antrinių dokumentų ir interviu analize

Radviliškio rajono logopedinės pagalbos situacija. Remiantis švietimo įstaigų logopedų pateiktais ir PPT suderintais sutrikusio kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos ugdytinių sąrašais, išanalizuotas logopedinės pagalbos lygis rajono švietimo įstaigose. Apie logopedinės pagalbos lygį galima spręsti pagal mokinių (vaikų), turinčių kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų, skaičiaus, tenkančio vienam logopedui bendrojo lavinimo mokykloje, santykį su normatyvu (normatyvas 55–60 mokinių); ikimokyklinėje įstaigoje (25-30 vaikų); mokykloje/darželyje (40-45 vaikai). Rodiklis atspindi logopedinės pagalbos prieinamumą vaikams, t. y. kokia dalis vaikų iš tikro gali gauti rekomenduotą logopedinę pagalbą ugdymo įstaigoje.

3 lentelė

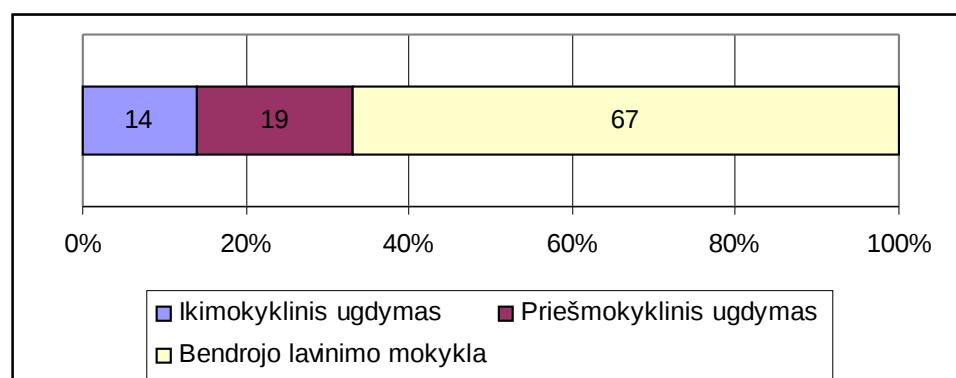
Kalbos ir komunikacijos sutrikimų turinčių vaikų pasiskirstymas (2010 m. Radviliškio raj. savivaldybės duomenys), (%)

742	164
Bendras ikimokyklinio amžiaus vaikų skaičius rajono ikimokyklinėse įstaigose	(22%)

Vaikų, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, dalis

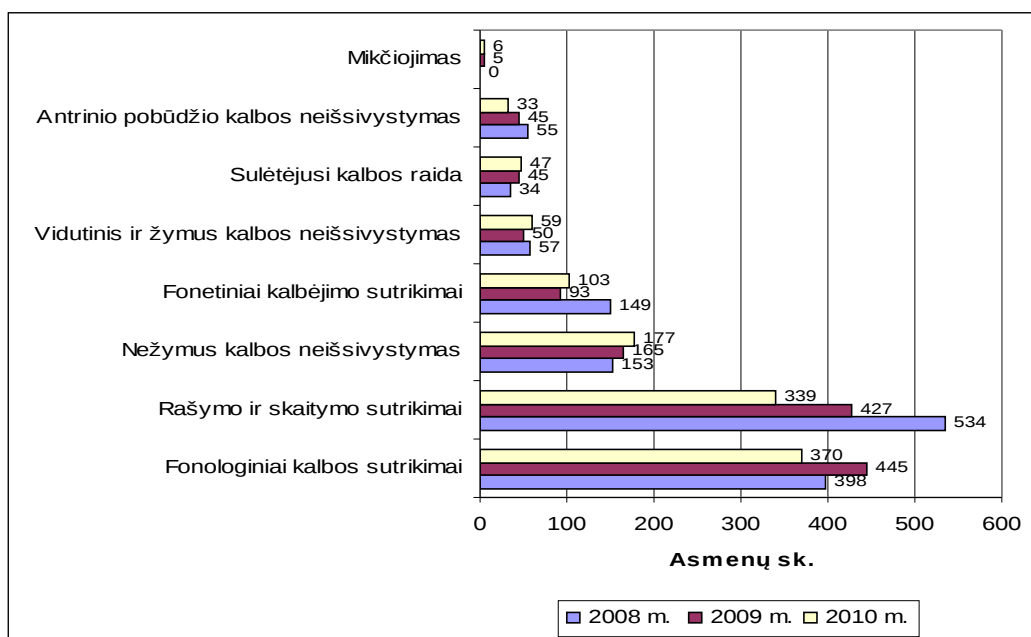
2010 m. spalio mėn. duomenimis logopedinė pagalba teikiama 14% ikimokyklinio amžiaus vaikams ir 19% priešmokyklinio amžiaus vaikams.

21 pav. Logopedinės pagalbos teikimo pasiskirstymas pagal mokinių (vaikų) amžių 2010/2011 m.m., %

Logopedinės pagalbos teikimas Radviliškio raj. ugdymo įstaigose mokiniams (vaikams), turintiems kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų pakankamai geras. Galimybę gauti logopedinę pagalbą turi visų lopšelių/darželių, mokyklų/darželių ir bendrojo lavinimo mokyklų mokiniai. Remiantis ikimokyklinį ugdymą teikiančių įstaigų statistiniais duomenimis, kalbos sutrikimus turi 18% 4–5 metų vaikų, lankančių ikimokyklinės grupes. Radviliškio rajono rodiklis nežymiai aukštesnis, ikimokyklinėse įstaigose logopedinę pagalbą gauna 22% vaikų, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų.

Pagal 2010 m. patvirtintą bendrojo lavinimo mokyklų pedagoginių pareigybių ir etatų sąrašą yra 16 logopedų etatų. Ikimokyklinėse įstaigose ir mokyklose /darželiuose yra 9 logopedų etatai. Vienas logopedo etatas yra įsteigtas Pedagoginėje psichologinėje tarnyboje. Iš viso Radviliškio rajone logopedinę pagalbą teikia 32 logopedai. Visose ikimokyklinėse rajono įstaigose logopedinę pagalbą teikia po 2 logopedus (l/d „Kregždutėje” dirba 4 logopedės). Logopedinė pagalba Vaikų globos namuose neteikiama, tačiau reikalingą pagalbą vaikai gauna švietimo įstaigose, kuriose ugdomi.

22 pav. Kalbos ir komunikacijos sutrikimų turinčių asmenų pasiskirstymas pagal sutrikimų rūšis 2010/2011 m.m.

Remiantis 22 paveikslu 2010 m. spalio mėn. duomenimis daugiausia yra nustatyta fonologinių kalbos sutrikimų – 370 vaikų ir rašymo ir skaitymo sutrikimų – 339 vaikams. Nežymus kalbos sutrikimas – 177 vaikams. Fonetinių kalbėjimo sutrikimų – 103 vaikams. Vidutinis ir žymus kalbos sutrikimas – 59 vaikams. Sulėtėjusi kalbos raida – 47 vaikams. Antrinio pobūdžio kalbos sutrikimai – 33 vaikams (ugdomi visiškos integracijos būdu) ir 6 mikčiojimo atvejai.

Logopedinės pagalbos situacijos analizė Radviliškio raj. švietimo įstaigose grindžiama kaip individuali logopedo vertinamoji veikla, nustatant ugdytinių kalbos ir kitus kalbinio bendravimo sutrikimus ir tiesiogine pagalba ugdytiniui padedant įveikti kalbos ir kitus komunikacijos sutrikimus. Logopedinė pagalba remiantis 2010 m. suderintais kalbos ir komunikacijos sutrikimų sąrašais yra prieinamas visiems ikimokykliniame, priešmokykliniame ir bendrajame ugdyme dalyvaujantiems vaikams.

Siekiant, kad pasitenkinimo logopedine pagalba tendencijos būtų tikslesnės, tyrimo metu apklausti logopedai (N=4), dirbantys Radviliškio miesto ikimokyklinėse įstaigose bei poliklinikoje.

Logopedų interviu duomenys sudaro galimybę atskleisti: tėvų įsitraukimo į logopedinės pagalbos procesą sąlygas, tėvų įtraukimo į ugdymo procesą tikslus, logopedų ir tėvų santykius bei pozityvių santykių su tėvais plėtojimo principus, tėvų lūkesčius ir pasitenkinimo logopedine pagalba kriterijus, vaikų pasitenkinimo ugdymo(si) procesu ir pasitenkinimo teikti logopedinę pagalbą (logopedinės pagalbos sėkmės) kriterijus.

Logopedinė pagalba, logopedų požiūriu, tėvų vertinama ir *tėvų įsitraukimas* įmanomas tuomet, kai tėvai supranta apie vaiko kalbos problemą ir siekia ją įveikti: „*Jei tėvai patys skundžiasi vaiko raidos nesklandumais, pergyvena dėl vaiko nesugebėjimo kalbėti, tarimo sutrikimų ar kitų problemų, jie vertina logopedinę pagalbą, yra motyvuoti, mielai patys dalyvauja logopediniuose užsiėmimuose, prašo namų užduočių.*“ [1]. „*Jei juos siunčia pediatras ir jie eina vien dėl to, kad kiti įžvelgia raidos sutrikimų, tėvai dažnai būna nemotyvuoti, lankosi logopediniuose užsiėmimuose vien dėl to, kad patys jaustųsi ramiau, kad atliko pareigą.*“ [1] „*<...>tėvai noriai įsitraukia į bendravimą, jei jie patys mato vaiko raidos nesklandumus.*“ [1].

Logopedai pažymi, jog skatindami *tėvų įsitraukimą* į ugdymo procesą, jie siekia:

1) sužinoti tėvų lūkesčius: „*Rinkdama anamnezės duomenis (klausimai pateikti raštu), prašau tėvų atsakyti į klausimus ko tikisi iš logopedo pagalbos<...>.*“ [2] „*<...> renkame anamnezės duomenis apie vaikus, tėvams pateikiame anketą<...>.*“ [4] „*<...> aptariami tėvų lūkesčiai <...>.*“ [1].

2) konsultuojant tėvus aptarti tėvams kylančius klausimus, problemas: „*Per pirmąją konsultaciją kalbamasi jų vaiko raidos aktualiomis problemomis <...>.*“ [1] „*Išsiaiškinu, ar tėvai pastebi vaiko kalbos sunkumus, su kokiomis problemomis susiduria namuose.*“ [4], tačiau pažymima, jog: „*<...> apie tai [problemas, su kuriomis susiduria – aut. past.] tėvai kalba nedrąsiai<...>.*“ [2]

3) suteikti tėvams bendros informacijos apie logopedinę pagalbą tėvų susirinkimų metu: „*<...> tėvų susirinkimų metu tėvams pristatau kalbos sutrikimų ypatumus ir logopedo veiklos gaires, tikslus, būdus, paaiškinu kaip ir kodėl jų siekiu.*“ [2] „*Yra teikiama informacija apie vaiką, pagalbos šaltinius, jų teises, pareigas.*“ [1]

4) suteikti tėvams rūpinimą informaciją apie vaiko turimą kalbos ir komunikacijos sutrikimą ir jo įveikimo galimybes: „*Tėvų pastebėjimai kalbos ir komunikacijos sutrikimo šalinimo klausimais.*“ [3] „*Vaiko kalbos ir komunikacijos sutrikimas kaip jis bus šalinamas.*“ [3]

5) individualiai konsultuoti tėvus vaikų kalbos ugdymo klausimais, kviečiant juos sudalyvauti kalbos ugdymo pratybose: „*<...> vyksta individualus darbas su vaiku, kuriame dalyvauja tėvai.*“ [1] „*<...> kviečiu tėvus sudalyvauti pratybose.*“ [2,3, 4]

6) supažindinti tėvus su individualiu vaiko kalbos ugdymo (sutrikimo įveikimo) planu: „*<...> aptariamas pirminis darbo planas, kaip bus dirbama toliau.*“ [1] „*Tėvams pristatau savo darbo nuoseklumą <...>*“ [2] „*<...> kaip pagalba bus organizuojama ateityje (pvz. kokioje grupėje vaikas ugdysis kitais metais).*“ [2] „*Supažindinu su individualia programa, kurioje numatyti kalbos ugdymo etapai.*“ [4]

7) suteikti informacijos tėvams apie vaiko ugdymo(si) procesą ir pasiekimus, ugdyme kylančias problemas: „<...> todėl labai svarbu nuolat palaikyti ryšius t.y. įtraukiant juos į ugdomąjį procesą ir informuojant juos apie vaikų pasiekimus bei esamas problemas.“ [3]

8) aptarti kalbos gebėjimų įtvirtinimo namuose galimybes: „Nuolat aptariamas logopedinių užduočių taikymo efektyvumas darbui namuose.“ [3] „Prašau tėvelius atkreipti dėmesį į mokomo garso tarimą šnekamojoje kalboje, į sunkumus, su kuriais susiduriu ugdant vaikų kalbą.“ [4] Logopedai pažymi, kad: „<...> kai kurie noriai su savo vaiku įtvirtina kalbinę medžiagą namuose.“ [4]

9) minimi ir tėvų kompetencijos skatinimo siekiai: „Tėvai yra mokomi stebėti ir vertinti pažangą, suprasti vaiko raidos ypatumus, stiprinamos pačių tėvų kompetencijos“. [1]

Logopedai nelinek, išsamiai apibūdinti savo ir tėvų santykių, tačiau paminimi pozityvūs santykiai su tėvais, kurie vėlgi susiję su tėvų požiūriu į bendradarbiavimą su specialistu: „Manau tėvų ir mano santykiai gal ne tiek intensyvūs, kiek norėtusi, bet gana pozityvūs.“ [2] „Prasčiau santykiai plėtojasi, kai manoma, kad specialistas turi padaryti viską pats, o tėvai atliko pareigą atveddami vaiką pas logopedą.“ [1]

Logopedai dalindamiesi savo praktine patirtimi, teigia, jog siekiant pozityvių santykių su tėvais plėtojimo, reikėtų vengti tėvų kaltinimų, siekti tėvų nuomonės apie problemą supratimo bei galimybių jiems priimti sprendimus sudarymo: „<...> pirma, jog niekada tėvų nekaltinu už tai, kad jie „kažko nepadaro“, antra - visuomet bandau suprasti tėvų nuomonę vienu ar kitu klausimu, išsiaiškindama, kodėl jie taip mano, trečia – jeigu mano nuomonė skiriasi nuo jų - argumentuotai paaiškinu savo nuomonę ir pasiūlau pagalvoti apie tai, ketvirta – tėvai apsisprendžia patys.“ [2]

Viename iš pasisakymų, teigiama, jog intensyvesnis bendravimas su tėvais, sudaro galimybę logopedui sužinoti grįžtamąją informaciją apie teikiamą logopedinę pagalbą ir skatinti permąstyti savo darbo trūkumus, reaguojant į tėvų lūkesčius: „Be abejo, kartais norėtusi skirti daugiau laiko pabendravimui su tėvais, kad galėčiau jų kalboje atpažinti savo darbo trūkumus, kurių jie ko gero kartais neišsako atvirai ir aš apie juos nežinau.“ [2]

Tėvų lūkesčiai, remiantis logopedų atliktų apklausų, renkant informaciją apie vaiką, duomenimis dažniausiai susiję su vaiko kalbos pokyčiais: „<...> [tėvai tikisi, kad logopedas – aut. past.] padės vaikui išmokti taisyklingai ir aiškiai kalbėti, kad vaiko kalba taps suprantamesnė <...> tikisi, jog vaiko žodynas taps turtingesnis.“ [2] „<...> kad jų vaikas taisyklingai, aiškiai tartų garsus <...>.“ [4] Paminima, jog: „Didžioji dalis tėvų tikisi greitų pokyčių, būna, kad tėvai nerimauja <...> jei nėra greitų rezultatų.“ [1] Tėvų interesai, logopedų teigimu, apsiriboja tėvų noru sužinoti, kaip sekasi jo vaikui, ugdant kalbą: „<...> tėvai dažniausiai domisi kaip sekasi vaikui <...>.“ [2]

Tėvai, logopedų nuomone, yra patenkinti vaikui teikiama logopedo pagalba tuomet, kai pastebi vaiko kalbos pokyčius „Iš pokalbių su tėvais dažniausiai jaučiu, jog jie džiaugiasi vaiko pasiekimais, pastebi pokyčius vaiko kalboje.“ [2] „<...> ir dažniausiai matydami galutinį rezultatą- vaiko kalbos sunkumas pašalintas.“ [4] ir matydami vaiko norą dalyvauti logopedinėse pratybose: „<...> taip pat iš vaikų girdi gerus atsiliepimus apie logopedines pratybas (tėvų pasitenkinimas dažnai susijęs su vaiko pasitenkinimu).“ [2] „Tėvai jaučia pasitenkinimą, kai vaikas noriai lankosi pas logopedę (atlieka užduotis)<...>“ [4]

Vaikų pasitenkinimas gaunama pagalba logopedų suprantamas, kaip vaikų noras dalyvauti pratybose, pozityvios logopedo sąveikos su vaiku, noras atlikti logopedo siūlomas užduotis, pajauti ugdymo(si) sėkmę: „<...> pradėjus dirbti jo žodynas gan prasiplėtė, aplinkiniai vis labiau ėmė suprasti jo poreikius. Vaikas net ploja ir juokiasi, kai pavyksta išstarti taisyklingai žodelius, garsus, skiemenis. Pasak mamos, jis atbėga pas mamą į lovą su savo darbų sąsiuvinium ir rodo, kad jie kartu mokintųsi. Taigi, matau ir vaiko akyse pasitenkinimą. Mažesni vaikai manau jaučia pasitenkinimą, kai logopedas šypsosi, mama džiaugiasi vaiku, vaikas yra paskatinamas.“ [1] „Vaikų pozityvus veiklos pratybų metu įvertinimas ir rodo jų pasitenkinimą įveikiant kalbos sutrikimus<...>.“ [2] „<...> kai vaikai pratybų metu noriai atlieka užduotis.“ [4] „Daugelio vaikų noras dalyvauti logopedinėse pratybose <...>.“ [2] „Vaikai logopedinių pratybų metu, daugelį užduočių atlieka noriai.“ [4]

Ir priešingai, vaikų nepasitenkinimas gali būti stebimas, atliekant sudėtingesnes, daugiau pastangų reikalaujančias užduotis. Tuomet logopedo dėmesys turėtų būti sutelkiamas į vaiką motyvuojančių sąlygų kūrimą: „<...> nepasitenkinimas išryškėja, kai reikia įdėti daugiau pastangų (garso tarimo mokymas, įtvirtinimas).“ [4]. „<...> tačiau susidūrimas su sunkesne, daugiau pastangų reikalaujančia užduotimi nebūtinai rodo nepasitenkinimą ugdymo(si) procesu, jeigu logopedui pavyksta užmegzti ir palaikyti vaiką motyvuojančių sąveiką<...>.“ [2]

Logopedinės pagalbos sėkmę, patys logopedai įvardija tuomet, kai pavyksta įveikti vaiko kalbos sutrikimą, bei bendradarbiauti su tėvais: „Logopedas jaučia pasitenkinimą, įveikiant vaiko kalbos sunkumus ir kai pavyksta bendradarbiauti su tėvais.“ [4] Jie taip pat pažymi, kad teikiant logopedinę pagalbą jaučiamas poreikis derinti skirtingas vertybines logopedinio darbo nuostatas – pagalbos veiksmingumo ir vaiko pasitenkinimo ugdymo(si) procesu: „<...> susiduriu su dilema - kas svarbiau: siekti pozityvios sąveikos su vaiku ar maksimalaus rezultato <...> Savo praktikoje siekiu dermės tarp vaikų pasitenkinimo ugdymo(si) procesu ir logopedinio darbo veiksmingumo.“ [2]

Apibendrinant logopedų interviu, galima teigti, kad tėvai, kurie aktyviai įsitraukia į ugdymo procesą, logopedinę pagalbą vertina gerai, tiems, kuriems trūksta informacijos –

nepakankamai. Pasitenkinimas logopedine pagalba tiesiogiai susijęs su rezultatais. Logopedai su tėvais ikimokyklinėse įstaigose bendradarbiauja rinkdami vaikų anamnezės duomenis raštu, tėvų susirinkimų metu, tėvus kviečiantis stebėti pratybų ir individualių pokalbių metu. Poliklinikoje taikomos bendradarbiavimo formos kiek kitokios: tėvų pedagoginis švietimas, jų kompetencijos stiprinimas, informacijos skleidimas, pokalbiai užsiėmimų metu, konsultacijos. Bendraujant su tėvais logopedai dažniausiai aptaria vaiko kalbos ugdymo pasiekimus ir problemas, tėvų lūkesčius ir pastebėjimus, pagalbos organizavimo ypatumus, individualios kalbos ugdymo programas bei logopedines užduotis namuose. Kuriant sėkmingus santykius su tėvais svarbi pačių tėvų motyvacija, individualūs pokalbiai. Tėvų pasitenkinimą logopedine pagalba lemia vaikų kalbos ugdymo rezultatai. Apie vaikų pasitenkinimą gaunama pagalba galima spręsti iš to, ar jie noriai lanko pratybas, atlieka užduotis, džiaugiasi savo pasiekimais. Svarbiausia, kad būtų dermė tarp pasitenkinimo ugdymo(si) procesu ir logopedinio darbo veiksmingumo. Logopedai pasitenkina savo darbu, kai pavyksta įveikti kalbos ir komunikacijos sutrikimus, sukurti pozityvius santykius su tėvais ir sudominti vaikus.

Išvados

1. Mokslinės literatūros bei dokumentų analizė rodo, kad Lietuva, orientuodamasi į Europos Sąjungos švietimo politiką, pereina nuo orientacijos į siaurą pagalbą vaikui, grindžiamą tradicine institucine logopedo pagalba vaikui ugdymo įstaigoje, prie sisteminio ugdymo modelio, kai pagalba teikiama ne tik vaikui, bet ir šeimoms, įtraukiant jas į vaiko ugdymą ir suteikiant joms daugiau galių spręsti su jų vaiko ugdymu susijusią situaciją. Literatūroje akcentuojama, jog įveikiant vaikų kalbos sunkumus svarbus logopedų ir tėvų bendradarbiavimas bei tėvų pasitenkinimas logopedine pagalba, kuris analizuojamas kaip vienas svarbiausių teikiamos pagalbos kokybės vertinimo kriterijų. Pasitenkinimas teikiama logopedine pagalba skatina tėvų dalyvavimą vaiko ugdymo procese, sustiprina specialistų pasitikėjimą savo veikla.

2. Tyrimo rezultatų analizė leidžia teigti, kad dauguma tėvų teigiamai vertina logopedinę pagalbą vaikui. Itin gerai vertinamas bendravimas su vaiku bei logopedo taikomi pagalbos būdai. Daugumos respondentų tvirtinimu, vaikams labiau patinka eiti į logopedines pratybas, nei į darželį. Tyrime dalyvavę tėvai teigiamai vertina jiems teikiamą informaciją apie vaiko kalbos lavinimo galimybes bei logopedo patarimus, kurie leidžia jaustis saugiai, suteikia naujų vaiko ugdymo idėjų. Ugdymo įstaigose savipagalbos grupės tėvams neorganizuojamos, nors veikla šiose grupėse tėvams padėtų formuoti ir keisti nuostatas.

3. Tyrimo rezultatai liudija, kad tėvų pasitenkinimą logopedine pagalba lemia sėkmingi tėvų ir specialistų tarpusavio santykiai, kai tariamasi ir derinamos nuomonės dėl galimų sprendimų. Remiantis tyrime dalyvavusių tėvų nuomone, nors specialistai įsijaučia į tėvų situaciją ir juos supranta, tačiau bendradarbiavimas dažniausiai apsiriboja logopedų patarimais, kaip tinkamai ugdyti vaikų kalbą namuose. Tyrime dalyvavę tėvai nesijaučia lygiaverčiais kalbos ugdymo proceso dalyviais.

4. Tyrimas parodė, kad tėvai logopedinės pagalbos modelį vertina kaip tinkamą vaiko kalbos ugdymui bei kitų raidos sričių tobulinimui. Respondentų nuomone, specialistai gerbia jų šeimos vertybes ir gyvenimo stilių, tačiau, jų manymu, reikėtų labiau įtraukti tėvus į vaiko kalbos ugdymo veiklas ir kalbos ugdymo programų sudarymą. Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, kad tobulinant logopedinės pagalbos modelį ikimokyklinėje įstaigoje, reikėtų daugiau dėmesio skirti logopedinės pagalbos planavimui ir teikimui, šiuos procesus aptariant su tėvais. Tai skatintų tėvų pasitenkinimą logopedine pagalba.

5. Tyrimo rezultatai parodė, kad specialistų nuostatos į bendradarbiavimą grindžiamos jų profesine patirtimi ir yra pozityvios, tačiau vis dar akcentuojama tėvų motyvacija bendradarbiauti. Logopedai, atsižvelgdami į tėvų lūkesčius, siekia suderinti tėvų ir vaikų pasitenkinimą ugdymo procesu bei logopedinės pagalbos veiksmingumą. Patys logopedai

pasitenkina savo darbu tada, kai pavyksta įveikti vaiko kalbos ir komunikacijos sutrikimus ir sukurti pozityvius santykius su tėvais ir sudominti vaikus, t.y. siekiama dermės tarp pasitenkinimo ugdymo(si) procesu ir logopedinio darbo veiksmingumo.

Refleksija

Logopedinė praktika ir darbo patirtis dirbant su ikimokyklinio amžiaus vaikais ir nuolat konsultuojant tėvus, suformavo nuostatas, kad šeima vaikui svarbi emociškai ir turi įtakos vaiko raidai ir gyvenimo kokybei. Šeimos nariai yra tarpusavyje susiję ir kiekvieno šeimos nario patirtis ar lūkesčiai veikia kitus šeimos narius. Vieno šeimos nario problema (šiuo atveju vaiko) negali būti suprantama ir vertinama atskirai nuo kitų šeimos narių. Praktinė patirtis suformavo požiūrį, kad jeigu vaikas turi kalbos ir komunikacijos sutrikimų, logopedas turi atsižvelgti į visų šeimos narių poreikius, nes vaiko kalbos sunkumai kyla ir dažnai sprendžiami šeimos aplinkoje.

Bendraujant su logopedais interviu metu ir su tėvais apklausų metu galima išvelgti tendenciją, kad logopedai dirbantys darželiuose, įtraukia tėvus į praktines veiklas įveikiant vaikų kalbos ir komunikacijos sunkumus, tačiau pagalba yra daugiau vienapusė, kurios esmė ir centras - kalbos sutrikimą turintis vaikas. Tėvai dažnai pasyviai stebi logopedinės pagalbos ikimokyklinio amžiaus vaikui procesą (retsykais per atviras logopedines pratybas). Iš tėvų apklausų matyti, kad kiti šeimos nariai atlieka daugiau pasyvų vaidmenį, vykdydami logopedo rekomendacijas ir užduotis namuose kalbai ugdyti. Konsultacijų tėvams metu išryškėja kita tėvų pozicija: nesąmoningas priešinimasis ir bendradarbiavimo ignoravimas. Tėvai teigia: „*tai ne mano kompetencija, ją atlieka specialistai logopedai*“, „*tai geriausiai žino logopedės*“. Tai rodo nepasitikėjimą savo jėgomis, pokyčių vengimą, šeimų uždaramą.

Tyrimo duomenys ir darbo patirtis atskleidžia, kad santykiai tarp tėvų ir logopedų grindžiami ne partnerystės principais; dominuoja santykis specialistas → tėvai. Bendraujant su ikimokyklinių ugdymo įstaigų pedagogais, pasitaiko atvejų, kai specialistai teigia: „*aš su tėvais nesusitinku nei kai jie atveda vaikus į darželį, nei kai juos pasiima, nes mano darbo valandos būna pasibaigusios. Visą reikalingą informaciją palieku grupės auklėtojai*“. Remiantis sisteminiu požiūriu, tėvai turi būti įtraukti į vaiko kalbos vertinimą (o dažnai apsiribojama tėvų raštišku sutikimo paėmimu dėl vaiko kalbos raidos vertinimo ir logopedinių pratybų skyrimo) ir į vaiko kalbos ugdymo procesą. Itin svarbus turėtų būti ir tėvų konsultavimas, o ne tik vaikui namų užduočių skyrimas. Specialistai turėtų būti atsakingi už susitikimų su tėvais iniciavimą, o ne jų vengimą.

Dalyvaudama projektuose įgijau įvairesnės patirties: pvz., Danijos ugdymo centrų patirtis iš projekto „Specialiųjų poreikių asmenų ugdymosi formų plėtra“ darbinio vizito metu sudarė sąlygas pasimokyti kaip organizuojama pagalba ikimokyklinio amžiaus vaikams, patiriantiems kalbos ir komunikacijos sunkumų. Dažniausiai būna 4 vaikai (3 - 4 m. amžiaus) grupėje. Ugdomi vaikų klausymosi įgūdžiai, kalbos supratimas, žaidimo gebėjimai, kalbėjimas. Kiekvieną savaitę numatomos skirtingos temos, pvz. „žaislai“, „maistas“, „gyvūnai“. Vaikai dalį

laiko praleidžia žaisdami laisvai, dalį – struktūruotoje veikloje. Grupės veikla užbaigiama dainele ar pasakojimo klausymu, tuomet prisijungia tėvai, aptariama su logopedu vykusi veikla. Vaikai dalyvauja tokioje programoje 6 savaites. Programos pabaigoje kartu su tėvais priimamas bendras sprendimas dėl tolimesnio vaiko dalyvavimo: dalyvauti toliau ar veiklą reikėtų atidėti tam tikram laikui.

Patirtis rodo, kad Lietuvoje logopedo praktika labiau orientuota į vaiką, šiuo atveju Danijoje įgyvendinama į šeimą orientuota praktika (nuo pagalbos vaikui pagalbos vaikui šeimoje ir šeimai link):

- šeima laikoma paslaugų teikimo centru (paslaugos teikiamos priklausomai nuo šeimos poreikių ir prioritetų);
- orientuojamasi į santykių tarp šeimos ir specialistų, šeimos ir vaiko kompetencijų tobulinimą;
- siekiamas rezultatas - vaiko ir šeimos gerovė (vaiko santykiai su šeimos nariais, tėvų poreikių supratimas, tėvystės veiksmingumas, emocinė vaiko, tėvų ir kt. šeimos narių savijauta, vaiko prisitaikymo ir dalyvavimo aplinkoje gebėjimai).

Tyrimo medžiaga ir logopedinė praktika leido suformuluoti keletą išvalgų apie pasitenkinimo pagalba bei tėvų įgalinimo sąsajas:

- žinių apie vaiko, turinčio kalbos sunkumų ir ugdymo ypatumų, teikimas bei pagalbos galimybių užtikrinimas padeda šeimai spręsti dėl vaiko kalbos sunkumų kylančius sunkumus ir planuoti gyvenimą;
- šeimos situacijos įvertinimas, akcentuojant stipriąsias puses, svarbiausius poreikius ir išteklius, leidžia numatyti pagalbos vaikui ir šeimai kryptis bei įtraukti tėvus į veiklas, kuriose būtų skatinamas jų aktyvus vaidmuo (susitikimai, diskusijos, mokymai);
- šeimos ir specialistų nuomonių derinimas aptariant vaiko kalbos ugdymo situaciją, skatina pasitenkinimą pagalba ir kuria įgalinančią aplinką.

Literatūra

1. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L., Kaffemanienė, I., Geležinienė, R., Gudinavičius, B., Kairienė, D. (2010). *Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo(si) įvairovės tyrimas*. Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-24] : <<http://www.sppc.lt/index.php?210673484>>.
2. Ališauskas, A., Jomantaitė, R. (2008). Bendrojo lavinimo mokyklų mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo analizė. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4(20), 71-78.
3. Ališauskienė S., Ruškus J., (2002). Tėvų, auginančių rizikos grupės (neišnešiotą) vaiką, psichologinės situacijos analizė. *Specialusis ugdymas*, 1(6), 6–16.
4. Ališauskienė, S. (2005). *Ankstyvoji intervencija vaikystėje*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
5. Ališauskienė, S. (2009). *Ankstyvoji intervencija vaikystėje: Lietuvos situacijos analizė Europos šalių kontekste*. Prieiga internete [žiūrėta 2010-08-17]: <<http://www.smm.lt/veikla/docs/.../Ankstyvoji%20intervencija%20Birstonas.pdf>>
6. Ališauskienė, S.(2002). *Ankstyvosios reabilitacijos tarnybų veiklos optimizavimas konstruojant bendradarbiavimo su šeima modelį*. Daktaro disertacija. Šiaulių universitetas.
7. Ališauskienė, S., Ališauskas, A., Melienė, R., Šapelytė, O., Miltenienė, L., Gerulaitis, D. (2007). *Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis*. Tyrimo ataskaita. . Prieiga internete [žiūrėta 2010-08-17] : <www.smm.lt/.../tyrimai/.../SMM_ATASKAITA_pagalbos%20lygis_2007.pdf>.
8. Ališauskienė, S., Čegyte, D. (2008). Ankstyvosios intervencijos vaikystėje specialistų profesinio pasirengimo turinio analizė. *Specialusis ugdymas*, 2(19), 79-91.
9. Ališauskienė, S., Kondrotienė, L. (2008). Ankstyvosios intervencijos srities specialistų profesinės kompetencijos. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2(18).
10. Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2003). *Tėvų, specialistų ir specialiųjų poreikių turinčių vaikų bendradarbiavimo plėtotė ugdymo institucijose (Ankstyvosios reabilitacijos tarnybose ir bendrojo lavinimo mokyklose)*. Tyrimo ataskaita. Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-25] : <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/.../ataskaita_smm_03.doc >
11. Ališauskienė, S., Selvenytė, E. (2004). Tėvų pasitenkinimas ankstyvąja intervencija: lyginamoji situacijos analizė Europos šalių kontekste. *Specialusis ugdymas*, 1(10), 9-22.
12. *Ankstyvasis vaikų ugdymas ir rūpyba Europoje: socialinio ir kultūrinio nelygiateisiškumo problemų sprendimas* (2009). Prieiga internete [žiūrėta 2010-08-24] : <<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents> (žiūrėta 2010-08-24)>.

13. *Ankstyvoji intervencija vaikystėje: situacijos Europoje analizė* (2006). Prieiga internete [žiūrėta 2010-08-24]: <http://www.european-agency.org/news/euronews/euronews-15/euronews15_lt.pdf>
14. Bailey, D., Scarborough, A., Hebbeler, K. (2003). *Families' first experiences with early intervention*. Menlo Park, CA: SRI International.
15. Bankauskienė, N., Jegelevičienė, S. (2006). Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, socialinė adaptacija: ekspertinis vertinimas. *Specialusis ugdymas*, 1(14), 145-157.
16. Berger, P., Luckman, T. (1999). *Socialinės tikrovės konstravimas*. Vilnius: Pradai.
17. Bužinskas, G., Filipavičienė, D., Matakaitė, S., Šutinienė, I., Tamošiūnas, T. (2006). *Švietimo pagalba šeimoms, auginančioms ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus*. Tyrimo ataskaita.
18. *Communicating Quality 3. RCSLT's Guidance on Best Practice in Service Organisation and Provision* (2006). The Royal College of Speech and Language Therapists.
19. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga internete [žiūrėta 2010-08-11]: <<http://www.lki.lt/dlkz/>>
20. *Definition of early Childhood Intervention (ECI)*. Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-22] : <<http://blogs.ubc.ca/ecihelp/2010/10/20/definition-of-early-childhood-intervention-eci/>>
21. *Dėl Lietuvos medicinos normos MN 136:2005 "Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė" patvirtinimo*, 2005. Prieiga internete [žiūrėta 2010-09-05]: <http://sena.sam.lt/lt/main/teisine_informacija/medicinos_normos?id=25812>
22. Dulskis, D. (2008). *Viešųjų paslaugų vartotojų pasitenkinimo matavimas Lietuvoje: ką reikia žinoti planuojant vartotojų pasitenkinimo tyrimus*. Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-04]: <<http://www.vakokybe.lt/get.php%3Ff.112+pasitenkinimas+teikiama+pagalba&cd=6&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>>
23. *Early Childhood Intervention Services*, 2010. Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-21]: <<http://www.education.vic.gov.au/ecsmanagement/intervention>>
24. *Early Intervention* (2010). Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-21]: <http://www.brighttots.com/early_intervention.html>
25. *Euronews on Special Needs Education* (2006). Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-23]: <http://www.european-agency.org/.../euronews/euronews-15/euronews15_ltext.pdf>
26. Galkienė, A. (2005). *Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
27. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (1993). *Logopedija*. Kaunas: Šviesa.

28. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (2003). Vaikai, turintys kalbėjimo, kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų. J. Ambrukaitis (Sud. ir ats. red.) *Specialiojo ugdymo pagrindai*, 295-310. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
29. Gevorgianienė, V., (2003). Komandinis darbas mokykloje. J. Ambrukaitis (Sud. ir ats. red.) *Specialiojo ugdymo pagrindai*, 211–221. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
30. Giedrienė, R., Gudžinskienė, V., Monkevičienė, O., Petronienė, O. (2010). *Švietimo pagalba ugdymo įstaigoje: kaip kurti veiksmingą sistemą*. Prieiga internete [žiūrėta 2010-11-02]: <<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/svietimo-pagalba-ugdymo-istaigoje-kaip-kurti-veiksminga-sistema/3188>>
31. Hallahan, D. P., Kauffman, J. M. (2003). *Ypatingieji mokiniai. Specialiojo ugdymo įvadas*. Vilnius: Alma littera.
32. *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007-2012 metų programa*, 2007. Prieiga internete [žiūrėta 2010-09-05]: <<http://www.lygus.lt/seimairdarbas/files/2007-2012%20programa.doc>>
33. *Ikimokyklinio ugdymo pasirinkimo galimybės Lietuvoje* (2004). Tyrimo ataskaita. Prieiga internete [žiūrėta 2010-09-05] : <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/ikimokyklinio_ugdymo_2004.doc>
34. Ikimokyklinio ugdymo plėtra: ar keisime finansavimo modelį? (2006). *Švietimo problemas analizė*, 8(11). ŠMM leidinys.
35. Jinnah, H.A., Walters, L.H. (2008). *Including Parents in Evaluation of a Child Development Program: Relevance of Parental Involvement*. Prieiga internete [žiūrėta 2010-11-20] : <<http://ecrp.uiuc.edu/v10n1/jinnah.html>>
36. Juodaitytė, A. (2001). Ikimokyklinio ugdymo sisteminė kaita Europos Bendrijos ir pokomunistinėse šalyse. *Acta pedagogica vilnensia*, 8.
37. Juodaitytė, A., Gaučienė, R., Kazlauskienė, A. (2009). *Informavimas apie ikimokyklinį, priešmokyklinį ugdymą ir švietimo pagalbą*. Liucijus.
38. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
39. Kaffemanienė, I., Žukaitė, S. (2008). Auklėtojų ir logopedų nuostatos į bendradarbiavimą, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus. *Jaunųjų mokslininkų darbai* 4(20), 169-175.
40. Kardelis K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
41. Karoly, A., Kilburn, M. R., Connon, J. S. (2005). *Early Childhood Interventions. Proven Results, Future Promise*.

42. Lanners, R., Mombaerts, D. (2000). *Evaluation of parents' satisfaction with early intervention services within and among European countries: Construction and application of a new parent satisfaction scale*. *Infants and Young Children*, 12 (3), 61-70.
43. Lepeškieienė, V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje*. Vilnius: Valstybinis leidimo centras.
44. LR *Specialiojo ugdymo įstatymas* (1998m.gruodžio 15 d. Nr. VIII-969). Informacinis leidinys,1-2 (56-57).
45. LR Sveikatos apsaugos ministro įsakymas – Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000m. gruodžio 14d. įsakymo Nr. 728 „Dėl vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos antrinio ir tretinio lygio paslaugų organizavimo principų, aprašymo ir teikimo reikalavimų“ pakeitimo, 2005m. spalio 26d. Nr. V-798, Vilnius.
46. LR ŠMM ministro 2006 m. kovo 31 d. įsakymas Nr.ISAK-614 „Dėl logopedų, dirbančių mokyklose, bendrujų pareiginių nuostatų patvirtinimo“. Prieiga internete [žiūrėta 2010-08-24]: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdocl?p_id=273804&p_query=&ptr2=>
47. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl specialiojo ugdymo skyrimo tvarkos“, 2000 m. rugpjūčio 17 d. Nr. 1056, Vilnius.
48. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 2004 m. birželio 3 d. Nr. ISAK 838, Vilnius.
49. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl specialiųjų poreikių asmenų priėmimo į specialiojo ugdymo įstaigą tvarkos“, 2000 m. vasario 22 d. Nr. 158, Vilnius.
50. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarkos“, 2000 m. rugpjūčio 17 d. 1057, Vilnius.
51. LR Švietimo ir mokslo ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarkos“, 2000 m. spalio 4 d. 1221/527/83, Vilnius.
52. LR Švietimo ir mokslo ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiųjų poreikių ikimokyklinio amžiaus vaikams namuose tvarkos“, 2000 m. liepos 5 d. Nr. 916/385, Vilnius.
53. LR Švietimo įsakymas, 2003 m. birželio 28 d, Nr. IX- 1630, Vilnius.
54. Masse, L. N., Barnett, W. S. (2002). *A Benefit Cost Analysis of the Abecedarian Early Childhood Intervention*. Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-20]: <<http://nieer.org/docs/?DocID=57>>

55. Merkys, G. (1999). Testavimas – socialinių mokslų principas. Metodologinio diskurso projekcija. *Socialiniai mokslai* 2 (19), 7–22.
56. Miltenienė, L. (2005). Bendradarbiavimo realybė tenkinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 2(13).
57. Miltenienė, L. (2005a). *Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius*. Daktaro disertacija.
58. Monkevičienė, O., Glebuviene, V. S., Jonilienė, M., Montvilaitė, S., Stankevičienė, K., Mauragienė, V., Tarasonienė, A. L. (2008). *Ikimokyklinio ugdymo įvairovė: esama situacija ir visuomenės lūkesčiai*. Tyrimo ataskaita. Prieiga internete [žiūrėta 2010-11-02] : <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/sb/VPU-atask-paslaug-ivairove.pdf>
59. Morkūnienė, J. (2002). *Socialinė filosofija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
60. Muceniekas, G. (2003). *Jūs nevieni! Savipagalbos grupės*. Praktinis vadovas norintiems burti savipagalbos grupes ir joms vadovauti. Vilnius: Infosiūlas.
61. Nelson, A. (1998). *Speech-language therapy*. Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-12]: <http://kidshealth.org/parent/system/ill/speech_therapy.html>
62. *Professional Profile of the Speech and Language Therapist* (1997). Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-29] : < http://www.cplol.eu/eng/profil_professionnel.html>
63. Ruškus, J., Mažeikis, G. (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritisė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
64. Ruškus, J., Žvirdauskas, D., Žvirdauskienė, R., Eskytė, I., Motiečienė, R., Dorelaitienė, A., Jagelavičiūtė, E. (2009). *Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo vadybos kokybės vertinimas*. Tyrimo ataskaita.
65. Shonhoff, J. P., Meisels, S. J. (2000). *Handbook of Early Childhood Intervention*. Cambridge University Press.
66. Soriano, V (red.) (2005). *Ankstyvoji intervencija vaikystėje. Situacijos Europoje analizė – pagrindiniai aspektai ir rekomendacijos*. Prieiga internete [žiūrėta 2010-08-24]: <http://www.european-agency.org/publications/ereports/early-childhoodinterventioneci_lt>
67. *Specialiojo ugdymo plėtros programa*, 2009 m. rugsėjo 3 d. įsakymo Nr. ISAK-1796. Prieiga internete [žiūrėta 2010-08-24]: <[http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/2009-09-03-ISAK-1796\(1\).doc](http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/2009-09-03-ISAK-1796(1).doc)>
68. *Statistikos departamentas*. Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-25] : <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6609>>
69. *Švietimo būklės tyrimų apžvalga* (2008). Prieiga internete [žiūrėta 2010-10-25] : <<http://www.smm.lt/strategija/vss.htm>>

70. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G. (2003). *Mokymasis grupėse ir asmenybės kaita*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
71. Toller, I. (2009). *Child language teaching and therapy*. Prieiga internete [žiūrėta 2010-11-02] : <<http://www.uk.sagepub.com/journals/Journal201804>>
72. Ušeckienė L., 2002, Tėvų ir ikimokyklinio ugdymo pedagogų bendradarbiavimo nuostatos. *Pedagogika*, 54, 187–191.
73. *Vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašas* (2009). Prieiga internete [žiūrėta 2010-11-02] : <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=358278&p_query=&p_tr2=>
74. *Valstybinė švietimo strategija 2003-2012m.* Prieiga internete [žiūrėta 2010-11-02]: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=249299>
75. Ziviani, J., Cuskelly, M., Feeney, R. (2010). Parent Satisfaction With Early Intervention Services for Children With Physical Disabilities: Internal Consistency of the European Parent Satisfaction Scale About Early Intervention. *Infants and Young Children*, 23 (3), 184 – 194.
76. Žukauskienė, R. (2001). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.

Rima Dambrauskienė
**SATISFACTION WITH SPEECH THERAPY OF THE PARENTS, RAISING UP
PRESCHOOL AGE CHILDREN**
The Master's Degree Thesis

Summary

The theoretical part of the research analyses the main focuses concerning parents' satisfaction with the services provided by speech therapists and support to their children as well as to the families in pre-school in Lithuania as well as in other European countries. The *aim* of the research is to assess the parents' raising up pre-school children, who need speech therapy, satisfaction with speech therapy support.

There were applied the *theoretical* analysis of literature and documents, secondary analysis of documents as well as *empirical* (questionnaire and interview), and statistical methods. Methods of descriptive statistics (absolute and relative frequencies) were applied for statistical analysis. The sample of research (questionnaire survey) consists of 198 parents with pre-school children, who receive speech therapy at pre-school, as well as 4 respondents who took part in an interview in order to ascertain the views and attitudes towards the given support and its contents.

The main *conclusions* of the empirical part of the research:

1. The scientific literature and analysis of documents show that Lithuania, focusing on the European Union's education policy, shifts *from* a narrow orientation to the child's and the support to him/her, based on the traditional institutional assistance of a speech therapist to a child in educational institution, *to* a systemic educational model focused not only on a child but also on a families, involved into the child's education.
2. The analysis of the research results suggests that most of participated parents appreciate the speech therapy support to their child. Especially well regarded is speech therapy support for children in means of communication with a child and used forms and methods of the assistance. Parents involved in the research welcomed positively the provided information for them about the child's speech and language development and education opportunities as well as advices of speech therapist which makes the child feel safe, offers new ideas for child's education.
3. The results of the survey suggest that parental satisfaction with the support of speech therapist determine successful parents-professionals relationships, when it is discussed and agreed on the possible solutions. According to the opinion of parents who participated in the survey, although experts tend to communicate with parents with empathy, the cooperation is most often confined with advices how education child's speech at home.
4. The study showed that parents assess the support of speech therapy as an appropriate model for the child's speech and language development as well as other development areas. According to the respondents, professionals respect their family values and lifestyle, but they believe there

should be a greater involvement of the parents into child's speech and language development activities as well as into the processes of development of speech and language education programmes.

5. The results showed that professionals' attitudes towards the cooperation based on their professional experience are positive, but it is still emphasized the lack of parental motivation to collaborate. Speech therapists, depending on parents' expectations, reconcile the parent and child's satisfaction with the educational process and speech therapy effectiveness. Most of speech therapists are satisfied with their work when a child succeeds in overcoming language and communication disorders, and develop positive relationships with parents and children, i.e. when it is sought the harmony between satisfaction with teaching and learning process and the efficiency of speech therapy.

Keywords: satisfaction with speech therapy support, pre-school education, parent and professional collaboration.

PRIEDAI

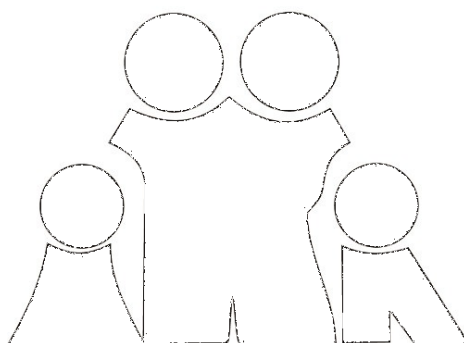
**KLAUSIMYNAS TĖVAMS
AUGINANTIEMS IKIMOKYKLINIO
AMŽIAUS VAIKUS, APIE
PASITENKINIMĄ LOGOPEDINE
PAGALBA**

BRANGŪS TĖVAI,

Tyrimą atlieka Šiaulių universiteto edukologijos krypties magistrantė Rima Dambrauskienė. Šio tyrimo tikslas – išsiaiškinti tėvų pasitenkinimą logopedine pagalba. Kiekviena pagalbos teikimo paslauga privalo užtikrinti veiklos kokybę. Kokybę įvertinti galima įvairiai. Jūsų pasitenkinimo logopedine pagalba įvertinimas yra viena iš šių formų. Jūsų dalyvavimas užpildant klausimyną sudarys galimybę įvertinti Jūsų pasitenkinimą logopedine pagalba. Jūsų atsakymai padės ateityje labiau pritaikyti pagalbą Jūsų ir Jūsų vaiko poreikiams.

Apklausa yra ANONIMINĖ, todėl anketoje nei VARDŲ, nei PAVARDĖS rašyti nereikia.

- Tyrime dalyvauja tėvai, auginantys ikimokyklinio amžiaus vaikus.
- Tyrimo klausimai yra svarbūs apibūdinant šeimas ir atskleidžiant svarbius logopedinės pagalbos aspektus.
- Atsakyti į visus klausimus labai paprasta. Labai svarbu, kad nepaliktumėte neatsakytų klausimų.
- Klausimynui užpildyti Jums reikės apie pusę valandos.
- **Jums tinkantį atsakymą, kuris atspindi Jūsų asmeninę nuomonę pažymėkite simboliu X. Kai kuriuos klausimus galite papildyti savo atsakymais (Kita....).**
- Gauti duomenys bus pateikiami tik apibendrinti magistro darbe ir laikomasi konfidencialumo.

DĖKOJAME UŽ SKIRTĄ LAIKĄ, ATSAKANT Į KLAUSIMUS IR GERANORIŠKĄ BENDRADARBIAVIMĄ !

I dalis. Bendra informacija

A) Asmeninė informacija

<u>Jūsų amžius: man.....metai</u> <u>Jūsų lytis:</u> vyras moteris	<u>Jūsų išsilavinimas:</u> vidurinis aukštesnysis aukštasis universitetinis kita.....
<u>Jūs vaikui esate:</u> mama tėtis <u>Vaičių skaičius šeimoje: mūsų šeimoje yravaikas/vaikai</u>	
močiutė/senelis globėjas/globėja	

B) Informacija apie Jūsų vaiką, gaunantį logopedinę pagalbą ikimokyklinėje įstaigoje

<u>Vaiko lytis:</u> berniukas mergaitė	<u>Vaiko amžius:</u> 3 metai 5 metai 4 metai 6 metai kita
<u>Kelintas vaikas šeimoje?</u> pirmas (vyriausias) antras trečias ketvirtas penktas	<u>Kokie vaiko sunkumai?</u> bendrosios raidos problemos motorinės raidos problemos kalbos raidos sunkumai regos problemos klausos problemos kita.....

C) Informacija apie ikimokyklinę įstaigą

<u>Nuo kada Jūsų vaikas gauna logopedinę pagalbą ikimokyklinėje įstaigoje:</u> <u>įrašykite metus.....</u>	<u>Kaip intensyviai lankote logopedines pratybas</u> keturis kartus per savaitę tris kartus per savaitę du kartus per savaitę kartą per savaitę kartą per dvi savaites kita.....
<u>Iš kur sužinojote kaip galima gauti logopedinę pagalbą?</u> iš vaikų darželio auklėtojos iš gydytojo iš ART specialistų kita.....	<u>Kaip dažnai specialistai su Jumis aptaria vaiko kalbos ugdymo problemas</u> pagal poreikį (susidūrus su sunkumais, patyrus (ne)sėkmę, kt. kartą per savaitę kartą per mėnesį kartą per pusmetį kartą per dieną kita.....

II dalis. Klausimai apie pasitenkinimą logopedine pagalba

Atsakyti į šiuos teiginius lengva: prašom pažymėti simboliu X

A) Pagalba tėvams	Taip	Labiau taip negu ne	Ne
1. Bendra informacija apie mano vaiko kalbos raidą teikiama tinkamai.			
2. Informacija apie logopedo pagalbą man padeda suprasti kaip geriau lavinti vaiko kalbą.			
3. Ikimokyklinės įstaigos specialistai padėjo pastebėti vaiko galimybes ir kalbos sunkumų įveikimo būdus.			
4. Informaciją, patarimus apie vaiko kalbos raidos skatinimą vertinu gerai.			
5. Informaciją, patarimus, kokias priemones, žaislus naudoti ugdant vaiko kalbą vertinu gerai.			
6. Logopedas teikia informaciją apie kitą mano vaikui reikalingą pagalbą.			
7. Logopedo patarimai leidžia ugdant vaiko kalbą patirti malonumą.			
8. Logopedo pagalba padeda ne tik vaikui, bet ir man pasijusti saugiau.			
9. Logopedo patarimai apie vaiko kalbos ugdymą namuose suteikė naujų idėjų.			
10. Vaikų darželyje galiu pasitarti su kitais tėvais apie vaiko kalbos ugdymą.			
11. Darželis organizuoja savipagalbos grupes tėvams.			
12. Galiu pasikalbėti su specialistais apie kitus savo vaikus.			
13. Galiu klausti specialisto įvairių klausimų apie kitus dalykus.			

14. Pasirinkite ir pažymėkite vieną teiginį, kas, Jūsų manymu, geriausiai leidžia dalyvauti ugdant vaiko kalbą:

užduotys namuose

dalyvavimas logopedo pratybose kartu su vaiku

kita.....

.....

B) Pagalba vaikui teikiama	Taip	Labiau taip negu ne	Ne
15. Bendrai logopedinę pagalbą mano vaikui vertinu gerai.			
16. Teikiama logopedinė pagalba atitinka mano vaiko poreikius.			
17. Kalbos ir komunikacinių gebėjimų ugdymą vertinu gerai.			
18. Pagalbą mokant vaiką žaisti vertinu gerai.			
19. Pagalbą mokant vaiką elgesio taisyklių vertinu gerai.			
20. Judesių lavinimą vaikų darželyje vertinu gerai.			
21. Darželyje vaikų veiklą grupėje vertinu gerai.			
22. Specialistų bendravimo būdai su mano vaiku tinkami.			
23. Specialistų ugdymo metodai tinkami.			
24. Mano vaikui patinka eiti į darželį.			

25. Mano vaikui patinka eiti į logopedines pratybas.			
--	--	--	--

C) Tėvų ir specialistų tarpusavio santykiai	Taip	Labiau taip negu ne	Ne
26. Specialistai mane supranta.			
27. Specialistai visada pasitaria prieš teikdami pagalbą.			
28. Specialistui galiu išsakyti savo abejones ir kritiką, susijusią su logopedine pagalba.			
29. Specialistai atsižvelgia į mano nuomonę dėl logopedinės pagalbos.			
30. Aktyviai dalyvauju priimant sprendimus, susijusius su pagalba mano vaikui.			

D) Pagalbos modelis	Taip	Labiau taip negu ne	Ne
31. Specialistai gerbia mūsų šeimos vertybes ir gyvenimo stilių.			
32. Skaičius specialistų, teikiančių mums pagalbą tinkamas.			
33. Specialistai ragina aktyviai ugdyti vaiko kalbą namuose.			
34. Kai vaiką mokau kalbėti, specialistams patarus, nelieka laiko kitiems reikalams namuose.			
35. Logopedinė pagalba teikiama pagal kartu su manimi aptartą kalbos ugdymo planą.			
36. Žinau ko galiu tikėtis iš ikimokyklinės įstaigos logopedo.			
37. Logopedų ir kitų specialistų bendradarbiavimas darželyje tinkamas.			
38. Vaiko kalbos vertinimas ir aptarimas tinkamas.			
39. Galiu prisidėti prie vaiko gebėjimų vertinimo.			
40. Vertindami vaiko kalbos raidą, specialistai atkreipia dėmesį ir į kitas vaiko savybes.			
41. Specialistai pažymi vaiko gebėjimus ir galimybes.			
42. Pasitikiu specialistų kompetencija.			
43. Darželio specialistai įtraukia ir kitų įstaigų specialistus (pvz.: PPT, poliklinikos) į pagalbos teikimą.			

44. Pasirinkite ir pažymėkite kas, Jūsų nuomone, yra svarbiausia ugdant vaiko kalbą?
 taisyklingas tarimas
 kalbos turtingumas
 bendravimo gebėjimai su kitais vaikais ir suaugusiais
 kita.....

E) Tėvų teisės	Taip	Labiau	Ne
-----------------------	-------------	---------------	-----------

		taip ne	
45. Žinau į ką galiu kreiptis iškilus sunkumams dėl vaiko kalbos.			
46. Galiu nuspręsti kada atsisakyti logopedinės pagalbos.			
47. Ikimokyklinė įstaiga gali suteikti informacijos apie visas teises specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams ir jų tėvams			

F) Logopedo veiklos ypatumai	Taip	Labiau taip ne	Ne
48. Žinau kokias darbo metodikas taiko logopedas mano vaikui			
49. Bendradarbiauju su logopedu įvertinant vaiko kalbos raidą			
50. Bendradarbiauju su logopedu sudarant vaiko kalbos ugdymo programą			
51. Namuose atliekame rekomenduojamas užduotis vaiko kalbai ugdyti			
52. Logopedas numato realias vaiko kalbos raidos galimybes			
53. Logopedas paaiškina kodėl vėluoja mano vaiko kalbos raida			
54. Pasitikiu logopedo kompetencija ir neabejodamas/a patikiu jam savo vaiką			
55. Manau, kad vaikui užtenka gaunamų logopedinių pratybų			

56. Jūsų nuomone, kas rodo Jūsų pasitenkinimą logopedine pagalba (parašykite).....

.....

57. Kaip, Jūsų nuomone, tobulinti logopedinę pagalbą ugdant vaikų kalbą?

1).....

2).....

3).....

Jei dar liko neišsakytų minčių, parašykite (papildykite).....

.....

.....

.....

DĖKOJAME UŽ PAGALBĄ

Interviu klausimai logopedams

- Kaip tėvai vertina logopedinę pagalbą (tėvų lūkesčiai ir reali pagalba)?
- Kokias renkatės bendravimo formas su tėvais, siekiant išsiaiškinti jų lūkesčius ir poreikius ugdant vaikų kalbą?
- Kokiomis aktualiomis temomis kalbatės su tėvais konsultacijų metu?
- Kaip įtraukiate tėvus į pozityvių santykių kūrimą, derinant Jūsų ir tėvų nuomones apie vaikų kalbos ugdymą?
- Kaip manote, ar visi ugdymo proceso dalyviai (vaikas, tėvai, logopedas) jaučia pasitenkinimą įveikiant vaikui kalbos sunkumus?

Tėvų įsitraukimo į vaikų kalbos ugdymą būdai (N=198)

Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai
Bendravimas su vaiku (8)	Kuo daugiau bendraujame su dukra po vizito pas logopedę (1). Bendravimas su vaiku apie viską ir nuoširdžiai (2). Betarpiškas nuolatinis bendravimas (4). Skaityti kartu su vaiku vaikiškas knygeles (13). Kai daugiau bendrauja, kartoja pamokytus žodžius (89) Pokalbiai apie praėjusią dieną darželyje (91). Bendravimas su vaiku (94) Kasdieniniai pokalbiai su vaiku namuose (107).
Logopedės konsultacijos (5)	Patarimai logopedės į ką reikėtų atkreipti dėmesį namuose (3). Kalbuosi ir konsultuojuosi su logopede dėl dukros kalbos lavinimo (11). Konsultacijos, bendravimas su logopede (12). Pokalbiai su logopede apie vaiko kalbos sunkumus (14). Informacijos suteikimas apie kitas pagalbas (masažas) (187).
Kalbos lavinimo pratimai ir žaidimai (6)	Pirštukų ir veido mimikos lavinimas žaidžiant (2). Žaidimai padedantys lavinti kalbą (96). Vaiko kalbos stebėjimas žaidžiant (99). Vaiko išmukti ir su noru sakomi eilėraščiai nori nenori įtraukia į vaiko kalbos ugdymą. Logopedo rekomenduojami kalbos lavinimo pratimai(184) Žodžių kartojimas ir žaidimai (189)

Tėvų išskirtos vaikų kalbos ugdymo sritys

Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai
Pokalbiai su vaiku (2)	Pokalbiai apie savijautą, aplinką, emocijas, kasdieninius dalykus (2) Bendravimas švenčių ir pamokėlių metu (10).
Pažintinių procesų lavinimas (3)	Sukoncentruoja dėmesį (6). Piešimas, žaidimas iš dėlionių (89). Mokant vaiką pažinti raides, mokant rašymo pradmenų (104).
Bendrosios ir smulkiosios motorikos lavinimas (2)	Rankų pirštukų lavinimas (12). Žaidimai, skirti pirštukams lavinti (198).
Vaiko stebėjimas įvairiose veiklose (4)	Specialistai turėtų stebėti vaikų kalbą per veiklas grupėje ir renginių metu, kad geriau suprastų vaikų kalbos problemas (13). Vaiko pažinimas (98). Individuli vaiko kalbinė patirtis atsinešta iš šeimos (148). Vaiko visapusiškas pažinimas (187).
Visaapimanti pagalba (2)	Turi būti visa apimanti pagalba ir ne tik taisyklingo tarimo mokymas, bet žodyno turtinimas, vaiko bendravimo ugdymas. Tai vieninga sistema (56). Ir kitais ugdymo momentais yra reikšmingas specialistų darbas ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus (1)
Rekomendacijos (1)	Rekomendacijos, padedančios suprasti vaiko emocijas (101).
Taisyklinga kalba(1)	Taisyklingi sakiniai vaiko kalboje (184).
Motyvacija (2)	Vaiko motyvacijos išlaikymas (188). Kompiuterinių technologijų taikymas (101).

Pasitenkinimas logopedine pagalba (N=198)

Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai
Bendradarbiavimas (13)	Teigiamos abipusės emocijos tarp tėvų ir logopedės (1). Kai kartu su manimi aptariami vaiko kalbos sunkumai ir stipriosios pusės. Taip pat rekomendacijos kaip per žaidimą būtų galima ugdyti vaiko kalbos gebėjimus. Skundų ir nepasitenkinimo išklauskymas, nesėkmių aptarimas (jei yra) (47). Logopedo bendravimas aptariant vaiko pasiekimus (51). Daug įtakos turi tėvų šilti santykiai su logopede (56). Man patinka kaip logopedė dirba su mano dukra, kaip aiškina taisyti kalbą (57). Sutarimas su logopede (60). Kai gaunu iš logopedės gerų patarimų kaip lavinti vaiko kalbą (76). Mes puikiai sutariame su logopede, esu patenkinta jos darbu (121). Galiu kreiptis į logopedę, jei kyla kokių neaiškumų (sunkumų) dėl vaiko kalbos ir pan. (139). Tinkamas visų ugdymo dalyvių bendradarbiavimas (148). Dar pasitenkinimas priklauso nuo logopedo ir tėvų bendradarbiavimo (184). Pasitikėjimas specialisto darbu, teikiant pagalbą, informuojant apie vaiko gebėjimus, pasiekimus ir tolimesnių veiksmų vaiko gebėjimus tobulinti numatymas (187). Kai šiltai galiu bendrauti su logopede (196).
Rezultatai (96)	Pasiekti geri rezultatai, įveikiant kalbos sunkumus mūsų vaikui (1) Džiaugsmas kaip vaikas geriau reiškia mintis, tobulėja, lengviau bendrauja (2). Kada vaikas aiškiai šneka, rišliai dėsto savo mintis, po užsiėmimų papasakoja ką naujo sužinojo (3). Gauti kalbos lavinimo rezultatai (4). Kai vaiko kalbos sutrikimai išnyksta (5). Kai mano vaikas gražiai kalba (6). Kai mano vaikas įveiks netaisyklingą tarimą (8). Kai kiekvieną dieną matai vaiko kalbos pažangą (12). Kai išsitaisto vaiko kalba (13). Kai greitai išmoksta gerai taisyklingai kalbėti (14). Kai vaiko kalba aiški ir suprantama (15). Kada vaikas įveikia netaisyklingai tariamus garsus ir į mokyklą išeina

	<p>išsitašes tarimą (16). Kai greitai išsitašo netaisyklingas garsų tarimas (18). Ištaisyti tarimo sutrikimai (22). Kai mano sūnui bus ištaisyti tarimo trūkumai(28). Kai vaiko kalba pagerėja (40). Kai vaikas pradėjo geriau kalbėti, taisyklingai tarti žodžius ir draugauti su kitais vaikais (42). Kai po kurio laiko pamatau teigiamus kalbos pasikeitimus (44). Kai rodo vaiko kalbos sutrikimų mažėjimą, garsų aiškų tarimą, gebėjimą mąstyti ir suprasti kalbą (45). Vaiko kalbos tobulėjimas, bendravimo įgūdžių gerėjimas (46). kai pagerėja jo kalba, garsų tarimas (48). Rezultatai (49). Vaiko taisyklingas tarimas ir kalbos turtingumas (53). Ištaisyti kalbos defektai (55). Kai turtėja žodynas, savaime atsirandantys žodžiai kasdieninėje kalboje (56). Kai ištaisyta kalba (58). Kai vaikas sugeba bendrauti su bendraamžiais ir vyresniais (59). Taisyklingas žodžių ir raidžių tarimas (66). Kai ugdant vaiko kalba, vaikas išmoka klausytis, gražiai elgtis (69). Kai patobulėja vaiko tarimas, atskirų raidžių tarimas (73). Kalbos raidos sutrikimų mažėjimas (74). Kai matomas rezultatas (82). Kai vaikas nori bendrauti ir kalbėti su kitais (85). Kai vaikas aiškiai pradeda tarti žodžius (86). Logopedo veiklos teigiami rezultatai (87). Kai gerėja vaiko kalba (91). Kai matosi ir girdisi vaiko pažanga kalboje ir bendravime (94). Žinojimas, kad tinkama pagalba yra veiksminga, padeda vaikui (96). Malonus jausmas kai aiškiai kalba vaikas (98). Kai vaiko kalboje pamatai šviesos spindulėlį tamsiame kambaryje (99). Kai suteikia daug vilties, kad mano vaikas bus lygiavertis su bendraamžiais (100). Teigiami rezultatai, atspindintys mano vaiko kalboje . Svarbu išvelgti net menkiausią rezultatą ir suvokti kad tai ilgo ir kantraus darbo pasekmė (101). Kai gausėja vaiko kalba (102). Kai vaikas taisyklingiau kalba ir yra labiau savimi patenkintas, mažiau išgirsta replikų iš bendraamžių ir ne tik. Kai gaunami geri logopedo rezultatai taisant vaiko kalbą (107). Vaiko kalbos tobulėjimas; kalbos raiškumas (108). Kai vaikai išmoko aiškiai tarti žodžius, kalbėti (109). Vaiko kalba (100). Vaiko kalbos ir tarimo pokyčiai (111). Rezultatas matosi, kai sūnaus kalba taisyklingesnė ir turtingesnė (113). Tikrai padeda logopedinė pagalba tiek vaikui, tiek tėvams (114). Pasiektas geras taisyklingos vaiko kalbos rezultatas (115). Kai mano vaikas gerai ištaria garsus, aiškiai kalba (117). Vaikas aiškiai taria š,z,ž,s,č,c. Su vaiku galiu bendrauti kaip su suaugusiu žmogumi. Išmoko daugiau papasakoti matytą filmą ar spektaklį (118). Tai, kad mano vaikas lanko tą pačią logopedinę grupę, kad jo kalboje matau pasikeitimą (119). Vaiko raiškesnė kalba, raidžių ištarimas (kurių prieš tai neištardavo (120). Matau, kad mano vaikui logopedas tikrai padeda (123). Aiški vaiko kalba (124). Kai turtingesnė kalba, aiškesni kažkurie garsai (126). Pasiiekti rezultatai, t.y. vaikas rišliau pradeda kalbėti, pasidaro turtingesnė vaiko kalba (128). Kai vaikas po truputį aiškiau pradeda ištartai kai kurias raides, kurių anksčiau neištardavo (129). Vaiko kalbos rezultatai (130). Kai aiškiau pradeda kalbėti, daugiau pradeda suprasti (138)</p>
--	---

	<p>Matau, kad iš tikro teikiama logopedinė pagalba mano vaikui (vaikas aiškiau šneka, platesnis žodynas) (139).</p> <p>Tai matosi po vasaros atostogų, kada su vaiku vėl pradeda dirbti logopedas (140).</p> <p>Džiaugiuosi matydama akivaizdžią pažangą (141).</p> <p>Kai vaikas pradėjo taisyklingai tarti garsus ir kalba tapo turtingesnė (142).</p> <p>Vaiko kalbos pokyčiai, žodyno turtingumas, kai taria žodžius aiškiau (143).</p> <p>Tai, kad dukra stengiasi tarti žodžius aiškiau (144).</p> <p>Sparčiai gerėjanti vaiko kalba (145).</p> <p>Teigiami pokyčiai vaiko kalbos raidoje (146).</p> <p>Tobulėjanti vaiko kalba (148).</p> <p>Kai vaiko gražesnė kalba, ištaria sunkias raides (š,ž,r) (150).</p> <p>Kai vaikas kur kas kryptingiau išsako savo mintis, dauguma daugiaskiemenių žodžių jau pavyksta ištarti iš antro karto, kartais ir iš pirmo (152).</p> <p>Juntamas akivaizdus kalbos gerėjimas. Vaiko kalba taisyklingesnė, turtingesnė, išraiškingesnė. (153).</p> <p>Kai jau taisyklinga vaiko kalba (154).</p> <p>Kai vaikas pradėjo daugiau ir aiškiau kalbėti (155).</p> <p>Kai vaikas išmoksta aiškiai tarti raides (157).</p> <p>Vaiko pažanga (159).</p> <p>Kai vaikas stengiasi tarti aiškiai ir taisyklingai (160).</p> <p>Bendraudant su vaiku, matau, kad logopedo pagalba padėjo mano vaikui. Žodžius (garsus) taria aiškiau nei iki pagalbos (161).</p> <p>Kai vaikas namuose aiškia kalba (163).</p> <p>Taisyklingas tarimas, kalbos turtingumas, bendravimo gebėjimai su kitais vaikais ir suaugusiais (165).</p> <p>Rezultatai (166).</p> <p>Kai taria daug garsų, šnekamoji kalba aiškėja (169).</p> <p>Kai vaikas geriau kalba (170).</p> <p>Vaiko geresnių garsų, žodžių tarimas (172).</p> <p>Kai vaiko kalba tobulėja (173).</p> <p>Aiškesnė vaiko kalba (174).</p> <p>Vaiko kalbos taisyimas ilgalaikio darbo logopedinių pratybų dėka, tinkamas kalbos gebėjimų lavinimas (184).</p> <p>Kai matau savo vaiką tobulėjantį tiek kalboje, tiek bendravime (185).</p> <p>Kai matosi veiklos rezultatas (186).</p> <p>Kai vaikas emociškai stabilus ir yra kalbos pažanga (188).</p> <p>Vaiko kalbos rezultatai (189).</p> <p>Kai tinkama logopedinė pagalba, duodanti teigiamą rezultatą (190).</p> <p>Kai įveikiamas mano vaiko kalbos sutrikimas (196).</p> <p>Teigiama vaiko kalbos pažanga (198).</p>
Ugdymas, atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius (2)	<p>Vaiko kalbos ir komunikacijos ugdymas atitinkantis individualius vaiko poreikius (7).</p> <p>Tai visų mano vaiko poreikių tenkinimas (11).</p>
Pagalba vaikui (2)	<p>Tinkamas pagalbos suteikimas išmanančių specialistų (20).</p> <p>Kai logopedė atsižvelgia ir į kitus sunkumus, ne tik kalbos (61)</p>
Noriai eina pas logopedę (8)	<p>Noriai lanko logopedo užsiėmimus (3).</p> <p>Kai noriai vaikas eina pas logopedę (46).</p> <p>Kai mano vaikas noriai lanko logopedines pratybas (48).</p> <p>Pančio vaiko noras lankyti pratybas, vaiko pastangos (56).</p> <p>Kad vaikui patinka bendrauti su logopede (96).</p> <p>Jo noras lankyti užsiėmimus ir pan.(111)</p> <p>Mano duktė labai noriai lanko užsiėmimus ir nuolat prašo pratimus pakartoti namuose, visada pasakoja ko išmoko tą dieną (141).</p> <p>Vaiko noras namuose kartoti logopedinius pratimus, garsų tarimus ir pasakojimus apie užsiėmimus pas logopedę (151).</p>
Specialistų kompetencija (7)	<p>Logopedo kompetencija, tinkami profesiniai gebėjimai (52).</p> <p>Logopedės profesionalumas (72).</p>

	<p>Tvirtos dalykinės žinios, programų išmanymas ir jų panaudojimas praktinėje veikloje (122). Kai yra labai nuoširdus, kruopštus logopedo darbas (125). Logopedės kompetencija (127). Labai esu patenkinta logopedės darbu(131). Visiškai pasitikiu kompetencija (153).</p>
Ugdymas darželyje (1)	Kai nereikia dirbti namuose, puikiai viską išmoksta darželyje su logopede (168)

3 lentelė

Pagalbos modelio ypatumai,%

	Taip		Taip labiau negu ne		Ne	
	Vyras	Moteris	Vyras	Moteris	Vyras	Moteris
Specialistai gerbia mūsų šeimos vertybes ir gyvenimo stilių	53%	69%	40%	19%	0%	4%
Specialistų skaičius, teikiančių pagalbą tinkamas	67%	71%	20%	17%	7%	11%
Specialistai ragina aktyviai ugdyti vaiko kalbą namuose	73%	77%	13%	16%	7%	7%
Kai vaiką mokau kalbėti, specialistams patarus, nelieko laiko kitiems reikalams namuose	33%	19%	20%	16%	40%	64%
Logopedinė pagalba teikiama pagal kartu su manimi aptartą kalbos ugdymo planą	33%	41%	13%	37%	47%	21%
Žinau, ko galiu tikėtis iš ikimokyklinės įstaigos logopedo	60%	68%	13%	21%	20%	10%
Logopedų ir kitų specialistų bendradarbiavimas darželyje tinkamas	67%	76%	20%	19%	7%	4%
Vaiko kalbos vertinimas ir aptarimas tinkamas	67%	77%	13%	20%	13%	2%
Galiu prisidėti prie vaiko gebėjimų vertinimo	47%	60%	27%	29%	20%	10%
Vertindami vaiko kalbos raidą, specialistai atkreipia dėmesį ir į kitas vaiko savybes	67%	73%	13%	23%	13%	4%
Specialistai pažymi vaiko gebėjimus ir galimybes	67%	78%	20%	19%	7%	3%
Pasitikiu specialistų kompetencija	60%	79%	27%	19%	7%	2%
Darželio specialistai įtraukia ir kitų įstaigų specialistus (pvz.: PPT, poliklinikos) į pagalbą teikimą	27%	54%	40%	28%	27%	16%

Tėvų pasiūlymai dėl logopedinės pagalbos tobulinimo (N=198)

Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai
Bendradarbiavimas (tėvų, logopedų, auklėtojų ir kitų specialistų)	<p>Daugiau bendrauti su tėveliais, pateikiant jiems pratybų metu pasiektus rezultatus (1).</p> <p>Daugiau bendrauti su tėvais (46).</p> <p>Auklėtoja turėtų padėti vaikams įtvirtinti garsų tarimą grupėje (48).</p> <p>Organizuoti atviras veiklas auklėtojoms (51)</p> <p>dėl kalbos sunkumų glaudžiau bendradarbiauti ir su vaiko auklėtojomis (52).</p> <p>Detaliau reikėtų aptarti pagalbos teikimo būdus su tėvais, vertėtų bendradarbiaujant su auklėtojomis pritaikyti pagalbą ir ugdomojoje veikloje (56).</p> <p>Reikėtų, kad logopedė daugiau bendrautų su tėvais (67)</p> <p>Bendrauti su šeima (99)</p> <p>Daugiau bendrauti su vaiko tėvais (117)</p> <p>Bendradarbiauti su tėvais (128)</p> <p>Vaikų tėvams reikia bendradarbiauti su logopedu (139)</p> <p>Aktyviau skatinti tėvų ir logopedų bendradarbiavimą (148)</p> <p>Bendradarbiauti su kitais specialistais (172)</p> <p>Reikėtų tobulinti grįžtamąjį ryšį iš logopedo- nelabai žinau realią situaciją, kokios priemonės taikomos mano vaikui (173)</p> <p>Bendradarbiaujant su logopedu tėvams. Rekomendacijos kalbai ugdyti (184)</p> <p>Būtina tėvų iniciatyva bendrauti su specialistais (187)</p> <p>Reikalingas tėvų švietimas, teisingos nuostatos formavimas (187)</p> <p>Tėvai įtraukiami į apmokymus kaip ugdyti vaiko kalbą (189)</p>
Kalbos ugdymo tęstinumas	<p>Logopedo pagalba, stengiantis pratybų veiklą perkelti į vaiko namus (1).</p> <p>Daugiau užduotėlių namuose (11).</p> <p>Tėvų darbas su vaikais namie (12).</p> <p>Tėvai galėtų stebėti logopedines pratybas, o po to matytus būdus pritaikytų ir taisyklingai koreguotų vaiko tarimą namuose (18).</p> <p>Skiriant namų užduotis, manau, tai efektyviausia, nes aš praleidžiu daugiausia laiko su savo vaiku (47).</p> <p>Daugiau dirbti tėvams su logopedės pagalba, jos patarimais (76)</p> <p>Skiriami atlikti pratimai namuose (85)</p> <p>Logopedo teikiamą veiklą pratęsti namuose (122)</p> <p>Skirti užduotis į namus (128)</p> <p>Reikia dirbti ir tėvams su vaiku namie (139)</p> <p>Užduoti užduotėlių namuose (144)</p> <p>Užduotėlės namuose (166)</p> <p>tėvams daugiau dirbant su vaiku namuose (184)</p> <p>Tėvų darbas su vaiku namuose, mokant kalbėti.</p>
Ugdymas atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius	<p>Įžvelgti kiekvieno vaiko individualumą ir išskirtinumą, pajauti jo pasaulį ir prie jo prisiderinti (1).</p> <p>Atsižvelgti į vaiko emocinį pasaulį, jo charakterio bruožus (46)</p> <p>Nebūtų per sunkūs logopediniai pratimai, dėl kurių atsiranda baimė lankytis pas logopedę (107)</p> <p>Daugiau dėmesio skirti individualiems vaiko gebėjimams (148)</p>
Informacija	<p>Tėvams reikia daugiau informacijos apie tai kaip ir kodėl reikia padėti vaikui namie (2).</p> <p>Suteikti informacijos apie kalbos taisymą (117)</p>
Logopedinių pratybų intensyvumas (dažnesnės ir ilgesnės)	<p>Dažninti logopedinius užsiėmimus (3).</p> <p>Gal suteikti daugiau logopedinių pratybų (25).</p> <p>Galėtų pratybos vykti kiekvieną dieną (28).</p> <p>Logopedinė pagalba turėtų būti teikiama 4 ar 5 kartus per savaitę (48).</p> <p>Teikti intensyvesnę pagalbą vaikams (52)</p>

	<p>Ji turi būti intensyvesnė (56) Kad daugiau užsiėmimų vyktų (58) daugiau logopedinių užsiėmimų (85) Logopedo pagalba kiekvieną dieną (94) Ilgesnis pratybų laikas (94) Reikėtų daugiau laiko skirti pratyboms (96) Daugiau gal skirti valandų užsiėmimui su vaikais (108) pailginti logopedų darbo laiką (125) Skirti daugiau logopedinių pratybų (146) Ilgesnės pamokėlės (159) Dažnesni užsiėmimai pas logopedę (166) Pagal galimybes didinant užsiėmimų skaičių (184) Logopedinė pagalba būtų teikiama dažniau (185) Didinti logopedės darbo laiką (189)</p>
Tėvų įtraukimas	<p>Labiau įtraukti šeimos narius į bendrus užsiėmimus (3). Įtraukti tėvus į bendras pratybas (4). Labiau įtraukti tėvus (11). Dažniau tėvus kviešti į logopedines pratybas (15). Kalbos problemas spęsti kartu su tėvais(61)</p>
Kitų specialistų pagalba	<p>Tai geriausiai žino logopedai ir kiti specialistai (7). Kitų specialistų pagalba (186)</p>
Didinti logopedų skaičių	<p>Turėtų būti mažesnis vaikų skaičius skiriamas vienam logopedui (10). Kad daugiau darželyje būtų logopedų (13). Darželiuose per daug vaikų ir per mažai specialistų, kad jie galėtų su tėvais aptarti kiekvieno vaiko kalbos problemas (81). Vaikučių daug, o specialistų trūksta, kad vaikai laiku gautų pagalbą (96) Didesnis specialistų skaičius (bus galima didesniai kiekviui vaikų ir ilgesnį laiką su jais užsiimti (111) Įsteigti papildomų logopedų etatų, kad galėtų teikti pagalbą ir kitiems vaikams, o ne tik nuo 4-erių metų (143) Skirti daugiau specialistų (159) Didinti logopedų skaičių darželyje (161) Didesnis specialistų skaičius (188)</p>
Individualios pratybos	<p>Geriausiai pagalba suteikiama kai yra individualus darbas su vaiku, o ne 3-4 vaikai per užsiėmimą (10). Vaikai eitų į užsiėmimus po vieną, o ne po kelis, nes kiekvieno vaiko problema yra skirtinga (67) Individualūs užsiėmimai su vaiku (86) Sudaryti galimybes su kiekvienu vaiku atskirai turėti užsiėmimus (119) Jei būtų kada galimybė, manau, kad tik individualus darbas (logopedas+1 vaikas) gali duoti maksimalius rezultatus (122) Reikia galimybių, kad logopedas dirbtų tik individualiai su vaiku (139) Su vaiku bendraujama individualiai t.y. ne grupelėmis(184). Individualių užsiėmimų skaičiaus didinimas(186)</p>
IKT ir kitos priemonės	<p>Užduotys, kurios būtų pateiktos kompiuteriniu variantu (11). Vaizdinėmis priemonėmis (59) Materialinės bazės stiprinimas (žaidimai, metodinė medžiaga ir pan.) (111) Vaikų darželiai turėtų skirti daugiau lėšų priemonėms pirkti (125) Turtinti ugdymo aplinką, reguliariai papildyti priemonių fondus šiuolaikinėmis ugdymo priemonėmis (146) Sudominti (153) Kad logopedai turėtų daug ir įvairių lavinamųjų priemonių (155) Plėsti metodinių priemonių asortimentą (172) Aprūpinimas tinkamomis priemonėmis (188)</p>
Papildomos užduotys, žaidimai	<p>Papildomos logopedės užduotėlės (12). Kalbos pratimai (44) Įvairių žaidimų (121) Ugdant vaiko kalbą labiau įtraukti į žaidimą (123) Žaidimas turėtų būti pagrindinė dominuojanti veikla logopedinėse pratybose (148) Užduotimis, žaidimais(150) Knygų skaitymas, žaidimai (151)</p>

	Mokyti per žaidimus (189)
Logopedės dalyvavimas įvairioje veikloje	Dažniau dalyvautų logopedė darželio renginiuose kartu su vaikais (13). Organizuoti įvairias veiklas, projektus (13). Visur ir visada taisyti kalbą taisyklingai (122) Logopedų dalyvavimas bendruose grupės užsiėmimuose (186)
Bendravimas su vaiku	Daugiau bendrauti su vaiku (42). Vaikų bendravimas su logopedėmis (45). Bendravimu (59) Kuo daugiau kalbėti su vaiku (100) Skatinti daugiau vaiką pasakoti (100) Bendravimas su vaiku (151) Mylėti vaikus (153) Daugiau bendrauti (168)
Logopedų kvalifikacijos tobulinimas	Logopedų važiavimas į seminarus (45) Nuolat logopedams tobulintis seminaruose ir t.t. (124) Logopedui nuolat tobulinti savo kvalifikaciją, atsakingai dirbti su kiekvienu vaiku (145)
Ankstyvoji diagnostika	Kuo anksčiau įvertinti vaiko kalbos problemos ir taisomi kalbos sutrikimai(87) Užsiėmimus pradėti kuo ankstyvame amžiuje (jau 3 m) (141) Ankstyvoji diagnostika-lopšeliniam amžiuje nustatyti tam tikrus sutrikimus ir pradėti juos šalinti ir nelaukti 3 metų amžiaus (187)
Teikti logopedinę pagalbą kaime	Daugiau dėmesio skirti kaime gyvenantiems vaikams ir teikti jiems logopedinę pagalbą.(87)
Logopedinė pagalba tenkina	Gaunama logopedinė pagalba esu patenkinta (71). Manau, kad darote viską, kad pagalba vaikui būtų veiksminga (91) Man tinkama esama pagalba (104) Logopedinė pagalbą mano vaikui vertinu gerai (109) Šiuo klausimu pasiūlymų neturiu, nes manau, kad šiuo metu vaikui suteikiama logopedinė pagalba yra kvalifikuota. (120) Manau, kad logopedinės pagalbos vaikui užtenka (138)

Logopedų interviu (1)

1. Kaip tėvai vertina logopedinę pagalbą (tėvų lūkesčiai ir reali pagalba)?

Kaip tėvai vertina logopedinę pagalbą, priklauso nuo konkretaus atvejo. Jei tėvai patys skundžiasi vaiko raidos nesklandumais, pergyvena dėl vaiko nesugebėjimo kalbėti, tarimo sutrikimų ar kitų problemų, jie vertina logopedinę pagalbą, yra motyvuoti, mielai patys dalyvauja logopediniuose užsiėmimuose, prašo namų užduočių. Jei juos siunčia pediatras ir jie eina vien dėl to, kad kiti išvelgia raidos sutrikimų, tėvai dažnai būna nemotyvuoti, lankosi logopediniuose užsiėmimuose vien dėl to, kad patys jaustųsi ramiau, kad atliko pareigą.

2. Kokias renkatės bendravimo formas su tėvais, siekiant išsiaiškinti jų lūkesčius ir poreikius ugdant vaikų kalbą?

Kadangi poliklinikoje vyksta individualus darbas su vaiku, kuriame dalyvauja tėvai, tai dažniausiai yra naudojamos šios bendravimo formos: tėvų pedagoginis švietimas, jų kompetencijos stiprinimas, informacijos sklaidimas, pokalbiai užsiėmimų metu, konsultacijos. Yra teikiama informacija apie vaiką, pagalbos šaltinius, jų teises, pareigas. Tėvai yra mokomi stebėti ir vertinti pažangą, suprasti vaiko raidos ypatumus, stiprinamos pačių tėvų kompetencijos.

3. Kokiomis aktualiomis temomis kalbatės su tėvais konsultacijų metu?

Per pirmąją konsultaciją kalbamasi jų vaiko raidos aktualiomis problemomis, aptariami tėvų lūkesčiai, yra aptariamas pirminis darbo planas, kaip bus dirbama toliau. Laikas yra ribotas, nes tuo pat metu reikia atlikti vaiko kalbos raidos vertinimą.

4. Kaip įtraukiate tėvus į pozityvių santykių kūrimą, derinant Jūsų ir tėvų nuomones apie vaikų kalbos ugdymą?

Kaip ir minėjau, tėvai noriai įsitraukia į bendravimą, jei jie patys mato vaiko raidos nesklandumą. Tėvai kartu žaidžia žaidimus, noriai juos kartoja namuose, užduodamos namų užduotėles, tėvams parodoma net keletas būdų, paklausama, kas tiktų jų namų sąlygomis. Prasčiau santykiei plėtojasi, jei tėvai yra tokios nuomonės, kad specialistas turi padaryti viską pats, o tėvai atliko pareigą atveddami vaiką, nes pediatras liepė, nors jų pačių įsitikinimu viskas vaikui yra gerai.

5. Kaip manote, ar visi ugdymo proceso dalyviai (vaikas, tėvai, logopedas) jaučia pasitenkinimą įveikiant vaikui kalbos sunkumus?

Tai priklauso nuo konkretaus atvejo. Būna, kad ir logopedas pergyvena, dėl nesėkmių, būna, kad tėvai nerimauja, kartais ir pyksta, jei nėra greitų rezultatų. Šiuo metu turiu berniuką, kuris būdamas 5 metų tarė vos 4 trumpus neaiškius žodžius, pradėjus dirbti jo žodynas gan prasiplėtė, aplinkiniai vis labiau ėmė suprasti jo poreikius. Vaikas net ploja ir juokiasi, kai pavyksta išarti taisyklingai žodelius, garsus, skiemenis. Pasak mamos, jis atbėga pas mamą į lovą su savo darbų sąsiuvinu ir rodo, kad jie kartu mokintųsi. Taigi, matau ir vaiko akyse pasitenkinimą. Mažesni vaikai manau jaučia pasitenkinimą, kai logopedas šypsosi, mama džiaugiasi vaiku, vaikas yra paskatinamas.

Logopedų interviu (2)

1, 2. Kaip tėvai vertina logopedinę pagalbą (tėvų lūkesčiai ir reali pagalba)? Kokias renkatės bendravimo formas su tėvais, siekiant išsiaiškinti jų lūkesčius ir poreikius ugdant vaikų kalbą?

Rinkdama *anamnezės duomenis* (klausimai pateikti raštu), prašau tėvų atsakyti į klausimus:

1) Kokius vaiko kalbos trūkumus pastebite?

Tėvai dažniausiai atsako, jog pastebi garsų tarimo trūkumus, neaiškiai tariamus žodžius, dėmesio koncentracijos trūkumus.

2) Ko tikėtis iš logopedo pagalbos? Tėvų atsakymai dažniausiai būna labai abstraktūs. Jie teigia, jog tikisi, kad logopedas padės vaikui išmokti taisyklingai ir aiškiai kalbėti, kad vaiko kalba taps suprantamesnė aplinkiniams, kad vaikas pradės kalbėti. Retesniais atvejais tėvai detalizuoja išskiria garsų tarimo mokymo svarbą bei tikisi, jog vaiko žodynas taps turtingesnis.

3) Kokia informacija Jus domina?

Tėvai dažniausiai į šį klausimą atsako, jog tikisi rekomendacijų iš logopedo kaip skatinti vaiko kalbos raidą namuose, kaip mokyti taisyklingo garsų tarimo. Tėvai taip pat teigia, jog jie norėtų žinoti kaip vaikui sekasi per logopedines pratybas. Tėvams įdomu, sužinoti apie kalbos sutrikimą ir jo įveikimo galimybes (prognozes) bei įdomi informacija apie vaiko kalbos raidos nuoseklumą ikimokykliniame amžiuje.

Atsižvelgdama į šią informaciją *tėvų susirinkimų metu* tėvams pristatau kalbos sutrikimų ypatumus ir logopedo veiklos gaires, tikslus, būdus, paaiškinu kaip ir kodėl jų siekiu. Taip pat tėvams trumpai pristatau kokia vaiko kalba būdinga tam tikro amžiaus vaikų grupei. Pateikiu bendro pobūdžio rekomendacijas, kalbos raidos skatinimui namų aplinkoje.

Siekdama su tėvais aptarti kaip sekasi vaikui logopedinių pratybų metu, kviečiu tėvus *sudalyvauti pratybose*. Jų metu pademonstruoju užduotis ir paaiškinu, kodėl jas pateikiu vaikui. Tėvai turi galimybę patys pastebėti, kaip vaikui sekasi atlikti jas. Tuo pačiu su tėvais aptariame kas vaikui geriau ir sunkiau sekasi. Tėvams pristatau savo darbo nuoseklumą, t.y. paaiškinu artimiausius tikslus (pusmečio) ir visų metų tikslą. Paklausiu tėvų su kokiais sunkumais jie susiduria. Tačiau apie tai tėvai kalba nedrąsiai. Su tėvais aptariame į ką jie galėtų atkreipti dėmesį namuose (pvz. šnekamojoje kalboje siekti išmokto garso tarimo įtvirtinimo, dėmesio koncentracijos klausantis pasakų ir kt.)

3. Kokiomis aktualiomis temomis kalbatės su tėvais konsultacijų metu?

Tai priklauso nuo iniciatyvų: jeigu aš inicijuoju pokalbį, kalbamės apie tai jo aš siekiu susitikimu, jeigu tėvai inicijuoja pokalbį (tai būna retai) - kalbamės jiems aktualia tema.

Mano konsultacijų turinys atskleistas (1 atsakyme), tėvai dažniausiai domisi kaip sekasi vaikui, kaip pagalba bus organizuojama ateityje (pvz. kokioje grupėje vaikas ugdysis kitais metais).

4. Kaip įtraukiate tėvus į pozityvių santykių kūrimą, derinant Jūsų ir tėvų nuomones apie vaikų kalbos ugdymą?

Dažnesni susitikimai manau, sudaro galimybę užmegzti glaudesnius santykius.

Manau tėvų ir mano santykiai gal ne tiek intensyvūs, kiek norėtusi, bet gana pozityvūs. Bendraujant su tėvais laikausi nuostatų: pirma, jog niekada tėvų nekaltinu už tai, kad jie „kažko nepadarė“, antra - visuomet bandau suprasti tėvų nuomonę vienu ar kitu klausimu, išsiaiškindama, kodėl jie taip mano, trečia – jeigu mano nuomonė skiriasi nuo jų - argumentuotai paaiškinu savo nuomonę ir pasiūlau pagalbą apie tai, ketvirta – tėvai apsisprendžia patys.

5. Kaip manote, ar visi ugdymo proceso dalyviai (vaikas, tėvai, logopedas) jaučia pasitenkinimą

įveikiant vaikui kalbos sunkumus?

Dėl vaiko ir logopedo pasitenkinimo. Daugelio vaikų noras dalyvauti logopedinėse pratybose galėtų rodyti jų pozityvų pasitenkinimą logopedo – vaiko interakcijomis. Dažnai kaip logopedė susiduriu su dilema - kas svarbiau: pozityvios sąveikos su vaiku, kurios susijusios su įdomiomis žaidybinėmis situacijomis, vaikas patiria didžiulį pasitenkinimą veikla (atitinkančia jo gebėjimus, lengviau suprantama, įdomi) sąveika su logopedu ir bendraamžiais, bet logopedui sunkiai „apčiuopti“ kiekvieno vaiko ugdymosi momento rezultata

ar

labiau „korekcinis“ modelis, kai logopedas siekia maksimalaus (vaiko galimybes atitinkančio) rezultato – tuomet interakcijos su vaiku tampa labai individualizuotos ir iš vaiko reikalaujančios didesnių pastangų, kurios dažnai pasireiškia vaiko nepasitenkinimu, vengiant sunkumų, tačiau logopedas tuo atveju gali labiau pastebėti vaiko kalbos pokyčius.

Vaikų pozityvius veiklos pratybų metu įvertinimas ir rodo jų pasitenkinimą įveikiant kalbos sutrikimus, tačiau susidūrimas su sunkesne, daugiau pastangų reikalaujančia užduotimi nebūtinai rodo nepasitenkinimą ugdymo(si) procesu, jeigu logopedui pavyksta užmegzti ir palaikyti vaiką motyvuojančią sąveiką (pvz., „aš labai noriu padėti tau išmokti, o tu man irgi padėk“, kurios rezultatas – vaiko ir logopedo bendras tikslas „mes išmokom tarti r“).

Savo praktikoje siekiu dermės tarp vaikų pasitenkinimo ugdymo(si) procesu ir logopedinio darbo veiksmingumo.

Dėl tėvų pasitenkinimo. Iš pokalbių su tėvais dažniausiai jaučiu, jog jie džiaugiasi vaiko pasiekimais, pastebi pokyčius vaiko kalboje, taip pat iš vaikų girdi gerus atsiliepimus apie logopedines pratybas (tėvų pasitenkinimas dažnai susijęs su vaiko pasitenkinimu). Kartais tiesiogiai tėvai išsako dėkingumą man. Be abejo, kartais norėtusi skirti daugiau laiko pabendravimui su tėvais, kad galėčiau jų kalboje atpažinti savo darbo trūkumus, kurių jie ko gero kartais neišsako atvirai ir aš apie juos nežinau.

Logopedų interviu (3)

1. Kaip tėvai vertina logopedinę pagalbą (tėvų lūkesčiai ir reali pagalba)?

Didžioji dalis tėvų tikisi greitų pokyčių, todėl labai svarbu nuolat palaikyti ryšius t.y. įtraukiant juos į ugdomąjį procesą ir informuojant juos apie vaikų pasiekimus bei esamas problemas.

2. Kokias renkatės bendravimo formas su tėvais, siekiant išsiaiškinti jų lūkesčius ir poreikius ugdant vaikų kalbą?

- Individualūs pokalbiai.
- Atviros logopedinės pratybos, kuriose dalyvauja ugdytinio tėvai.
- Tėvų susirinkimai 2 kartus per metus.

3. Kokiomis aktualiomis temomis kalbatės su tėvais konsultacijų metu?

Konsultacijų metu dažniausia aptariama :

- Vaiko kalbos ir komunikacijos sutrikimas kaip jis bus šalinamas.
- Individuali kalbos ugdymo programa.
- Tėvų pastebėjimai kalbos ir komunikacijos sutrikimo šalinimo klausimais.
- Nuolat aptariamas logopedinių užduočių taikymo efektyvumas darbui namuose.

4. Kaip įtraukiate tėvus į pozityvių santykių kūrimą, derinant Jūsų ir tėvų nuomones apie vaikų kalbos ugdymą?

Individualių pokalbių metu stengiamasi išsiaiškinti tėvų lūkesčius ir juos pateisinti, ko pasekoje formuojasi pozityvūs santykiai.

5. Kaip manote, ar visi ugdymo proceso dalyviai (vaikas, tėvai, logopedas) jaučia pasitenkinimą įveikiant vaikui kalbos sunkumus?

Tėvai ir logopedas – visada, vaikas – ne visada, nes priklauso nuo kalbos ir komunikacijos sutrikimo.

Logopedų interviu (4)

1. Kaip tėvai vertina logopedinę pagalbą (tėvų lūkesčiai ir reali pagalba)?

Mokslo metų pradžioje, rugsėjo mėn., kai renkame anamnezės duomenis apie vaikus, tėvams pateikiame anketą, kurioje vienas iš klausimų- kokie tėvelių lūkesčiai?

Daugelis tėvų išsako realiai įgyvendinamus lūkesčius, kad jų vaikas taisyklingai, aiškiai tartų garsus, nepainiotų garsų, aiškiai kalbėtų, bendrautų. Dalis tėvų norėtų, kad vaikas išmoktų skaityti, rašyti, dainuoti ir deklamuoti eilėraščius.

2. Kokias renkatės bendravimo formas su tėvais, siekiant išsiaiškinti jų lūkesčius ir poreikius ugdant vaikų kalbą?

Tėvų susirinkimai, individualūs pokalbiai, logopedinių pratybų stebėjimas ir aptarimas.

3. Kokiomis aktualiomis temomis kalbatės su tėvais konsultacijų metu?

Išsiaiškinu, ar tėvai pastebi vaiko kalbos sunkumus, su kokiomis problemomis susiduria namuose. Supažindinu su individualia programa, kurioje numatyti kalbos ugdymo etapai. Prašau tėvelius atkreipti dėmesį į mokomo garso tarimą šnekamojoje kalboje, į sunkumus, su kuriais susiduriu ugdant vaikų kalbą.

4. Kaip įtraukiate tėvus į pozityvių santykių kūrimą, derinant Jūsų ir tėvų nuomones apie vaikų kalbos ugdymą?

Pagrindinė bendravimo forma- logopedinių pratybų stebėjimas ir aptarimas. Jų metu numatomi pagrindiniai tikslai, įveikiant vaiko kalbos sunkumus. Vėliau tėvai konsultuojami, kai kurie noriai su savo vaiku įtvirtina kalbinę medžiagą namuose.

5. Kaip manote, ar visi ugdymo proceso dalyviai (vaikas, tėvai, logopedas) jaučia pasitenkinimą įveikiant vaikui kalbos sunkumus?

Tėvai jaučia pasitenkinimą, kai vaikas noriai lankosi pas logopedę(atlieka užduotis) ir dažniausiai matydami galutinį rezultatą- vaiko kalbos sunkumas pašalintas.

Vaikai logopedinių pratybų metu, daugelį užduočių atlieka noriai, nepasitenkinimas išryškėja, kai reikia įdėti daugiau pastangų(garso tarimo mokymas, įtvirtinimas).

Logopedas jaučia pasitenkinimą, kai įveikiant vaiko kalbos sunkumus, pavyksta bendradarbiauti su tėvais, o vaikai pratybų metu noriai atlieka užduotis.